

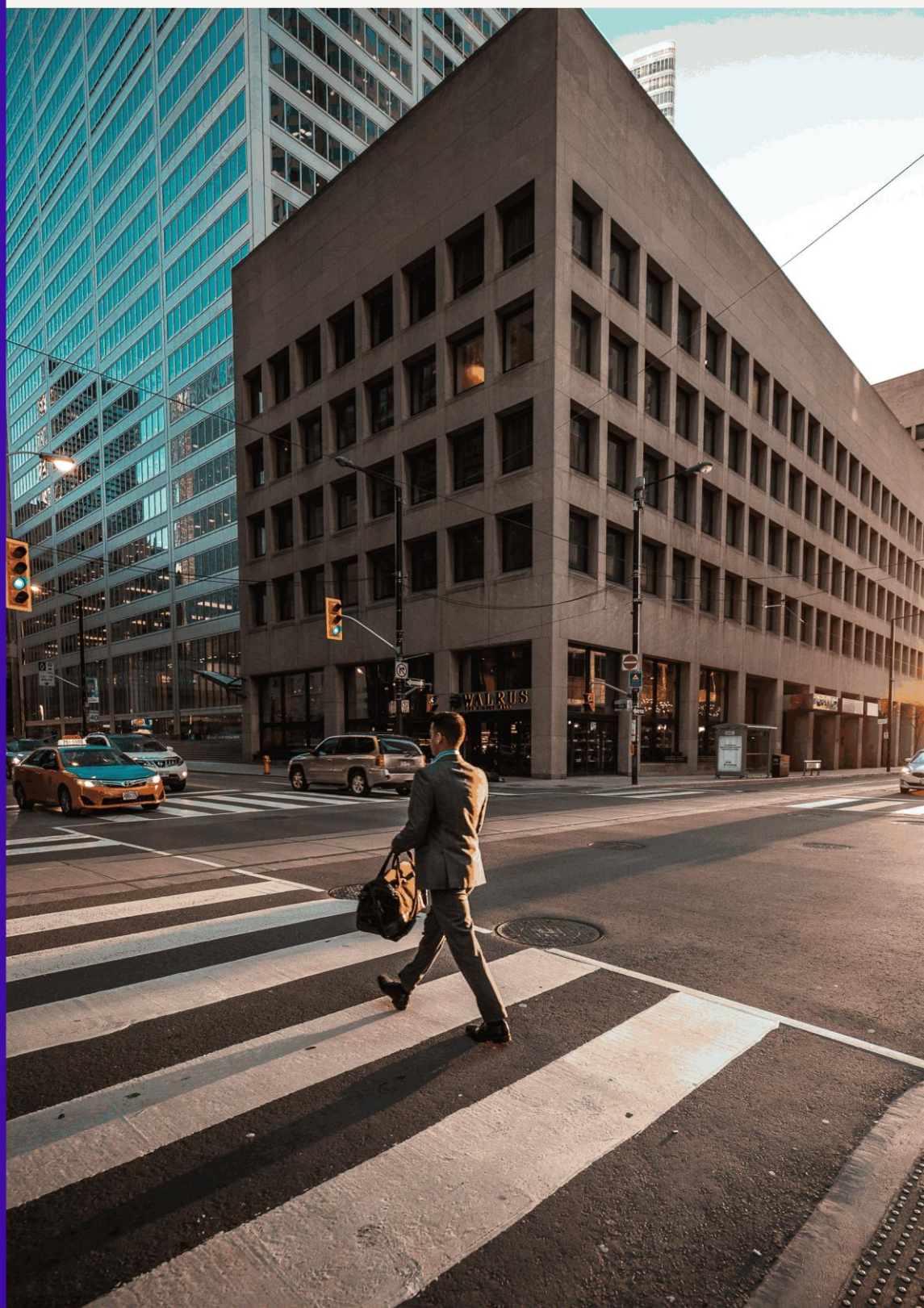

fakulteta
za komercialne
in poslovne vede

STROKOVNA REVIJA

Poslovna spoznanja

Letnik 1 - Številka 1 - 2023

STROKOVNA REVIIJA

POSLOVNA SPOZNANJA

UREDNIŠTVO

Fakulteta za komercialne in poslovne vede
Lava 7, 3000 Celje, Slovenija
revija@fkpv.si
03/428 55 56
www.fkpvs.si

GLAVNI UREDNIK

doc. dr. Bojan Macuh

ODGOVORNI UREDNICI

doc. dr. Tatjana Dolinšek
Andreja Nareks, mag.

UREDNIŠKI ODBOR

ddr. Aleš Jug, ZDA
mag. Breda Perčič, Slovenija
doc. dr. Tatjana Kovač, Slovenija
prof. dr. Andrej Raspor, Slovenija
prof. dr. Mirjana Pejić Bach, Hrvaška
prof. dr. Ivan Strugar, Hrvaška
mag. Petra Vovk Škerl
Petra Venek Zagoričnik
doc. dr. Tatjana Dolinšek, Slovenija
doc. dr. Bojan Macuh, Slovenija

JEZIKOVNI PREGLED

doc. dr. Bojan Macuh

FOTOGRAFIJA

Naslovnica Jorge Vasconez, Unsplash

PODROČJE IN OPIS REVIIJE

Revija Poslovna spoznanja je strokovna revija, ki objavlja prispevke s področja ekonomije, turizma, informatike in varnostnega menedžmenta.

Revija je namenjena diplomantom in predavateljem, ki želijo svoje strokovne rešitve, izkušnje in dobre prakse predstaviti v naši reviji.

Cilj strokovne revije je, da z leti preraste v znanstveno in z rezultati dela potrdi kakovost študija in izobraževanja na FKPV.

POGOSTOST IZHAJANJA

Revija izhaja vsaj dvakrat na leto.

POLITIKA PROSTEGA DOSTOPA

Revija omogoča odprt dostop do strokovnih vsebin, ki temeljijo na načelu strokovnih spoznanj.

Revija in članki bodo objavljeni v bibliografskem sistemu Cobiss.

VABILO K OBJAVI PRISPEVKOV

Vabimo vas, da svoje strokovne prispevke objavite v strokovni reviji Poslovna spoznanja. Vsebina ni omejena zgolj na navedene tematske sklope, ampak smo odprti za vaše predloge.

Želimo objavljati prispevke, ki obravnavajo nove in aktualne teme in predstavljajo dosežke v stroki ter njihovo uporabo v praksi.

Prispevek oblikujte skladno z navodili za avtorje na za to pripravljeni predlogi

- Informacije avtorjem članka
- Predloga za pisanje članka

Končni prispevek pošljite na revija@fkpv.si

Mednarodna standardna serijska številka
ISSN 2820-5898

NAGOVOR DEKANJE

Fakulteta za komercialne in poslovne vede letos praznuje 20-letnico delovanja in veseli nas, da bo eden izmed načinov obeležitve tega jubileja tudi izdaja lastne strokovne revije. Ideja je nastala že pred mnogimi leti, vendar je do njene realizacije bilo potrebno izvesti kar nekaj korakov. Eden izmed njih je bil idejna zasnova vsebine revije, ki bi pritegnila čim širši krog deležnikov pripravljenih, da bodo aktivno sodelovali pri njenem ustvarjanju kot tudi pri implementaciji le-te. Vsebina strokovne revije je interdisciplinarno zasnovana in pokriva različna študijska področja, ki jih izvajamo na FKPV in Abituri: področje komercialne, poslovne informatike, turizma, gostinstva, varnostnega in socialnega menedžmenta in ostala področja poslovnih ved.

Pričakujemo, da bomo z njo krepili lastno razvojno raziskovalno delo, predstavljali strokovne rešitve za širšo javnost in na ta način povečali našo prepoznavnost v slovenskem okolju.

Vabimo vse študente, diplomante, predavatelje, partnerje iz delovnih organizacij ter širšo javnost, da svoje strokovne rešitve, izkušnje in dobre prakse predstavijo v naši reviji in tako omogočijo, da bodo vaše ugotovitve koristile razvoju stroke in prispevale k večji ekonomski blaginji.

doc. dr. Tatjana Dolinšek

NAGOVOR GLAVNEGA UREDNIKA

Izobraževanje je odgovorna in pomembna odločitev vsakega posameznika. Študentke in študenti v času študija veliko časa namenijo poznavanju posameznih predmetnih področij študijskega programa, za katerega so se odločili. S predavatelji in potencialnimi mentorji načrtujejo tudi skupno delo ob zaključku študija.

Naša strokovna revija je publikacija, ki je namenjena štirim področjem izobraževanja na naši fakulteti in vsebuje informacije oz. raziskave s teh področij. Namen revije je informiranje in izobraževanje bralcev o najnovejših dosežkih, ki se nanašajo na posamezno področje.

Ugotavljamo, da študentke in študenti predvsem na magistrskem in seveda doktorskem študiju raziskujejo področja, na osnovi katerih prihajajo do pomembnih ugotovitev in z rezultati potrjujemo naše skupno delo na FKPV.

Izdaja strokovne revije Poslovna spoznanja je bila torej zgolj še vprašanje časa. Pred vami je prva številka. Prepričani smo, da bomo z objavami uspeli promovirati delo diplomantov in naše skupno delo.

K pisanju prispevkov vabimo predavatelje in diplomante FKPV kakor tudi ostale, ki bi želeli dati prispevek uspešnega, prepoznavnega strokovnega dela na naši fakulteti.

doc. dr. Bojan Macuh z soustvarjalci revije

PREDSTAVITEV FAKULTETE ZA KOMERCIALNE IN POSLOVNE VEDE

Fakulteta za komercialne in poslovne vede (FKPV) že dve desetletji sledi svoji viziji, postati ena najboljših zasebnih poslovnih fakultet v slovenskem izobraževalnem prostoru. Ves ta čas uresničujemo svoje poslanstvo, tj. izobraževati visoko usposobljene in odgovorne državljane, raziskovalce in znanstvenike, zato kakovosti dela namenimo veliko pozornosti in odgovornosti.

Študentom ponujamo dobre materialne pogoje, kombinirano (oz. hibridno) izobraževanje, ugodne šolnine, razumevanje in občutljivost za socialne stiske, dostopnost učiteljev in vseh zaposlenih ter hitra odzivnost na spremembe. Imamo svojo lastno založbo in knjižnico, raziskovalni inštitut, karierni center ter široko mrežo zunanjih kompetentnih predavateljev tako iz Slovenije kot tudi tujine, ki imajo bogate izkušnje iz stroke in znanosti. Študij organiziramo v Celju in na dislociranih enotah po vsej Sloveniji, program Komerciala I pa od leta 2009 izvaja tudi enota v Salzburgu v Avstriji.

Naši diplomanti so naše ogledalo in naš ponos. Zaposleni so na različnih strokovnih področjih od komercialne, turizma, poslovne informatike in varnostnega menedžmenta v lokalni skupnosti, v vseh regijah po državi in tudi v tujini. Širijo naše poslanstvo in omogočajo širši javnosti, da oceni kakovost našega izobraževanja in s tem vrednost naše Fakultete ter verodostojnost slogana, Fakulteta, ki ponudi več.

Vsebina študijskih programov se stalno dopolnjuje in sledi potrebam na trgu. Vsi naši študijski programi so ustrezno akreditirani, javnoveljavni in mednarodno primerljivi. Na dodiplomski ravni ponujamo štiri programe:

- Diplomirani ekonomisti in ekonomistke z diplomo **Komerciala I** imajo širok izbor možnosti za zaposlitev na področju komercialne, bančništva, financ, računovodstva ...
- Diplomirane poslovne informatike in informatičarke, ki so študirali v programu **Poslovna informatika I**, poleg znanj s področja informacijsko-komunikacijske tehnologije odlikujejo tudi poslovna znanja;
- Študentje in študentke smeri **Turizem I** so zaradi strokovnih znanj in pridobljenih praktičnih izkušenj, po diplomi zaželen kader v mnogih turističnih podjetjih in organizacijah v Sloveniji in v tujini;
- Diplomirani varnostni menedžerji in menedžerke se po študiju **Varnostnega menedžmenta I** uspešno vključujejo v reševanje poslovnih varnostnih izzivov, ne le v varnostnih organizacijah, temveč tudi v velikih korporacijah, ki se zavedajo pomena varnosti poslovanja.

Študentje vseh dodiplomskih programov na FKPV ter diplomanti drugih fakultet pri nas izbirajo magistrski študij **Poslovne vede II**, s smermi komerciala, poslovna informatika, turizem in varnostni menedžment.

Raziskovalno usmerjeni posamezniki se po dokončanju druge stopnje študija odločajo za doktorski študij **Poslovne vede III**. Z lastnim znanstvenim delom s področja komercialnih ved, poslovne informatike ali turizma pridobijo naziv doktorja oz. doktorice znanosti.

KAZALO VSEBINE

Romanca Šalamun, Tatjana Dolinšek ■ 6

ORGANIZIRANJE IN DELOVANJE ELEKTROENERGETSKEGA SISTEMA V SLOVENIJI

Sara Ekinović ■ 14

VPLIV GLOBALIZACIJE NA SLOVENSKO GOSPODARSTVO IN DRUŽBO NASPLOH

Petra Golob ■ 20

ŠPORTNA AKTIVNOSTI MED NEKDANJIMI VRHUNSKIMI ŠPORTNIKI V SLOVENIJI IN NA POLJSKEM

Andreja Nareks ■ 31

ANALIZA NOTRANJE KOMUNIKACIJE V ODDELKU LOGISTIKE PROIZVODNEGA PODJETJA

Marko Skarlovnik ■ 39

RAZISKAVA MEDKULTURNE INTELIGENTNOSTI PRI SLOVENCIH IN HRVATIH

Katja Špegelj ■ 48

IZKUŠNJE IN STALIŠČA PEDAGOŠKIH KADROV DO PRILAGAJANJA ŠTUDIJA ŠPORTNIKOM

Tanja Zupančič ■ 58

NASILJE V DRUŽINI

Romanca Šalamun, mag.
Elektro Maribor d. d., Slovenija
romanca.salamun@gmail.com

doc. dr. Tatjana Dolinšek
Fakulteta za komercialne in poslovne vede, Slovenija
tatjana.dolinsek@telemach.net

ORGANIZIRANJE IN DELOVANJE ELEKTROENERGETSKEGA SISTEMA V SLOVENIJI

Povzetek: V članku predstavljamo zgradbo in delovanje elektroenergetskega sistema, ki pomeni celoto elektroenergetskih objektov in naprav z namenom oskrbe uporabnikov z električno energijo. Sestavljajo ga proizvajalci električne energije, sistemski operater, distribucijski operater, podjetja za distribucijo električne energije, Regionalna energetska borza, operater trga z električno energijo, dobavitelji električne energije ter regulator trga z električno energijo. Električna energija je namreč ena najpomembnejših dobrin sodobnega časa in že manjša težava pri njeni distribuciji lahko zaustavi vse ostale tokove pomembne za delovanje posameznika in družbe. Raziskali smo tudi delovanje trga električne energije in gibanje cene v zadnjih dveh letih, ko so cene dosegle rekordne vrednosti.

Ključne besede: trg električne energije, cena elektrike, elektroenergetski sistem, Slovenija.

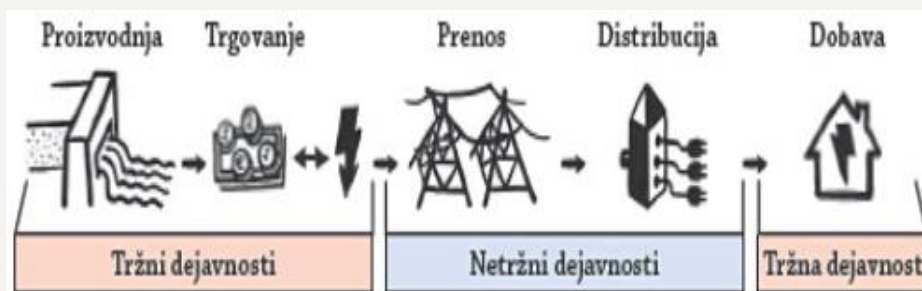
UVOD

Električna energija je tržno blago, za katero veljajo zakonitosti ponudbe in povpraševanja, saj se s pogodbo o dobavi električne energije uredijo razmerja med odjemalci in dobavitelji električne energije. V sodobnih ekonomskih okoljih, kot je trg z energijo v Sloveniji, kjer je zagotovljen odprt dostop na trg in deluje konkurenca, na cene posameznih produktov ali storitev vplivajo tržni signali (www.agencija.si/poslovni/elektrika/cena-elektricne-energije). Nemoteno delovanje elektroenergetskega sistema v Sloveniji pomeni temelj delovanja vseh panog gospodarstva in negospodarstva. Že najmanjši izpad delovanja lahko pomeni katastrofo za vse odjemalce električne energije, posledice pa se čutijo tudi pri poslovanju podjetij v elektroenergetskem sistemu in drugih deležnikih. Poslovanje podjetij v elektroenergetskem sistemu je v zadnjem obdobju močno odvisno od zunanjih dejavnikov, ki vplivajo na poslovanje teh podjetij. Najpomembnejša taka dejavnika sta bili v zadnjem času epidemija covid-19 in vojna v Ukrajini, ki sta povzročili energetska krizo. Okoliščinam primerno se mora prilagajati tudi zakonodaja, ki je v letih 2021 in 2022 z regulacijami cen močno posegla v poslovanje teh podjetij.

PREDSTAVITEV ELEKTROENERGETSKEGA SISTEMA V SLOVENIJI

Definicija elektroenergetskega sistema po Hrovatinu (2009, str. 9) je: »Elektroenergetski sistem je skup elektroenergetskih objektov, ki v harmoničnem delovanju izkazujejo sinergijske učinke in to v racionalnem delovanju s sistemskimi povezavami in v doseganju visoke stopnje zanesljivosti delovanja ter kvalitete dobave električne energije«. Hrovatin (2009, str. 9) ravno tako razlaga, da elektroenergetski sistem združuje elektroenergetske kapacitete treh panog elektrogospodarstva, ki so proizvodnja, prenos in distribucija. V elektroenergetski sistem Slovenije so tako združeni proizvajalci, trgovci in dobavitelji (prodajalci) električne energije. Za prenos električne energije od proizvajalcev do kupcev (odjemalcev) pa skrbijo podjetja za prenos in distribucijo električne energije. Prenos električne energije po visokonapetostnem omrežju izvaja javno podjetje Elektro Slovenija, d. o. o., (v nadaljevanju ELES), ki z električno energijo direktno oskrbuje večje odjemalce in distribucijski sistem. Distribucijski sistem je sistem srednje- in nizkonapetostnega omrežja, s katerim upravlja Sistemski operater distribucijskega omrežja z električno energijo, d. o. o., (v nadaljevanju SODO) na podlagi pogodbe v najemu distribucijskega omrežja, ki je v lasti delniških družb Elektro Ljubljana, Elektro Maribor, Elektro Celje, Elektro Primorska in Elektro Gorenjska.

Sistem pa poleg SODA sestavljajo še organizator trga (Borzen, d. o. o.) in regulator trga z električno energijo in zemeljskim plinom (Agencija za energijo) ter dobavitelji (prodajalci) električne energije. Na Sliki 1 so prikazani udeleženci, ki zagotavljajo delovanje elektroenergetskega sistema.

Slika 1: Shematski prikaz udeležencev na trgu z električno energijo (www.agen-rs.si/gospodinjski/elektrika/udelezenci-na-trgu-z-elektricno-energijo)

Slovensko distribucijsko omrežje povezuje več kot 900.000 odjemalcev električne energije s prenosnim omrežjem. Dejavnost distribucijskega operaterja izvaja družba SODO, d. o. o., ki je bila ustanovljena leta 2007 in je pridobila koncesijo za obdobje 50-ih let (povzeto po: SODO, d. o. o., 2015, str. 17). Dejavnost družbe je regulirana dejavnost po posameznih območjih elektrodistribucijskega omrežja.

Dejavnost distribucije električne energije v Sloveniji opravlja pet podjetij za distribucijo električne energije in sistemski operater SODO, ki ima v najem elektroenergetsko infrastrukturo petih distribucijskih podjetij.

Glavna dejavnost elektrodistribucijskih podjetij je distribucija električne energije do končnega uporabnika. Opravljanje obvezne gospodarske javne službe distribucijskega operaterja je opredeljeno v Zakonu o oskrbi z električno energijo (Uradni list RS, št. 172/21), po katerem med glavne naloge teh podjetij sodi predvsem skrb za varno, zanesljivo in učinkovito obratovanje in vzdrževanje distribucijskega sistema.

Regulator trga z električno energijo je Agencija za energijo. »Agencija za energijo je nacionalni energetskega regulativni organ Republike Slovenije, ki usmerja in nadzira izvajalce energetskega dejavnosti na področju električne energije ter opravlja z zakonom določene naloge reguliranja izvajalcev energetskega dejavnosti« (www.agen-rs.si/sl/default.asp). Ta določi regulativni okvir, ki je vrednostna določitev načrtovanih upravičenih stroškov distribucijskega operaterja po posameznih letih regulativnega obdobja, načrtovanih omrežnin in drugih prihodkov iz izvajanja dejavnosti distribucijskega operaterja ter presežkov oziroma primanjkljajev omrežnine preteklih let.

Organizator trga je družba Borzen, d. o. o., katere osnovna dejavnost je izvajanje gospodarske javne službe dejavnost operaterja trga z elektriko. Kot operater trga zagotavlja in omogoča usklajeno delovanje slovenskega elektroenergetskega sistema. Izvaja naloge vodenja bilančne sheme, evidentiranje bilateralnih pogodb, izdelavo okvirnega voznega reda ter bilančni obračun in finančno poravnavo poslov, povezanih s temi nalogami. V družbi deluje center za podpore, ki operativno izvaja podporne sheme za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov in visoko učinkovite soproizvodnje toplote in električne energije (www.borzen.si/sl/Domov/menu1/Dru%C5%BEba-Borzen/O-dru%C5%BEbi-Borzen).

Dobavitelji (prodajalci) električne energije na slovenskem trgu delujejo samostojno, vsak končni odjemalec pa si lahko prosto izbira dobavitelja, od katerega bo kupoval električno energijo.

Prenosno omrežje je visokonapetostni sistem za prenos električne energije, ki je sestavljeno iz daljnovodov, razdelilnih transformatorskih postaj in razdelilnih postaj. Njegova sistemska dolžina znaša 2859 kilometrov (Povz. po: Prenosno omrežje, spletna stran: www.eles.si/prenosno-omrezje). Prenosno omrežje povezuje velike proizvajalce električne energije z distribucijskim omrežjem in neposredno z velikimi odjemalci električne energije. ELES je kot sistemski operater prenosnega omrežja odgovoren za zagotavljanje varnega in zanesljivega obratovanja prenosnega omrežja na visokonapetostnem nivoju (Povzeto po: Prenosno omrežje, spletna stran: www.esvet.si/energija/elektroenergetski-sistem).

DELOVANJE ELEKTROENERGETSKEGA SISTEMA V SLOVENIJI

Delovanje elektroenergetskega sistema je odvisno na eni strani od proizvajalcev, distributerjev in dobaviteljev, ki omogočajo proizvodnjo, prenos in prodajo električne energije, na drugi strani pa od odjemalcev tako doma kot v tujini. V nadaljevanju bomo predstavili glavne skupine akterjev na tem področju.

Proizvajalci električne energije

Na podlagi podatkov SURS-a (www.stat.si/StatWeb/News/Index/10831) je v decembru 2022 največji delež proizvodnje električne energije predstavljala nuklearna elektrarna (43,4 %), sledijo hidroelektrarne (31,5 %), termoelektrarne (24,6), najmanjši delež pa predstavlja sončna energija (0,5 %). V lanskem letu je bil zaradi suše velik izpad proizvodnje pri hidroelektrarnah, zaradi pomanjkanja premoga pa tudi v TEŠ-u. V mesecu novembru pa je bil tudi remont NEK, kar je za posledico imeli večji uvoz električne energije iz tujine.

Glavni proizvajalci električne energije v Sloveniji so:

- Dravske elektrarne Maribor, d. o. o., so največji proizvajalec električne energije iz obnovljivih virov v Sloveniji. Energijo proizvajajo z osmimi velikimi hidroelektrarnami na reki Dravi, petimi malimi hidroelektrarnami in štirimi sončnimi elektrarnami.
- Soške elektrarne Nova Gorica, d. o. o., proizvajajo električno energijo iz obnovljivega vira v črpalni hidroelektrarni v Avčah, petih velikih in 21 malih hidroelektrarnah na povodju reke Soče.
- Termoelektrarna Šoštanj, d. o. o., je proizvajalec električne energije in toplote za daljinsko ogrevanje, katerih vir je premog. Za povprečno proizvodnjo električne in toplotne energije letno porabijo med 2,8 in 3,2 milijona ton premoga.
- Termoelektrarna Brestanica, d. o. o., je proizvajalec električne energije, ki jo proizvaja v termoelektrarni in malih sončnih elektrarnah.
- Savske elektrarne Ljubljana, d. o. o., proizvajajo električno energijo v štirih velikih hidroelektrarnah, v dveh malih hidroelektrarnah, v treh malih sončnih elektrarnah ter v mali vetrni elektrarni.
- Nuklearna elektrarna Krško, d. o. o., je edini proizvajalec v Sloveniji, ki proizvaja električno energijo iz nuklearnega (jedrskega) vira in je največji proizvajalec električne energije v Sloveniji.
- Hidroelektrarne na Spodnji Savi, d. o. o., proizvajajo električno energijo v petih hidroelektrarnah na reki Savi: HE Boštanj, HE Arto-Blanca, HE Krško, HE Brežice in HE Mokrice ter v malih sončnih elektrarnah.
- Energetika Ljubljana, d. o. o., je proizvajalec električne energije iz visoko učinkovite soproizvodnje. To je proces, pri katerem se energija goriva pretvarja v električno energijo in toploto hkrati. Je največja visoko učinkovita soproizvodnja v Sloveniji in predstavlja 3 % vseh potreb po električni energiji.

V Tabeli 1 je prikazana proizvodnja električne energije ter njen uvoz in izvoz v decembru 2021 in decembru 2022. Neto proizvodnja električne energije je v decembru 2022 znašala 1.197 GWh in se je v primerjavi s prejšnjim decembrom zmanjšala za 4 %. Proizvodnja v hidroelektrarnah je bila za 27 % večja, v termoelektrarnah za 30 % manjša in v jedrski elektrarni za 1 % večja kot pred enim letom.

Tabela 1: Proizvodnja, uvoz in izvoz električne energije v decembru 2021 in 2022 (prirejeno po SURS www.stat.si/statweb/News/Index/10831)

	December 2021 (v GWh)	December 2022 (v GWh)	Indeks
Proizvodnja (na pragu)	1.252	1197	96
Uvoz	791	915	116
Izvoz	688	838	122
Razpoložljiva elekt. energija	1.318	1.235	94

Proizvodna cena električne energije je zelo različna. Pri nekaterih je stroškovna cena pod 40 evrov za MWh (na primer jedrska in tudi hidroelektrarne ob ugodnih vodnih razmerah), pri Teš-u se giblje nad 100 evrov, v TE Brestanica tudi okoli 500 evrov, ker se pač vključi samo ob izpadih elektrike, pri omenjenem uvozu pa so nihanja največja. Če upoštevamo povprečno stroškovno ceno (proizvedeno doma in v tujini) se je v lanskem letu (letu 2022) gibala okoli 120 €/MWh. Primerljiva predlanska cena (leta 2021) je

znašala 71 evrov, leta 2020 56 evrov, prihodnje leto pa naj bi bila ob pričakovano boljši vodnatosti rek celo nekoliko nižja, pod 110 evrov za megavatno uro (Kordež, 2023).

Distributerji električne energije

Distribucijska podjetja v Sloveniji opravljajo dejavnost prenosa (distribucije) električne energije do končnih uporabnikov. Dejavnost distribucije je regulirana dejavnost, kar pomeni, da je skrbno nadzorovana s strani regulatorja, t. j. Agencije za energijo. Glavni distributerji so:

- Elektro Maribor, d. d., deluje na 3.992 km² velikem preskrbovalnem območju severovzhodne Slovenije. Električno energijo po nizko- in srednjenapetostnem omrežju je v letu 2020 distribuiral 219.713 odjemalcem, v letu 2021 pa 221.268 odjemalcem.
- Elektro Celje, d. d., deluje na 4.345 km² velikem preskrbovalnem območju v Savinjski, Koroški in Spodnjeoposavski regiji in je z električno energijo v letu 2020 oskrboval 173.859, v letu 2021 pa 175.027 odjemalcev.
- Elektro Ljubljana, d. d., opravlja svojo dejavnost na 6.166 km² velikem oskrbovalnem območju na distribucijskih enotah Ljubljana mesto, Ljubljana okolica, Novo Mesto, Trbovlje in Kočevje. Je največje podjetje za distribucijo električne energije v Sloveniji, saj je v letu 2020 oskrboval 344.854, v letu 2021 pa 347.750 odjemalcev.
- Elektro Primorska, d. d., deluje na 4.335 km² velikem oskrbovalnem območju in opravlja svojo dejavnost na območnih distribucijskih enotah Nova Gorica, Koper, Sežana in Tolmin. Na svojem območju je v letu 2020 distribuirala električno energijo 135.900 odjemalcem, v letu 2021 pa 136.704 odjemalcem.
- Elektro Gorenjska, d. d., deluje na 2.091 km² velikem preskrbovalnem območju. Svojo dejavnost opravlja v Kranju in obratu Žirovnica ter v osmih krajevnih nadzorništvi. Je najmanjše podjetje za distribucijo električne energije, ki je v letu 2020 oskrbovalo 90.500, v letu 2021 pa 91.600 odjemalcev.

Dobavitelji električne energije

Dobavitelji (prodajalci) električne energije na slovenskem trgu delujejo samostojno, vsak končni odjemalec pa si lahko prosto izbira dobavitelja, od katerega bo kupoval električno energijo. Prvih pet največjih dobavitelji električne energije v letih 2020 in 2021 so glede na doseženi tržni delež v Sloveniji prikazani v Tabeli 2.

Tabela 2: Tržni deleži dobaviteljev v letih 2020 in 2021 (prirejeno po www.energetika-portal.si/nc/novica/n/trzni-delezi-in-koncentracija-na-maloprodajnem-trgu-elektricne-energije-v-letu-2021)

Dobavitelji	Tržni delež 2020 (%)	Tržni delež 2021 (%)	Verižni indeks
GEN-I, d. o. o.	20,9	20,7	99
ECE, d. o. o.	15,5	14,5	94
Energija Plus, d. o. o.	12,8	12,3	96
Petrol, d. d.	11,6	14,8	128
E3, d. o. o.	11,0	11,3	103

Največji dobavitelji so:

- **GEN – I, d. o. o.**, (v nadaljevanju GEN-I) je dobavitelj električne energije z več kot 20-odstotnim tržnim deležem v Sloveniji. Je matična družba v skupini GEN-I, ki jo sestavlja 17 družb v njeni 100-odstotni lasti. Glavna dejavnost družbe je prodaja električne energije in plina končnim odjemalcem.
- **ECE, d. o. o.**, (v nadaljevanju ECE) je v letu 2020 dosegla 15,5 %, v letu 2021 pa 14,5-odstotni tržni delež med dobavitelji električne energije v Sloveniji. Družba ima sedež v Celju in je bila ustanovljena leta 2011. Družba ima dva družbenika, in sicer Elektro Celje, d. d., s 74,33-odstotnim deležem ter Elektro Gorenjska, d. d., s 25,67-odstotnim deležem.
- **Energija plus, d. o. o.**, (v nadaljevanju E+) je dobavitelj električne energije z doseženim 12,8-odstotnim tržnim deležem v letu 2020 in 12,3-odstotnim deležem v letu 2021. Ustanovljena je bila leta 2011 v postopku izčlenitve dejavnosti nakupa in prodaje električne energije. Je obvladujoča družba v 100-odstotni lasti družbe Elektro Maribor, d. d., s sedežem v Mariboru.
- **Petrol, d. d.**, (v nadaljevanju PETROL) je dobavitelj električne energije, ki je v letu 2020 v Sloveniji dosegel 11,6-odstotni tržni delež, v letu 2021 pa že 14,8-odstotni delež. Je delniška družba s

sedežem v Ljubljani. Na trg dobaviteljev z električno energijo je vstopil leta 2011. Električno energijo prodaja tako gospodinjstvom kot tudi poslovnim odjemalcem.

- **E 3, d. o. o.**, (v nadaljevanju E3) je dobavitelj električne energije z doseženim 11-odstotnim tržnim deležem v letu 2020 in 11,3-odstotnim deležem v letu 2021. Sedež družbe je v Novi Gorici. Ustanovljena je bila leta 2004 in je v 100-odstotni lasti družbe Elektro Primorska d. d.

Porabniki električne energije

Po podatkih iz SURS-a v strukturi porabe električne energije prevladujejo poslovni z dobrimi 60 %, medtem ko gospodinjstva porabijo 40 % električne energije (to velja tako za december 2021 kot tudi za december 2022). Gospodinjstva so decembra 2022 porabila 375 GWh električne energije, poslovni subjekti pa 612 GWh – z 290 GWh je prevladovala predelovalna dejavnost. V primerjavi z decembrom 2021 se je poraba električne energije v gospodinjstvih zmanjšala za 6 %, pri poslovnih subjektih pa 10 %.

Tabela 3: Poraba električne energije po odjemalcih v decembru 2021 in 2022 (prirejeno po SURS www.stat.si/statweb/News/Index/10831)

	December 2021 (v GWh)	December 2022 (v GWh)	Indeks
Poraba gospodinjstva	397	375	94
Poraba poslovni subjekti	677	612	90

DELEŽ ELEMENTOV NA RAČUNU ZA ELEKTRIČNO ENERGIJO ZNAČILNEGA GOSPODINJSKEGA ODJEMALCA

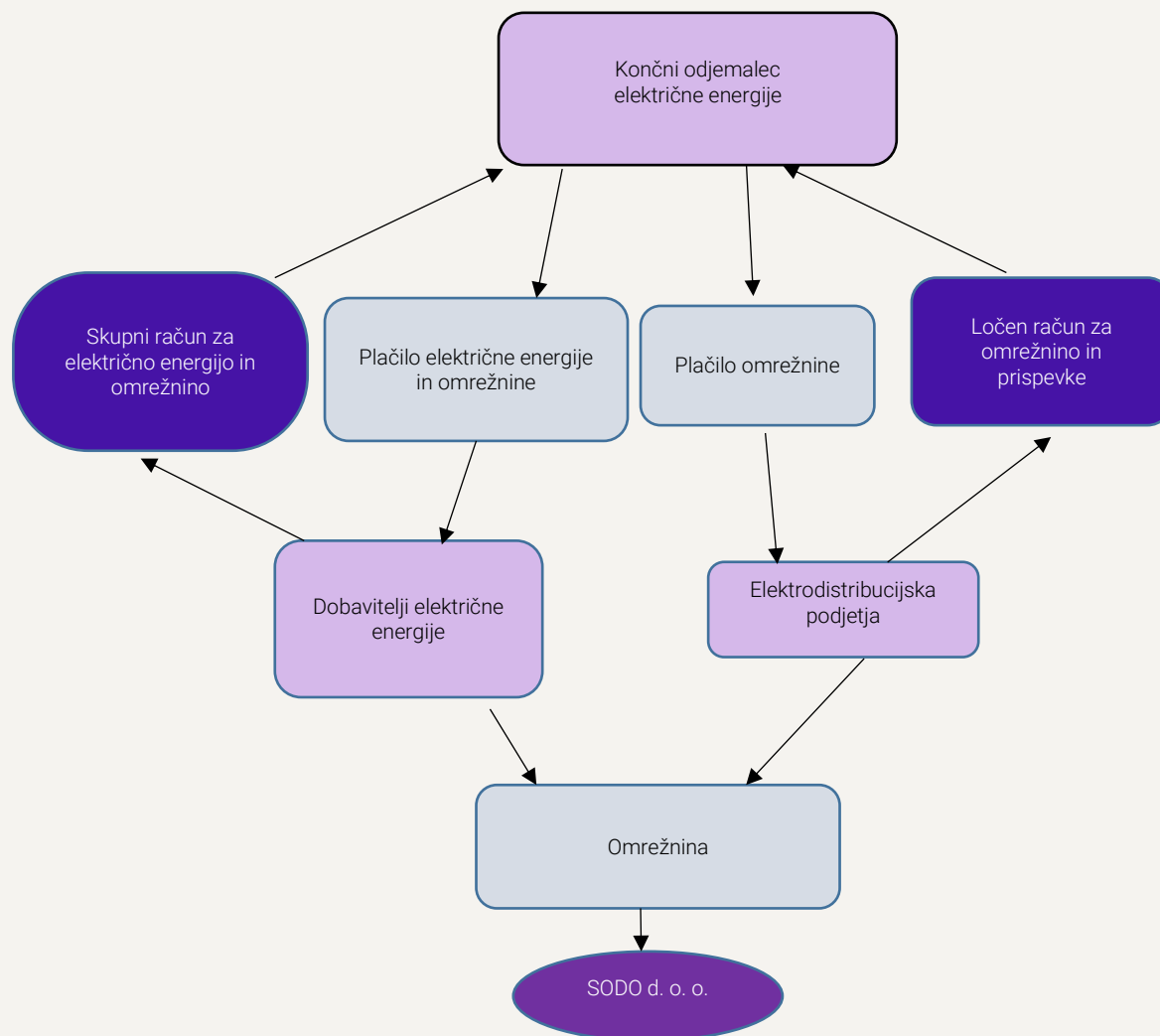
Delež elementov na računu za električno energijo je predvsem odvisen od porabe električne energije in od obračunske moči odjemalca. Obračunska moč pomeni zgornjo mejo skupne električne energije, ki jo lahko odjemalec v nekem trenutku porabi. Dobavitelj električne energije na skupnem računu končnemu odjemalcu izda račun, ki je po EZ-1 sestavljen iz naslednjih elementov (www.agencrs.si/gospodinjiski/elektrika/obrazlozitev-racuna/razclenitev-racuna):

- 1) Cene električne energije, ki jo določi dobavitelj električne energije in se oblikuje prosto na trgu. Obračuna se za vsako porabljeno kilovatno uro v večji (VT), manjši (MT) oziroma enotni tarifi (ET). V letu 2020 je tako v povprečju predstavljala 47 % končnega zneska, ki smo ga plačali odjemalci, po regulaciji cen v letu 2022 pa je ta delež predstavljal 64 % končnega zneska.
- 2) Cene za omrežnino, tj. je cena, ki jo odjemalec električne energije plača za uporabo sistema in zajema:
 - omrežnino za prenosni in
 - omrežnino za distribucijski sistem, ki se izračuna na osnovi tarifnih postavk, ki jih Agencija za energijo določi skladno z Aktom o metodologiji za določitev regulativnega okvira in metodologiji za obračunavanje omrežnine za elektrooperaterje.
- 3) Prispevkov:
 - prispevek za delovanje operaterja trga, ki je namenjen pokrivanju stroškov operaterja trga Borzen, d. o. o., razen Centra za podpore,
 - prispevek za energetske učinkovitosti, ki je namenjen povečanju energetske učinkovitosti. Obračuna se za vsako porabljeno kilovatno uro električne energije.
 - prispevek za zagotavljanje podpor proizvodnji električne energije v soproizvodnji z visokim izkoristkom in iz obnovljivih virov energije, ki je namenjen spodbujanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih virov in soproizvodnje z visokim izkoristkom ter se obračuna na obračunsko moč. Vse te prispevke določi vlada Republike Slovenije.
- 4) Trošarine na električno energijo, ki jo določa vlada Republike Slovenije kot prihodek državnega proračuna. Za vse uporabnike je trenutno enaka za porabljeno MWh.
- 5) Davka na dodano vrednost, ki ga prav tako določa Vlada Republike Slovenije kot prihodek državnega proračuna in se obračuna na neto ceno vseh zgoraj navedenih postavk.

Končni odjemalec električne energije se lahko odloča med dvema načinoma obračuna električne energije:

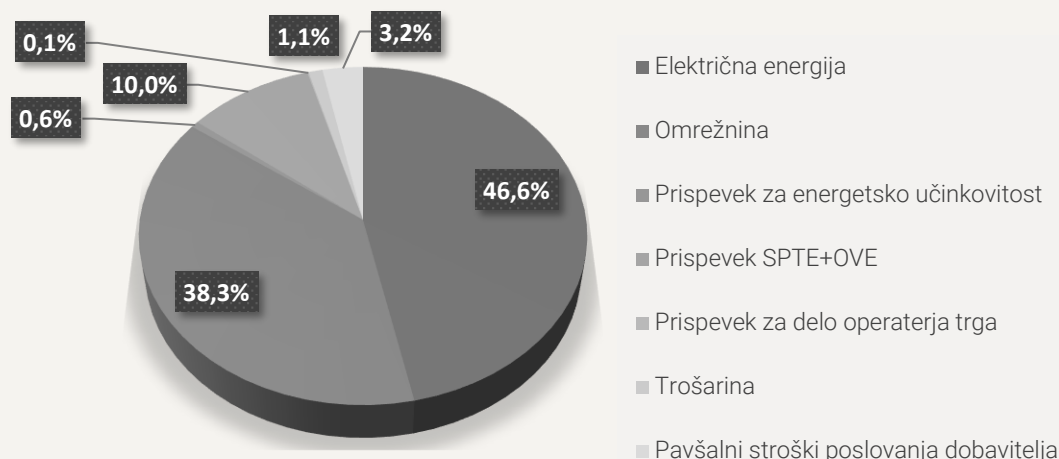
- skupni račun za električno energijo, omrežnino in prispevke, ki ga prejme od dobavitelja električne energije ali
- ločen račun za električno energijo, ki ga prejme od dobavitelja električne energije in ločen račun za omrežnino in prispevke, ki ga prejme od elektrodistribucijskega podjetja.

Na Sliki 2 je prikazan proces obračuna porabljene električne energije, omrežnine in prispevkov glede na izbrani način prejemanja računov.

Slika 2: Obračun porabljene električne energije, omrežnine in prispevkov glede na način prejemanja računov (Lastni vir)

Na Grafu 1 je prikazan delež zaračunljivih elementov na računu povprečnega gospodinjstkega odjemalca v letu 2020.

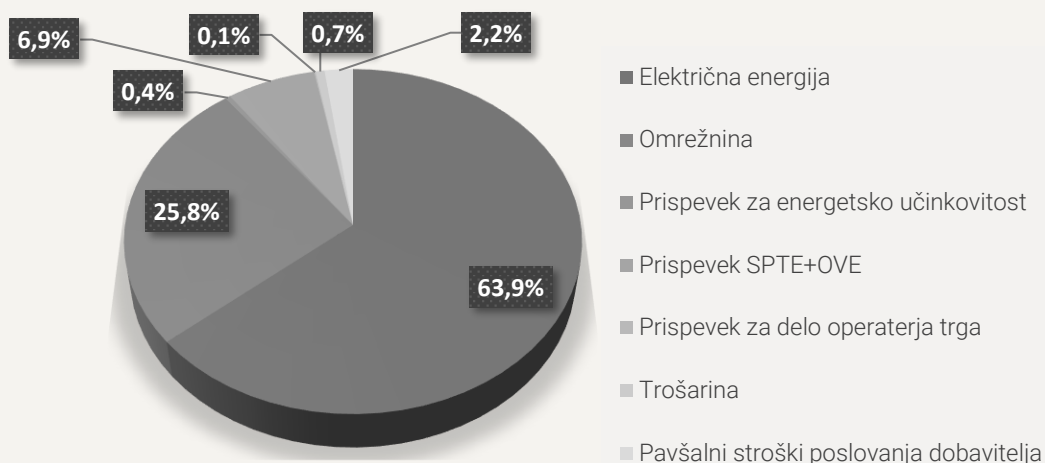

Graf 1: Delež elementov na računu za električno energijo značilnega gospodinjstkega odjemalca do leta 2020 (Lastni vir)

Aktualno zakonsko okolje, ki je posledica pandemije koronavirusne bolezni in tudi vojne v Ukrajini, je z ukrepi za omilitev posledic vpliva visokih cen energentov pomembno spremenilo strukturo elementov na računu za električno energijo.

Največ posledic zakonodaje se odraža v poslovanju podjetij za distribucijo električne energije, saj se je z odločitvijo vlade, da se omrežnina za obdobje od 1. 2. 2022 do 30. 4. 2022 odjemalcem ne zaračuna, pomembno povešal izpad likvidnih sredstev in s tem pomemben vir za investiranje v elektroenergetsko omrežje.

Na Grafu 2 je prikazan delež zaračunljivih elementov na računu povprečnega gospodinjstkega odjemalca v letu 2022.

Graf 2: Delež elementov na računu za električno energijo značilnega gospodinjstkega odjemalca v letu 2022 (Lastni vir)

Pomembna zakonodajna sprememba v letu 2022 je tudi regulacija cene električne energije, ki je od 1. 9. 2022 do 31. 8. 2023 omejena navzgor, znižanje stopnje davka na dodano vrednost na 9,5 % ter ohranitev znižanja trošarine za 50 %.

ZAKLJUČEK

Udeleženci trga z električno energijo so proizvajalci, distributerji in dobavitelji. Električno energijo proizvajajo elektrarne, ki uporabljajo obnovljive (voda, veter, sonce) in neobnovljive (pogon, nafta, plin, jedrsko gorivo) vire. Z distribucijskimi omrežji upravlja družba SODO, ki na podlagi pogodbe o najemu infrastrukture in opravljanju storitev zagotavlja storitve na distribucijskih omrežjih. S popolnim odprtjem trga z električno energijo je ta postala tržno blago, ki jo tržna podjetja prodajajo končnim odjemalcem.

V zadnjih dveh letih je država kot regulator posegala samo v poslovanje podjetij za distribucijo in prodajo električne energije, ni pa posegala v proizvodnjo. Če ne bo prišlo do spremembe tudi na tem področju, bo v naslednjih letih izpad likvidnih sredstev pomembno vplival na razvoj omrežja in predvsem negativno v smeri priključitve novih odjemalcev za proizvedeno električno energijo iz lastnih sončnih elektrarn, saj obstoječe omrežje preprosto ne prenese takšnih obremenitev.

VIRI IN LITERATURA

1. Agencija za energijo. (2020). *Cena električne energije*. Maribor: Agencija za energijo. Pridobljeno 10. 2. 2023 s spletne strani www.agen-rs.si/poslovni/elektrika/cena-elektricne-energije
2. Agencija za energijo. (2022). *Udeleženci na trgu z električno energijo*. Maribor: Agencija za energijo. Pridobljeno 28. 5. 2022 s spletne strani www.agen-rs.si/gospodinjstvi/elektrika/udelezenci-na-trgu-z-elektricno-energijo
3. Božič, T., Kramžer, M. in Deželak, K. (25.1. 2023). *Neto proizvodnja električne energije manjša kot v prejšnjem decembru*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 31. 1. 2023 s spletne strani www.stat.si/statweb/News/Index/10831
4. Hrovatin, J. (2009). *Vodenje elektroenergetskih sistemov*. Ljubljana: ICES, Višja strokovna šola.
5. Kordež, B. (14. 1. 2013). *Astronomske cene elektrike. Delo*. Pridobljeno 7. 2. 2023 s spletne strani www.delo.si/novice/slovenija/astronomske-cene-elektrike
6. *Prenosno omrežje*. (2022). Krško: GEN energija. Pridobljeno 8. 2. 2023 s spletne strani www.esvet.si/energija/elektroenergetski-sistem
7. *Razčlenitev računa*. (2021). Maribor: Agencija za energijo. Pridobljeno 15. 8. 2022 s spletne strani www.agen-rs.si/gospodinjstvi/elektrika/obrazlozitev-racuna/razclenitev-racuna
8. SODO. (2016). *Letno poročilo SODO sistemski operater distribucijskega omrežja z električno energijo, d. o. o. za leto 2015*. Maribor: SODO. Pridobljeno 7. 7. 2020 s spletne strani sodo.si/sl/kdo-smo/letna-porocila
9. *Tržni delež dobaviteljev električne energije*. (2021). Ljubljana: Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo, Direktorat za energijo. Pridobljeno 20. 4. 2021 s spletne strani www.energetika-portal.si/nc/novica/n/trzni-delezi-dobaviteljev-na-maloprodajnem-trgu-elektricne-energije-v-letu-2021

VPLIV GLOBALIZACIJE NA SLOVENSKO GOSPODARSTVO IN DRUŽBO NASPLOH

Povzetek: Globalizacija je del vsakdanjega življenja ljudi že od samega začetka človeštva, pri čemer je dobro znan primer svilna cesta, ki je povezovala Vzhod in Zahod ter omogočila gospodarsko in kulturno izmenjavo med njimi (www.stat.si/StatWeb/News/Index/6605). V prispevku je obravnavana globalizacija v sodobnem času in proces globalizacije v Sloveniji. Kljub temu, da ima globalizacija številne pozitivne posledice, so v referatu izpostavljene tudi negativne posledice, ki vplivajo predvsem na samo družbo, v večji meri kot na sama podjetja. Predvsem se kažejo razne kulturološke težave, revščina in odpuščanja zaradi selitve proizvodnje v druge države s cenejšo delovno silo. Za Slovenijo lahko v procesu globalizacije izpostavimo tri ključne dejavnike, in sicer izgubo jugoslovanskega trga ob osamosvojitvi, svetovno finančno in gospodarsko krizo v letu 2009 ter epidemijo covid-19. Ob zadnjih dveh omenjenih krizah se je BDP zmanjšal, upadla sta izvoz in uvoz, zmanjšala sta se tako potrošnja kot tudi zunanje povpraševanje. Kljub temu, da je Slovenija majhna država, smo očitno izkoristili določene priložnosti, ki jih globalizacija omogoča majhnim gospodarstvom, saj naj bi bili po študiji nemške fundacije Bertelsmann med zmagovalkami globalizacije. Od osamosvojitve se je namreč močno povečala kupna moč in BDP. Zadnje večje posledice pa je na gospodarstvo pustila tudi epidemija covid-19, pri čemer se je izjemno poslabšal javnofinančni položaj države, saj so se posledice blažile s finančnimi vladnimi ukrepi. Kljub številnim težavam, karantenam, odpuščanjem, uvajanju dela od doma, manjši mobilnosti prebivalstva, je v letu 2021 slovensko gospodarstvo hitro okrevalo.

Ključne besede: globalizacija, slovensko gospodarstvo, usihanje globalizacije, družba, povezovanje.

UVOD

Globalizacija je ustvarila svet brez mej in ovir, saj nam je tako rekoč dostopno skoraj vse. Iz vidika gospodarstva so državam dostopni različni trgi, olajšan je izvoz in uvoz blaga, izdelki in storitve so nam lahko globalno dostopni, povečan je pretok ljudi ter s tem okrepljen turizem in zmanjšana brezposelnost. Po drugi strani pa ta dostopnost prinaša tudi negativne vplive, saj se poveča konkurenčnost oz. se lahko zmanjša zanimanje za domače proizvode, poveča se pretok sredstev v tujino ipd. Kljub temu, da imamo na doseg roka praktično celoten svet, je vpliv globalizacije lahko veliko bolj negativen kot pozitiven.

Tipičen primer, s katerim smo se soočali v zadnjih dveh letih, je prav pandemija covid-19. Razmere ob pojavu Covid-19 so pomembno vplivale na celotno gospodarstvo, tako finančno stanje posameznikov kot tudi številnih podjetij. Zaustavitev normalnega poteka poslovanja namreč ni bila odvisna zgolj od trenutne situacije v Sloveniji ampak so bila številna podjetja odvisna tudi od poslovanja s tujino. To je posredno vplivalo na poslovanje oz. finančno negotovost na vseh področjih, tako znotraj države kot tudi po svetu.

Za Slovenijo lahko rečemo, da ima dobro razvito gospodarstvo, nadpovprečni BDP na prebivalca ter izjemno dober geostrateški položaj. Je pa po drugi strani manjša država ter s tem v veliki meri odvisna tudi od poslovanja s tujino. Tako kot je evropska gospodarska kriza leta 2008/2009 že prizadela slovensko gospodarstvo, je obdobje pandemije ponovno soočilo tako gospodarstvo kot družbo z novimi izzivi. Ko smo mislili, da je že vsega konec, pa se je začel po svetu širiti tudi vpliv vojne med Ukrajino in Rusijo.

Različni dogodki na različnih koncih sveta so nas tako privedli, da smo primorani reševati slovensko gospodarstvo.

POMEN GLOBALIZACIJE

Izraz globalizacija smo začeli uporabljati leta 1990 za opis določenih pojavov, vezanih na rast ekonomske integracije, sociale in kulture, ki se dogajajo medsebojno v različnih delih sveta. (markobandelli.si/sl/content/globalizacija-kaj-je-kako-vpliva-na-gospodarstvo). Ključni gonili globalizacije sta bili trgovina z blagom in kapitalski tokovi, danes pa vse bolj temelji na znanju, spodbujajo pa jo hitre tehnološke spremembe. Izmenjavo na svetovni ravni so dodatno pospešili tehnološki dosežki, kot je internet ter krepitev gospodarstev v vzponu (ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_sl.pdf).

»Globalizacija je kompleksni večdiomenzionalni pojav, ki ga pogosto preučujemo samo z ekonomskega vidika. Pri tem ne smemo pozabiti učinkov, ki jih ima na sociokulturno, pravno, tehnološko, politično in tudi ekološko okolje. Zato ne preseneča, da jo številni razumejo kot novo paradigmo razumevanja družbenih pojavov in procesov, ki so podvrženi krčenju časa in prostora.« (Grivec, 2018, str. 9)

»Pod pojmom globalizacije razumemo intenzifikacijo svetovnih družbenih procesov, ki povezujejo med seboj tudi najbolj oddaljene kraje na našem planetu. Na ta način vplivajo dogajanja na enem koncu sveta v najhitrejšem možnem času na dogajanje na drugem koncu sveta.« (Rizman, 2008; povz. po Guibernau, 1996, str. 13) Pri tem lahko uporabimo prispodobo Svetličiča (2005, str. 68): »Zamah metuljevega krila v Braziliji lahko povzroči orkan v Avstraliji, tako smo soodvisni.«

Bolj povezan svet prinaša nove priložnosti, preko spleta ohranjamo medsebojne stike, izmenjujemo zamisli, izkušnje ter lastno kulturo. Z mednarodno konkurenco, ukrepi na področju podnebnih sprememb na svetovni ravni, znanstvenim sodelovanjem in izmenjavo misli se je spodbudila ustvarjalnost ter pospešile inovacije. Podjetja, dejavna na mednarodnih trgih se hitreje učijo in prilagajajo, povečuje pa se tudi izvoz. To je pomembno predvsem iz vidika zaposlenosti saj vsak milijarda evrov izvoza podpre 14.000 delovnih mest. To pa ne koristi le velikim korporacijam saj je več kot 80 % evropskih izvoznikov med malimi in srednjimi podjetji. Po drugi strani pa uvoz omogoča večjo izbiro, nižje cene potrošnikom, dvig življenjskega standarda ter povečanje kupne moči. Globalizacija je imela podobne pozitivne učinke po vsem svetu saj je pomagala revnejšim državam, da dohitijo ostale (ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_sl.pdf).

Tako posamezniki kot gospodarski subjekti in družba kot celota smo v 21. stoletju postavljeni pred vedno nove izzive. Mnogi izmed njih so povezani oz. pogojeni z globalizacijo, ki ima za nekatere deležnike pozitivne, za druge pa negativne učinke (Grivec, 2018, str. 10).

Med slabostmi globalizacije Ferfila (2007, str. 291) izpostavi kulturološke težave kot posledica komercializacije in širitve zahodne kulture. Prav tako se s sprejemom angleščine kot svetovnega jezika izgubljajo in izginjajo nacionalni jeziki oz. se vse več mešajo besede drugih jezikov v nacionalni jezik. Globalizacija naj bi prinesla tudi globalno onesnaževanje, globalno segrevanje ter uničevanje ekosistemov in tropskih gozdov zaradi potrebnih surovin in prostora za širjenje gospodarstva. Kot posledica globalizacije pa naj bi bili tudi etnični in verski konflikti ter spopadi kot način upiranja proti komercializaciji in širitvi zahodnega načina življenja. Negativne posledice se tako predvsem nanašajo na družbo samo oz. življenje ljudi na splošno.

Veliko državljanov EU npr. meni, da globalizacija neposredno ogroža njihovo identiteto in tradicijo ter s tem tudi kulturno raznolikost in način življenja. Skrbi jih, da si ne bodo mogli krojiti svoje prihodnosti ter menijo, da vlade nimajo več nadzora nad globalizacijo oz. jo ne zmorejo ali ne želijo oblikovati ali obvladati njenih učinkov na način, ki bi koristil vsem (ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_sl.pdf).

Globalizacija prinaša večjo konkurenco in posledično združevanje, selitev proizvodnje ali stečaje manj konkurenčnih podjetij. V Evropi so najbolj na udaru panoge z nizko kvalificirano delovno silo, predvsem tekstilstvo, usnjarstvo, izdelava čevljev, kovinarstvo in proizvodnja enostavnih izdelkov. Proizvodnja se posledično seli v tretje države s cenejšo delovno silo kar je bolj značilno za države Vzhodne kot Zahodne Evrope. Skupne posledice odpiranja svetovnega gospodarstva pa po drugi strani prinašajo tudi odpuščanja in izgube zaposlitev

(www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/economy/20190712STO56968/globalizacija-vpliv-na-zaposlovanje-in-eu).

Vsem deležnikom pa je vsekakor skupno, da se je treba nastalim razmeram prilagajati, saj je globalizacija danes kompleksen pojav, ki zaznamuje svetovno gospodarstvo. Kar posebej velja tudi za majhna gospodarstva, kakršno je Slovenija (Grivec, 2018, str. 10).

Družbena, ekonomska in okoljska globalizacija

Z vidika družbene globalizacije se dviga raven informacijske pismenosti posameznikov, saj jo spodbuja razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Pri tem nas recimo zanima, v kolikšni meri se je povečal dostop do interneta in posledično recimo tudi, koliko ljudi je že opravilo nakup preko interneta (www.stat.si/StatWeb/News/Index/6605). Družbena globalizacija je sestavljena iz medosebne, informacijske in kulturne globalizacije. Pri medosebni globalizaciji se merijo predvsem neposredni stiki med prebivalci iz različnih držav kot so npr. klici v tujino, migracije, turizem, študentske izmenjave. Pri informacijski globalizaciji se merijo dejanski pretoki idej, znanj in podob preko mednarodnega dotoka in odtoka digitalnih informacij, pri kulturni globalizaciji pa se merijo predvsem vplivi in širjenje družbenih vrednot, proizvodov in mednarodnih blagovnih znamk, kot npr. restavracije McDonald ali trgovine Ikea (Gygli, Haelg, Potrafke in Sturm, 2019, str. 554–555). Za lažjo predstavo si lahko del globalizacije okvirno ponazorimo z naslednjo sliko.

Slika 1: Družbena globalizacija v številkah (McKinsey Global Institute, Združeni narodi, Svetovna turistična organizacija, OECD, Evropska komisija; povzeto po ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_sl.pdf)

Z vidika ekonomske globalizacije gre predvsem za vpliv na organiziranost podjetij oz. število mednarodnih podjetij pod nadzorom tuje pravne enote v posamezni državi. Ekonomska globalizacija je tista komponenta globalizacije, s katero največkrat povezujemo pojem globalizacije in omogoča skoraj neomejen transport blaga, surovin in storitev (www.stat.si/StatWeb/News/Index/6605).

V preteklosti je globalizacija obremenjevala okolje na drugačne načine kot današnje trgovanje. Pri tem so bili najbolj pereči problemi globalizacije predvsem prenos bolezni, prenos neavtohtonih vrst živali in rastlin v druga okolja. Posegalo se je v naravno okolje flore in favne. V sodobnem svetu pa si države zastavljajo cilje, usmerjene v strategije za pametno, trajnostno in vključujoče gospodarstvo, predvsem iz vidika povečanja deleža obnovljivih virov v končni porabi ter zmanjšanju skupnih emisij toplogrednih plinov (www.stat.si/StatWeb/News/Index/6605).

SLOVENIJA V PROCESU GLOBALIZACIJE

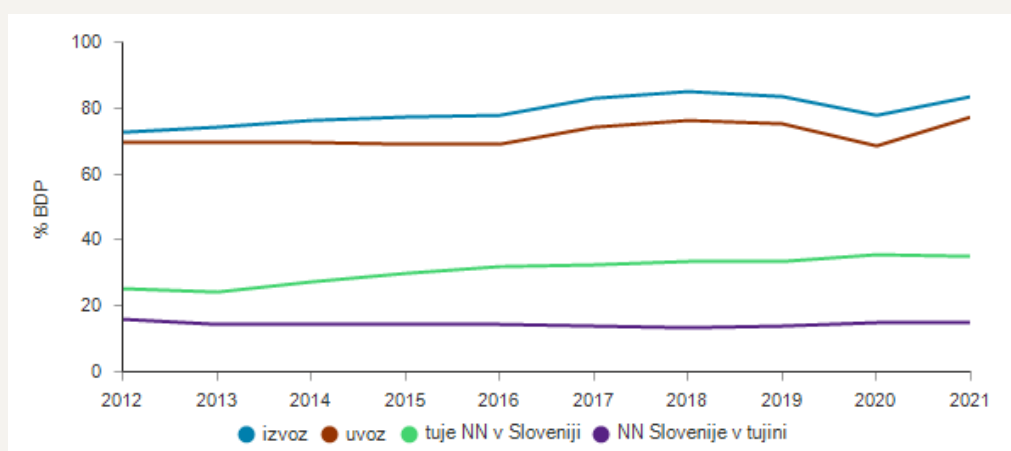
Sodobni svet zahteva od podjetij intenzivno internacionalizacijo poslovanja, saj so s tem lahko konkurenčna in ohranjajo obstoj. To še posebej velja za podjetja manjših držav, ki z globalizacijo svoje dejavnosti skušajo preseči omejitve majhnega domačega trga. Za majhno gospodarstvo so ti izzivi nedvomno večji kot za veliko, so pa pod določenimi pogoji tudi priložnosti za majhno gospodarstvo večje (Svetličič, 1998, str. 1016).

Slovensko gospodarstvo je imelo po osamosvojitvi težke začetke, predvsem zaradi izgube jugoslovanskega trga in razpada starega institucionalnega sistema. V prvih dveh letih se je BDP močno zmanjšal, leto kasneje pa je Slovenija prvič zabeležila gospodarsko rast in sledilo je obdobje konjunktura, ki je trajalo vse do svetovne finančne in gospodarske krize, ki je leta 2008 zajela večji del sveta. BDP se je v letu 2009 zmanjšal za 7,5 %, a je že v naslednjem letu Slovenija ponovno dosegla skromno rast. Od leta 2014 se je gospodarska rast gibala okrog treh odstotkov, v letu 2017 pa smo beležili visoko, 4,8-odstotno gospodarsko rast. V letu 2020 je prišlo do upada BDP za 5,5 %, pri čemer so se že kazale posledice epidemije covid-19. Zmanjšala se je tako domača potrošnja kot tudi zunanje povpraševanje. Za okoli 20 % sta upadla izvoz in uvoz storitev, medtem ko je izvoz blaga upadel za 5,4 %, uvoz pa za 8,9 %. Leta 1991 je znašal BDP na prebivalca 5.131 EUR, leta 2020 pa 22.014 eur, kar pomeni, da je bil v letu 2020 4-krat višji kot pred 29 leti (www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/11463/Slovenija-30-let.pdf).

Slovenija je izrazito izvozno naravnava, saj 80 % ustvarjenega izvozi, od tega 80 % izvozi v države članice EU. Posledično bi bilo potrebno povečati število izvoznih podjetij, predvsem malih in srednjih ter povečati razpršenost izvoza na druge trge, tudi izven EU. Več kot polovico blagovne menjave s tujino Slovenija ustvari zgolj s petimi državami: Nemčijo, Italijo, Hrvaško, Avstrijo in Francijo (Vučina Vršnak, 2019, str. 8).

Po gospodarski in finančni krizi so se v Sloveniji kazali številni pozitivni premiki, saj se je do leta 2019 vrzel v gospodarski razvitosti za povprečjem EU postopno zmanjševala, zaposlenost pa je dosegala zgodovinsko visoke stopnje. To je pripomoglo k povečanju dohodkov prebivalstva ter precejšnjemu izboljšanju stanja v javnih financah. Ob okrepljeni gospodarski rasti in ugodnih gibanjih na trgu dela pa se je postopoma krepil tudi bolj vključujoč socialni in družbeni razvoj (Umar, 2021, str. 9).

Ključni kazalniki globalizacije za Slovenijo kažejo, da se je v letu 2021 delež uvoza in izvoza blaga in storitev v BDP povečal. Slovenija ostaja med članicami EU z najvišjimi stopnjami tržne integracije pri blagu, pri storitvah pa je na sredini. Med zadnjimi članicami EU pa se nahaja Slovenija po deležu neposrednih naložb v BDP. V letu 2021 je vrednost izvoza blaga in storitev predstavljala 83,6 % BDP, vrednost uvoza blaga in storitev pa 77,3 BDP. Vrednost je višja kot v času pandemije 2020. Prav tako pa se je povečala vrednost tujih neposrednih naložb v Sloveniji za 10,4 % glede na leto 2020 (www.stat.si/StatWeb/News/Index/10720), kar je prikazano na sliki 2.

Slika 2: Izvoz in uvoz blaga in storitev ter neposredne naložbe (NN) – stanja, Slovenija (www.stat.si/StatWeb/News/Index/10720)

Po študiji nemške fundacije Bertelsmann naj bi bila Slovenija med zmagovalkami globalizacije, saj je od 90. let izjemno povečala kupno moč in BDP. Iz vidika učinkov globalne vpetosti na gospodarsko rast je na podlagi izračuna, ki meri razliko med ocenjeno ravno BDP-ja na prebivalca v primeru stagnacije globalizacije in dejansko ravno BDP-ja, Slovenija dosegla 9. mesto. Omenjena razlika je za Slovenijo kumulativno dosegla 24.768 evrov, povprečno na leto v obdobju od 1990 do 2016 pa 953 evrov. Na prvo mesto se je uvrstila Švica, kjer je kumulativna razlika v BDP-ju na prebivalca zaradi globalizacije dosegla 49.730 evrov, povprečna letna pa 1.913 evrov. V študiji se upošteva tudi standard kupne moči, pri čemer se je Slovenija po koristih globalizacije v tem primeru uvrstila celo na drugo mesto, tik za Švico. Kljub temu, da je Slovenijo močno prizadela kriza iz leta 2008/2009, je dosegla visoko uvrstitev, tudi pred državami iz srednje in vzhodne Evrope, ki so sicer od Slovenije bolj globalizirane (www.rtvsl.si/gospodarstvo/studija-slovenija-med-zmagovalkami-globalizacije/457547).

Globalizacija in krize

Zgodovina kaže tudi na različna obdobja usihanja globalizacije, ogrožajo pa jo lahko predvsem vojne ter velike politične ali naravne krize. Taki dogodki torej povzročijo zastoj globalizacije (Svetličič in Lovec, 2014, str. 156). Trenutno se v letu 2022 v Sloveniji in globalno soočamo s posledicami obdobja pandemije ter vojne v Ukrajini, kar vpliva tako na slovensko gospodarstvo kot družbo nasploh.

V času pandemije so se nekatere gospodarske panoge znašle na robu obstanka. Nekatere so se prilagodile novim razmeram, druge pa so po drugi strani doživele ogromen razvoj in uspeh. Michael Weidokall, globalni ekonomist, je za leto 2022 ocenil dogajanje v globalnem gospodarstvu, in sicer naj bi gospodarstvo okrevalo, vendar naj bi se splošna gospodarska rast v večini delov sveta upočasnila. V letu 2021 so številne težave v gospodarstvu povzročale motnje v dobavni verigi kar naj bi se tudi nadaljevalo v letu 2022. Velik problem izpostavi na področju delovne sile, in sicer je s pojavom epidemije pomanjkanje delovne sile postala še posebej izrazita težava. Razlog je v upadu števila delovno sposobnega prebivalstva ter v spremenjenem odnosu do dela, ki se kaže predvsem pri mlajših generacijah. Vse to skupaj naj bi vplivalo tudi na visoke cene surovin, pri čemer naj bi pritiski na višanje cen začeli popuščati ob koncu leta 2022. Tudi vodilne centralne banke naj bi zaradi naraščajoče inflacije dvignile obrestne mere (svetkapitala.delo.si/aktualno/svetovno-gospodarstvo-kaj-lahko-pricakujemo-v-letu-2022).

Kriza, ki je nastopila zaradi posledic epidemije covid-19, je v Sloveniji prekinila nekajletno gospodarsko konjunkturo in ugodna gibanja na trgu dela, pri čemer so posledice epidemije za gospodarstvo in državljane ublažili predvsem vladni ukrepi. Gospodarski potencial se je ohranjal z blaženjem stroškovnih pritiskov ter preprečevanjem upada razpoložljivega dohodka gospodinjstev. Posledično se je poslabšal javnofinančni položaj države. V času epidemije je bila poslabšana dostopnost in kakovost vzgoje in izobraževanja, zaradi manjše gospodarske aktivnosti in mobilnosti prebivalstva je bila začasno zmanjšana obremenitev okolja, prišlo je do krajšanja globalnih verig vrednosti ter uvajanja dela na daljavo. Povpraševanje po nekaterih kadrih se je začasno zmanjšalo zaradi gospodarskega upada, močno se je zaostriло že pred tem izraženo pomanjkanje kadrov v zdravstvu in socialnem varstvu. Poleg tega je za trg dela bila značilna visoka izpostavljenost mladih začasnim zaposlitvam, zaradi česar se je v letu 2020 nadpovprečno povečala njihova brezposelnost (UMAR, 2021, str. 9–10).

V letu 2021 je slovensko gospodarstvo, ob podpori obsežnih vladnih ukrepov, hitro okrevalo, kar je ohranilo dokaj stabilen materialni in finančni položaj prebivalstva. Močnejše so bile prizadete nekatere storitvene dejavnosti, skupni razpoložljivi dohodek prebivalstva je že naraščal, brezposelnost pa je bila blizu najnižje ravni iz druge polovice leta 2008 (UMAR, 2022, str. 9).

ZAKLJUČEK

Ob pregledu literature lahko hitro ugotovimo, da je globalizacija izjemno kompleksen in obsežen pojem, ki zajema številne dejavnike s tako pozitivnimi kot negativnimi učinki. Po eni strani je medsebojna povezanost sveta lahko izjemno ugodna za samo državo, po drugi pa smo državljani in hkrati država kot celota izpostavljeni številnim izzivom.

Slednje se najbolj pokaže pri različnih krizah, za katere ne moremo reči, da jih direktno povzroča ravno globalizacija, so pa sigurno vpete v sam proces globalizacije. Do pandemije mogoče ne bi prišlo, če svet ne bi bil povezan z različnimi migracijami, potovanji in tehnologijo.

Virus, ki naj bi izbruhnil na Kitajskem, se je širil ravno s potovanji ljudi in dnevnimi mednarodnimi stiki. Posledično se je razširil praktično po celem svetu in celotna družba se je morala prilagoditi raznim ukrepom, ki so omejevali gibanje ljudi in zahtevali spremembe v vsakodnevnom poslovanju podjetij in življenju družbe kot celote.

Dejansko drži, da je svet medsebojno povezan in določen dogodek na enem koncu sveta lahko hitro vpliva tudi na stanje v državah na čisto drugem koncu sveta. Kljub doseženim napredkom se je v času epidemije za posameznike ustaljen način življenja dobesedno ustavil. Po drugi strani pa se v vsaki krizi najdejo tudi tisti, ki v spremenjenih razmerah uspejo. Nekatera podjetja so prilagodila svoje poslovanje trenutnim razmeram, predvsem je bilo v razcvetu poslovanje preko spleta. Glede na omejeno gibanje so ljudje stvari naročali preko interneta v zavetju svojega doma, saj drugače niso mogli priti do željenih dobrin.

Zaključimo lahko, da je pri procesu globalizacije mogoče najbolj ključno ravno prilagajanje spremembam in določenim izzivom, ki jih prinaša medsebojna povezanost sveta.

LITERATURA IN VIRI

1. Bandelli, M. (2014). *Globalizacija – kaj je in kako vpliva na gospodarstvo?*. Pridobljeno s spletne strani markobandelli.si/sl/content/globalizacija-kaj-je-kako-vpliva-na-gospodarstvo.
2. Debelak, T. (2017). *Tridimenzionalni fenomen globalizacije – od svilne ceste do mednarodnega trga*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s spletne strani www.stat.si/StatWeb/News/Index/6605
3. Evropska komisija (2017). *Razmislek o izkoriščanju globalizacije*. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s spletne strani ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_sl.pdf
4. Evropski parlament. (2019). *Globalizacija: vpliv na zaposlovanje in EU*. Strasbourg: Evropski parlament. Pridobljeno s spletne strani www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/economy/20190712ST056968/globalizacija-vpliv-na-zaposlovanje-in-eu
5. Ferfila, B. (2007). *Globaliziranost sodobnega sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Grivec, M. (2018). Prihodnost globalizacije. V J. Starc (ur.), *Izzivi globalizacije in družbeno-ekonomsko okolje EU: zbornik prispevkov* (str. 9–21). Novo mesto: Fakulteta za poslovne in upravne vede.
7. Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N. in Sturm, J. E. (2019). The KOF globalisation index – revisited. *The Review of International Organizations*, 14, (str. 543–574). Pridobljeno s spletne strani link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs11558-019-09344-2.pdf
8. Kušar, P. (2022). *Gospodarska napoved za leto 2022. Svet kapitala*. Pridobljeno s spletne strani svetkapitala.delo.si/aktualno/svetovno-gospodarstvo-kaj-lahko-pricakujemo-v-letu-2022
9. La. Da. (2018). *Študija: Slovenija med zmagovalkami globalizacije*. Pridobljeno s spletne strani www.rtvsl.si/gospodarstvo/studija-slovenija-med-zmagovalkami-globalizacije/457547
10. Mesarič, I. (2022). *Pomen vključenosti v mednarodno okolje za slovensko gospodarstvo narašča*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s spletne strani www.stat.si/StatWeb/News/Index/10720
11. Rizman, R. (2008). *Globalizacija in avtonomija: prispevki za sociologijo globalizacije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
12. SURS. [2021]. *Slovenija od 1991 do danes, pregled statističnih podatkov*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s spletne strani www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/11463/Slovenija-30-let.pdf
13. Svetličič, M. (1998). Globalizacija: možnosti in priložnosti slovenskega gospodarstva. *Teorija in praksa*, 35(6), str. 1015–1027.
14. Svetličič, M. (2005). Male države v krempljih ali na krilih globalizacije? *IB revija*, 39(1/2), 68–78.
15. Svetličič, M. in Lovec, M. (2014). Globalizacija in kriza. *Teorija in praksa*, 51, str. 148–173.
16. UMAR. (2021). *Poročilo o razvoju 2021*. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno s spletne strani www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2021/slovenski/POR2021_skupaj.pdf
17. UMAR. (2022). *Poročilo o razvoju 2022*. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno s spletne strani www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2022/slovenski/POR2022_splet2.pdf
18. Vučina Vršnak, A. (2019). Kako bomo ustvarjali in ustvarjeno tudi izvozili. *Glas gospodarstva*, maj/junij, str. 8–10.

ŠPORTNA AKTIVNOSTI MED NEKDANJIMI VRHUNSKIMI ŠPORTNIKI V SLOVENIJI IN NA POLJSKEM

Povzetek: Svetovno prebivalstvo se iz leta v leto bolj stara. S starostjo postane človeško telo manj prožno in gibljivo, pričenjajo pa se pojavljati tudi razne bolezni. Staranje in z njim povezane bolezni lahko z redno telesno aktivnostjo preprečujemo ali vsaj omilimo, s tem pa dosežemo, da je obdobje staranja znosnejše, starostniki pa živijo polnejše življenje. Raven telesne dejavnosti se razlikuje med državami, na kar vplivajo tudi medkulturne razlike posameznih narodov. Posameznik je povezan s kulturo države, v kateri živi in vpliv družbe na posameznika je velik. Namen naloge je bil prikazati razlike v telesni aktivnosti nekdanjih vrhunskih športnikov iz Slovenije in Poljske. Anketni vprašalnik, v katerem je sodelovalo 270 anketirancev – 205 slovenskih nekdanjih vrhunskih športnikov in 65 poljskih nekdanjih vrhunskih športnikov, so sestavljala vprašanja o kakovosti in zadovoljstvu z življenjem, oceni zdravja ter njihovi telesni dejavnosti po zaključku kariere. Proučila sem razlike med Poljskimi in Slovenskimi nekdanjimi vrhunskimi športniki glede zadovoljstva z življenjem, motivov za športno aktivnost po karieri, vključevanja v športne aktivnosti in časa zaključka njihove športne kariere. Rezultati raziskave so pokazali, da med slovenskimi in poljskimi anketiranimi nekdanjimi vrhunskimi športniki obstajajo minimalne razlike pri zadovoljstvu z življenjem in motivih za športno aktivnost po karieri, ni pa razlik pri vključevanju nekdanjih vrhunskih športnikov v športne aktivnosti (niti v celoti niti v posameznih starostnih skupinah) niti pri starosti ob zaključku športne kariere.

Ključne besede: telesna aktivnost, starostniki, športna kariera, nekdanji vrhunski športniki, zadovoljstvo z življenjem, medkulturne razlike, Poljska, Slovenija.

UVOD

V članku se ukvarjam z vprašanjem, kakšno telesno aktivnost so ohranili nekdanji vrhunski športniki v starosti nad 65 let v Sloveniji in na Poljskem. Vrhunski športniki so bili v mladosti izjemno fizično aktivni, manj aktivni pa v starejši dobi (65 let in več). Telesna aktivnost v starosti ima številne pozitivne učinke na zdravje ljudi, pozitivni učinki pa vplivajo na zadovoljstvo z življenjem. Za družbo lahko predstavlja šport starejših pomembno sredstvo za zmanjševanje izdatkov v javni zdravstveni blagajni, saj učinki kakovostne telesne vadbe zmanjšujejo obolevnost. Za posameznika lahko redna športna dejavnost v tem življenjskem obdobju pomeni kakovostno in samostojno staranje, ohranjanje telesnega, duševnega, čustvenega in socialnega zdravja, socialno vključevanje, zmanjšanje stroškov zdravljenja in ohranjanje ustvarjalne življenjske energije.

ŠPORT V ZRELIH LETIH

V Zakonu o športu (2017, čl. 2) je šport starejših opredeljen kot športno rekreativna gibalna dejavnost oseb, starejših od 65 let. Ker ima šport pozitiven vpliv na življenje vseh ljudi ne glede na starost, je tudi za starejše priporočljiv, seveda ob upoštevanju morebitnih omejitev, ki jih postavi posameznikovo telo in jih je potrebno spoštovati.

Staranje je stalen proces, povezan s postopnim upadanjem številnih fizioloških sistemov in povečano razširjenostjo kroničnih bolezni, ki na koncu omejujejo telesno sposobnost in ogrožajo neodvisnost. Pridobljene omejitve posledično v različni meri vplivajo na družbeno življenje in zmanjšujejo kakovost življenja (Batt, Tanji in Börjesson, 2013, str. 525).

Eden najmočnejših in najbolj zanimivih trendov v zadnjem stoletju in pol je stalno podaljševanje človekove življenjske dobe. Kljub očitnim koristim daljšega življenja tako dolga življenjska doba ljudi predstavlja določene izzive tako iz vidika posameznika kot družbe (Baker, Fraser-Thomas, Dionigi in Horton, 2010, str. 3).

Celotna EU se sooča z demografskimi spremembami, ki zahtevajo prilagoditev celotne družbe (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2019, str. 115). Od leta 2009 do leta 2019 se je pričakovano trajanje življenja vsako leto v povprečju podaljšalo za 3 mesece v Sloveniji, medtem ko je bilo povprečje v EU 2 meseca. Slovenija po hitrosti staranja prebivalstva od leta 2014 presega povprečje EU (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2019, str. 39). Število prebivalstva v najaktivnejši starostni skupini od 20 do 64 let se zmanjšuje, hkrati pa se povečuje število starejših od 65 let (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2019, str. 115).

Leta 2019 je bilo v EU 20,3 % prebivalstva starega 65 let ali več (ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200402-1). V svetovnem merilu je najstarejše prebivalstvo Japonske, sledijo pa prebivalci Nemčije in Francije. Med 10 držav z najstarejšim prebivalstvom spadajo tudi Združene države Amerike, Združeno kraljestvo in Južna Koreja (Dionigi in Son, 2017, str. 1).

Če bi se rodili okrog leta 1.000 in živeli 25 let, bi lahko rekli, da smo dočakali zavidanja vredno starost. Zavidanja vredna starost se je v 900 letih povišala za 20 let. V novem stoletju sta se zgodili dve pomembni stvari: medicinska tehnologija in industrijska revolucija. Medicinska tehnologija je k življenjski dobi dodala še 30 let, industrijska revolucija pa je olajšala veliko fizično zahtevnih opravil in naredila življenje enostavnejše. Vse to je kmalu povzročilo napačno razumevanje in sprejemanje procesa staranja (Pendl Žalek, 2004, str. 66–67).

Redna telesna dejavnost v starejšem obdobju življenja se zazna v počutju in zdravju ter načinu življenja (Pendl Žalek, 2004, str. 68–69).

Izraza telesna aktivnost in vadba se uporabljata različno v različnih okoliščinah. Telesna aktivnost so kakršni koli telesni gibi, ki povečujejo porabo energije, vadba pa je običajno opredeljena kot telesna aktivnost z večjo intenzivnostjo. Pomen izrazov je pri starejši starostni skupini lahko drugačen, saj je telesna aktivnost, kot je npr. hoja, pri starejših osebah z nižjo kondicijsko pripravljenostjo obravnavana kot srednje ali visoko intenzivnostna dejavnost (Batt et al., 2013, str. 525).

Človek se razvija skozi celo življenjsko dobo, zato ne smemo zanemariti starejša obdobja življenja. Veliko teoretikov je mnenja, da športna aktivnost koristi zdravemu razvoju v poznejših letih. Pri starejših ljudeh se zelo močno promovira športno udeležbo kot sredstvo za ohranjanje zdravja in dobrega počutja. Mnogi ljudje sprejemajo zdravstveno korist vadbe, a to sprejetje ni vedno enako rednemu udeleževanju (Baker et al., 2010, str. 4).

Otroci in mladostniki se ukvarjajo s športom, da se zabavajo, se družijo z vrstniki in ohranjajo kondicijo. Res je, da obstajajo precejšnje razlike med mladimi in starimi z razvojnega vidika, vendar je kontekst športnega udeleževanja podoben pri obeh skupinah populacije in starost ne igra bistvene vloge (prav tam, ista stran).

POMEN ŠPORTA PRI PROCESU STARANJA

Vrhunski športniki, ki tudi v starosti trenirajo in tekmujejo, so edinstveni. Zdi se, da ima nenehno ukvarjanje s športom svoje prednosti, saj posamezniki s tem ohranjajo športno kondicijo tudi v času staranja, prav tako pa so fizično najbolj ohranjeni v svojih starostnih skupinah (Baker et al., 2010, str. 6). Z dolgotrajnim ukvarjanjem s športom so starejši športniki veliko bolj podobni uspešnim mladim športnikom kot starejšim sedečim starostnikom (Capranica, Tessitore, Olivieri in Pesce, 2005; Tessitore et al., 2005; povz. po De Pero, 2009, str. 62).

Teramoto in Bungum (2010, str. 414) sta ugotovila, da vrhunski športniki v primerjavi s splošnim prebivalstvom živijo dlje. Možna dejavnika za takšno stanje sta boljša telesna pripravljenost ter bolj aktiven in zdrav življenjski slog.

Baker et al. (2010, str. 6–7) so povzeli kvalitativno raziskavo Rylee A. Dionigi o tem, kako udeležba v športu pomaga pri procesu staranja. Dionigijeva je opravila intervjuje z veteranskimi športniki, starimi od 55 do 94 let. Pogovor o tem, zakaj tekmujejo v športu in kaj jim to pomeni, je pokazal, da je njihova udeležba v veteranskem športu njihova ključna strategija soočanja s procesom staranja. Starejši

udeleženci Dionigijeve študije vidijo sebe kot drugačne posameznike glede na družbene stereotipe o neaktivnih starostnikov, ki so običajno šibki, odvisni, osamljeni, bolni in najverjetneje živijo v domu za ostarele. Številni so bili mnenja, da jih udeležba v veteranskem športu ohranja »mlade«, saj na ta način ohranjajo fizično, psihično in socialno zdravje ter se čutijo v celoti vključeni v proces življenja. Za večino starostnikov je bistvenega pomena zavedanje, da so še vedno lahko uspešni.

Udeležba v veteranskem športu jim daje občutke moči, samozavesti in tekmovalnosti, hkrati pa se razvijeta občutka nadzora in neodvisnosti. Vsi opisani občutki veteranskim športnikom nakazujejo, da so se znali prilagoditi procesu staranja. Udeleženci raziskave so menili, da jim ukvarjanje s tekmovalnim športom koristi pri občutku osebne moči, nadzoru nad lastnim telesom in življenjem, iz česar lahko sklepamo, da s športno udeležbo pridobijo odpornost, navdušenje, ponos in potrditev, da živijo dobro in skladno s svojimi potenciali. Poleg tega so se v raziskavi sodelujoči starejši športniki dojemali kot družbeno vredni ljudje, ki še vedno skrbijo za ohranjanje svojega zdravja (in s tem znižujejo strošek zdravstva), so uspešni na tekmovanjih in si še vedno zaslužijo javno priznanje.

Dionigi (Baker et al., 2010, str. 7) je želela izpostaviti tudi občutke in številne pomisleke, ki jih imajo starejši glede staranja. Vsi sodelujoči v njeni študiji so menili, da bodo s športnimi aktivnostmi upočasnil proces staranja, saj bodo postali, če prenehajo biti aktivni »stari«, »zakrneli«, »odvisni od drugih« ali pa bodo »končali doma/v domu za starejše«. Mnogi starejši športniki verjamejo, da bi z izgubo »fizičnih sposobnosti« izgubili tudi svojo neodvisnost, zdravje in občutek nadzora nad svojim življenjem. Nekateri sodelujoči v raziskavi pa so z aktivnostjo in tekmovanjem v športu odmislili, da se starajo, dokler jih ni ustavil dejavnik, na katerega niso mogli vplivati. Manjšina sodelujočih v raziskavi je menila, da bi raje »umrli na igrišču« kot pa bolni živeli v obdobju starosti. Večina sodelujočih v raziskavi je zavzela stališče, da »to je življenje« ter menila, da bo s športno aktivnostjo čim dlje nadaljevala in kar se da najbolje izkoristila preostanek življenja, saj jim šport omogoča izzive, osebno rast in užitek, prav tako pa jim pomaga pri prilagajanju na proces staranja. Podobno so ugotovili tudi De Pero et al. (2009, str. 61), ki navajajo, da udeležba na veteranskih tekmovanjih za starostnike predstavlja pomembno strategijo za soočanje s starostjo. Pravzaprav bi lahko veteranske športnike, ki v svoji življenjski dobi vzdržujejo visoko kondicijo in izjemne telesne sposobnosti, predlagali za idealen model uspešnega staranja (Spirduso, Francis in MacRae, 2005; Capranica, Tessitore, Olivieri in Pesce, 2005; Tessitore et al., 2005; povz. po De Pero, 2009, str. 61).

SPODBUJANJE ŠPORTNE AKTIVNOSTI STAREJŠIH LJUDI

V tem poglavju bom predstavila priporočila svetovne zdravstvene organizacije o telesni aktivnosti starejših v Sloveniji in na Poljskem.

Svetovna zdravstvena organizacija je v letu 2018 izdala Globalni akcijski načrt o telesni aktivnosti 2018–2030: Aktivnejši ljudje za bolj zdrav svet. Dokazano je, da redna telesna aktivnost pomaga pri preprečevanju in zdravljenju nenalezljivih bolezni, kot so bolezni srca, možganska kap, diabetes, rak dojke in rak debelega črevesa. Pomaga tudi pri preprečevanju prekomerne telesne teže in debelosti ter lahko izboljša duševno zdravje, kakovost življenja in počutje. Trenutno je svetovni trend, da velik del svetovne populacije postaja vse manj aktiven. Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije priporočil za telesno aktivnost ne izvaja 1 od 4 odraslih in 3 od 4 mladostnikov, starih od 11 do 17 let. Z razvojem držav se stopnja neaktivnosti povečuje, v nekaterih državah lahko znaša tudi do 70 %, kar je posledica spremenjenih načinov prevoza, večje uporabe tehnologije, kulturnih vrednot in urbanizacije (World Health Organization, 2018, str. 6–7).

Novi globalni akcijski načrt Svetovne zdravstvene organizacije za spodbujanje telesne aktivnosti se odziva na zahteve držav po posodobljenih smernicah in učinkovitih ter izvedljivih ukrepih za povečanje telesne aktivnosti na vseh ravneh. Prav tako se odziva na zahteve po globalnem vodstvu in močnejšem regionalnem in nacionalnem usklajevanju ter na potrebo po odzivu celotne družbe, da se doseže sprememba paradigme pri podpori in vrednotenju vseh ljudi, ki so redno aktivni, glede na njihove sposobnosti in življenjsko pot (World Health Organization, 2018, str. 6).

Telesne aktivnosti, ki jih lahko izvajamo tako v službi kot doma, lahko izvajamo na več različnih načinov, in sicer s hojo, kolesarjenjem, drugimi športnimi in aktivnimi oblikami rekreacije (na primer ples, joga, tai

chi ...). Vse oblike telesne aktivnosti lahko prinašajo koristi za zdravje, če se redne, dovolj dolge in intenzivne (World Health Organization, 2018, str. 6).

Telesno aktivnost bi bilo treba vključiti v življenje, delo in igro ljudi. Nekaj bi naredili že z vključitvijo hoje in kolesarjenja kot načinoma transporta na delo oz. po vsakodnevnih opravkih, vendar najenostavnejšima oblikama gibanja priljubljenost v mnogih državah upada. Šport in aktivna rekreacija lahko pripomoreta k spodbujanju telesne aktivnosti za ljudi vseh starosti in sposobnosti. V zgodnjem otroštvu je pomembna igra, ki vključuje gibanje, gibanje potrebujejo tudi otroci in mladostniki za zdravo rast in razvoj. Kakovostna telesna vzgoja in podpora šolskega okolja lahko zagotavljata telesno in zdravstveno podporo za dolgotrajen zdrav in aktiven življenjski slog. Pomembno je, da so odrasli pri delu lahko telesno aktivni in opravljajo manj dela sede. Ne glede na to, ali delajo ali ne, lahko zlasti starejši odrasli izvajajo redno telesno aktivnost, da ohranijo fizično, duševno in socialno zdravje ter sebi omogočijo zdravo staranje. V vseh starostnih obdobjih obstajajo priložnosti, ki spodbujajo in podpirajo ljudi vseh starosti, da so bolj aktivni (World Health Organization, 2018, str. 7).

Učinkovito nacionalno ukrepanje za preusmeritev sedanjih trendov in zmanjšanje razlik v telesni aktivnosti zahteva sistemski pristop s strateško kombinacijo političnih ukrepov, usmerjenih v izboljšanje družbenih, kulturnih, gospodarskih in okoljskih dejavnikov, ki podpirajo telesno aktivnost. Globalni akcijski načrt si prizadeva tudi za zmanjšanje ravni telesne neaktivnosti in sedečega vedenja (World Health Organization, 2018, str. 7).

Aksijski načrt želi zagotoviti vsem ljudem dostop do varnega in spodbudnega okolja ter do različnih možnosti za telesno aktivnost v vsakdanjem življenju kot sredstvo za izboljšanje zdravja posameznikov in skupnosti ter prispevanje k družbenemu, kulturnemu in gospodarskemu razvoju vseh narodov. Njihov cilj je, da bi dosegli za 15 % relativno zmanjšanje razširjenosti telesne neaktivnosti pri odraslih in mladostnikih do leta 2030 (World Health Organization, 2018, str. 7–8).

Telesna aktivnost v Sloveniji

Za proučevanje stanja v Sloveniji sem primerjala Informativni list o telesni aktivnosti iz leta 2012 in 2018, ki ju je izdala Evropska komisija v sodelovanju s Svetovno zdravstveno organizacijo Evropa. Informativni list o telesni aktivnosti 2018 prikazuje podatke izpred dveh let, torej iz leta 2016.

V Sloveniji je leta 2016 živelo malo več kot 2 milijona ljudi (2.065.895) s povprečno starostjo 43,5 let (WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 129). Glede na podatke iz leta 2012 je v Sloveniji prebivalo približno enako število ljudi, povprečna starost pa je bila leta 2016 za 1 leto višja (WHO Regional Office for Europe, 2016a, str. 1; WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 129).

Delež telesno aktivnih ljudi, starih od 25 let do 64 let, se je v od leta 2012 do 2016 povečal za 18,2 % in je leta 2016 znašal 77 %. Starejši od 65 let so v štirih letih povečali telesno aktivnost za 10,8 %. Med telesno aktivne so šli odrasle, ki so se opredelili za telesno aktivne, če dvakrat na teden izvajajo 150-minutno zmerno intenzivno telesno aktivnost in dejavnosti krepitev kosti in mišic (WHO Regional Office for Europe, 2016a, str. 2; WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 130).

Program spodbujanja hoje v urbanih območjih v Sloveniji obstaja od leta 2011. Vodi ga Inštitut za politike prostora, izvedba pa je odvisna od lokalnih organizatorjev v številnih mestih. Na mesec je bilo v 23 slovenskih mestih povprečno opravljenih 31 skupinskih sprehodov. Urbani sprehodi so spodbujali ljudi k fizični aktivnosti ob spoznavanju lokalnega okolja, učenju, kako biti fizično aktiven, in krepitevi osebnih odnosov v lokalni skupnosti. Prostorski načrtovalci in raziskovalci so redno analizirali soseske, da bi prepoznali sprehajalne poti na podlagi fizičnih in socialnih značilnosti okolja, sposobnosti opazovanja in spoznavanja lokalnih prebivalcev ter priložnosti za zaposlene, otroke in mlade, da dostopajo do službe ali šole. Ta raziskava je omogočila oceno problema telesne neaktivnosti in sedečega stanja ter pomagala pri iskanju rešitev. Ponujala je tudi možnosti za aktivno vključevanje lokalnih akterjev v izvajanje novih programov in intervencij (WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 129).

Fizično aktivnost neprekinjeno spremljamo z nacionalnim zdravstvenim nadzornikom CINDI in Raziskavami javnega mnenja Slovenije, ki so bile ustanovljene leta 1973 pod vodstvom Nacionalnega

inštituta za javno zdravje in Fakultete za družbene vede. Podatki za odrasle in starejše odrasle so navedeni v Evropski raziskavi zdravstvenih informacij (2014). Za otroke in mladostnike je bil sistem SLOfit uveden leta 1982, leta 1987 pa je bil uveden v vseh slovenskih šolah za vsakoletno spremljanje ravni aktivnosti in antropometrije. Za spremljanje telesne aktivnosti se uporabljata tudi raziskava European Health Interview Survey in Analiza razvojnih trendov otrok v Sloveniji (WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 130).

Resolucija o nacionalnem programu za prehrano in telesno dejavnost, ki krepi zdravje, za obdobje 2015–2025 vključuje ukrepe, ki socialno ogroženim skupinam omogočajo telesno aktivnost. Sem spadajo povečanje razpoložljivosti zelenih odprtih površin, organizacija športnih dejavnosti, spodbujanje rekreacijske telesne dejavnosti v naravi in spodbujanje aktivnega prevoza. Program povečuje tudi možnosti za udeležbo v kakovostnem športu in telesni dejavnosti s financiranjem iz javnih sredstev in olajšanjem sodelovanja med zdravstvenimi, šolskimi, socialnimi in športnimi klubi (WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 131).

Vrhunski športni dosežki na mednarodni ravni lahko uresničujejo koristi države. Zaradi veliko pozitivnih vrednot vrhunškega športa, vsaka družba z interesom podpira svoje športnike pri doseganju vrhunskih dosežkov. V Republiki Sloveniji imamo vrhunske športnike opredeljene glede na kategorizacijo športnikov. Do leta 2023 želi Nacionalni program športa ohraniti sofinanciranje programov vrhunskih športnikov in nameniti še večjo skrb zagotavljanju statusnih pravic vrhunskih športnikov in vrhunskih trenerjev. Cilj je tudi, da se ustvarja ugodno okolje za celostni razvoj vrhunskih športnikov v času športne kariere in po njej ter da se izboljšajo prostorske možnosti za priprave in nastope slovenskih športnikov (Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2023, 2014, 6.1.7).

Telesna aktivnost na Poljskem

Prav tako kot za Slovenijo sem za Poljsko primerjala Informativni list o telesni aktivnosti, tokrat iz let 2014 in 2018, ki jih je izdala Evropska komisija v sodelovanju z Svetovno zdravstveno organizacijo Evropa. Informativni list o telesni aktivnosti 2018 prikazuje podatke izpred dveh let, torej iz leta 2016.

Na Poljskem se glede na razpoložljive podatke število prebivalcev ni bistveno spremenilo, saj jih je bilo v obeh letih okrog 38 milijonov, povprečna starost pa je bila leta 2016 40,3 leta, medtem, ko je bila leta 2014 za 0,9 leta nižja (WHO Regional Office for Europe, 2016b, str. 1; WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 113).

Delež telesno aktivnih ljudi, starih od 15 do 69 let, se je v dveh letih povečal za 8,5 % in je leta 2016 znašal 88 %. V ta odstotek so bili vštet tisti odrasli, ki so sodelovali v raziskavi in se štejejo za telesno aktivne, če dvakrat na teden izvajajo 150-minutno zmerno intenzivno telesno aktivnost in dejavnosti za krepitev kosti in mišic (WHO Regional Office for Europe, 2016b, str. 2; WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 114).

Ministrstvo za šport in turizem izvaja program, s katerim je mogoče pridobiti sredstva za gradnjo ali posodobitev rekreacijske infrastrukture, kot so bazeni, športna igrišča in telovadnice na prostem. Cilj programa je zagotoviti vsaki občini telovadnico v polni velikosti in notranji bazen. Prav tako je cilj povečati skupno število rekreacijskih zmogljivosti in dostop. Ministrstvo je na svoji spletni strani objavilo študijo, ki vsebuje smernice o upravljanju in vzdrževanju športnih objektov (WHO Regional Office for Europe, 2018, str. 115).

Iz informativnega lista iz leta 2014 je razvidno, da so si na Poljskem zadali določene cilje, vendar dokument iz leta 2018 ne razkriva, ali so jih uresničili ali ne. Ministrstvo za šport in turizem je leta 2014 zastavilo 3 prednostne naloge: (1) spodbujanje športa za vsakogar, (2) rast profesionalnih športnih dejavnosti in (3) razvoj športne in rekreacijske infrastrukture. Glavni cilj je bil ustvariti pogoje za razvoj športa in spodbujati telesno dejavnost, ki povečuje zdravje (HEPA). Nadaljnji posebni cilji so vključevali: ustvarjanje pogojev in zagotavljanje razpoložljivosti priložnosti za telesno aktivnost na vseh stopnjah življenjske dobe, uporabo športa za izgradnjo družbenega kapitala, izboljšanje organizacijskih in pravnih pogojev za razvoj športa, povečanje razpoložljivosti usposobljenih človeških virov in uporabo potenciala športa na tekmovalni ravni za spodbujanje telesne dejavnosti na splošno in/ali za mednarodno promocijo Poljske (WHO Regional Office for Europe, 2016b, str. 4).

RAZISKAVA IN REZULTATI

Namen raziskave je spoznati razlike v športni aktivnosti med nekdanjimi vrhunskimi športniki v Sloveniji in na Poljskem. Cilj raziskave je bil ugotoviti ali se zadovoljstvo z življenjem pri nekdanjih vrhunskih športnikih se glede na državo ne razlikuje, ali so razlike v motivih za športno aktivnost po karieri in pri vključevanju v športno aktivnost.

Postavila sem si tri hipoteze:

- Hipoteza 1: Zadovoljstvo z življenjem pri nekdanjih vrhunskih športnikih se glede na državo ne razlikuje.
- Hipoteza 2: Med nekdanjimi vrhunskimi športniki obravnavanih držav ni razlike v motivih za športno aktivnost po karieri.
- Hipoteza 3: Med nekdanjimi vrhunskimi športniki obravnavanih držav ni razlike pri vključevanju v športno aktivnost.

Uporabila sem kvantitativno metodo, ki zajema izvajanje in analizo anketnega vprašalnika in s pomočjo namizne raziskave primerjala podatke za Slovenijo in Poljsko.

Sodelujoči v raziskavi so anketni vprašalnik izpolnjevali v fizični in elektronski obliki. Vprašalnik, ki je bil posredovan sodelujočim iz Poljske, je bil preveden v poljski jezik. V raziskavi je sodelovalo 270 nekdanjih vrhunskih športnikov, olimpijcev in paraolimpijcev iz Slovenije in Poljske. Vprašalnik je bil sestavljen iz 34 vprašanj, ki so se nanašala na življenjski slog, izkušnje in stališča nekdanjih vrhunskih športnikov, olimpijcev in paraolimpijcev. Ugotoviti sem želela, v kakšnem obsegu se v športno gibalne aktivnosti vključujejo nekdanji športniki in kaj bi v telesno aktivnost pritegnilo športnike po končani karieri. Pridobljene podatke sem analizirala s statističnim programom SPSS (IBM SPSS Statistics 22), in sicer z opisnimi univariatnimi statističnimi analizami in z bivariatno statistično analizo.

Vzorec sodelujočih v raziskavi, ki sem jo izvedla v Sloveniji in na Poljskem, je sestavljalo 270 statističnih enot oziroma anketirancev. V raziskavi je sodelovalo 205 (75,9 %) anketirancev iz Slovenije in 65 (24,1 %) iz Poljske.

Med slovenskimi anketiranci je sodelovala malo manj kot ena tretjina žensk in malo več kot dve tretjini moških, med poljskimi anketiranci pa je sodelovala ena četrtina žensk in tri četrtine moških. V raziskavi je tako sodelovalo več moških kot žensk.

Že zaključili svojo kariero, je bilo največ anketirancev starih od 35 do 44 let (24,9 %), sledili so stari med 45 in 54 let (19,0 %), stari med 55 in 64 let (15,1 %), 23,5 % anketirancev je bilo starejših od 65 let, ostalih 13,2 % pa je bilo mlajših od 34 let.

Največ sodelujočih nekdanjih poljskih športnikov je bilo starih od 45 do 54 let (29,2 %), sledili so stari od 55 do 64 let (26,2 %), 15,4 % anketirancev je bilo starih od 35 do 44 let, 13,9 % anketirancev 65 let in več, 13,8 % pa jih je bilo starih manj kot 35 let.

Tabela 1: Opisna statistika – starost (Lastni vir)

Statistični parameter	Slovenija	Poljska
Povprečna vrednost	56	53
Standardni odklon	1,4	1,7
Mediana	55	51
Modus	57	47
Minimalna vrednost	20	20
Maksimalna vrednost	94	82

Povprečna starost anketirancev v Sloveniji je bila 56 (SD = 1,4), na Poljskem pa 53 let (SD = 1,7). Pol slovenskih anketirancev je bilo mlajših od 55 let, med poljskimi anketiranci pa mlajših od 51 let. Najpogostejša starost med sodelujočimi v anketi je bila v Sloveniji 57, na Poljskem pa 47 let. Najmlajša

sodelujoča v obeh državah sta bila stara 20 let, najstarejši sodelujoči v Sloveniji 94, na Poljskem pa 82 let.

Tabela 2: Glavni razlog za zaključek športne kariere (Lastni vir)

Razlogi za zaključek športne kariere	Slovenija		Poljska	
	Število	%	Število	%
Poškodbe, zdravstveni razlogi	43	21,0	32	49,2
Starost, upad telesnih sposobnosti	23	11,2	33	50,8
Obveznosti v službi, pri študiju, diplomiranje, zaposlitev	38	18,5	10	15,4
Družina, ustvarjanje družine, nosečnost in skrb za otroka	13	6,3	16	24,6
Pretreniranost, izgorelost, utrujenost	8	3,9	9	13,8
Rezultati pod pričakovanji	11	5,4	5	7,7
Finančni razlogi, iztek pogodbe, prekinitev štipendije	10	4,9	4	6,2
Konflikti v klubu, zvezi, s trenerji, zamenjava vodstva/trenerja, ni bilo podpore, zaprtje kluba, izpad iz reprezentance	6	2,9	1	1,5
Pomanjkanje motivacije, časa	6	2,9	1	1,5
Razpad države	1	0,5	0	0,0
Načrtovano (po OI)	1	0,5	0	0,0
Preselitev	1	0,5	1	1,5
Osebnostni, drugi interesi	1	0,5	3	4,6
Postal trener	1	0,5	0	0,0
Ostalo	0	0,0	2	3,1

Iz Tabele 2 je razvidno, da so bili glavni razlogi za zaključek športne kariere med slovenskimi anketiranci »Poškodbe, zdravstveni razlogi« (21 %), »Obveznosti v službi, pri študiju, diplomiranje, zaposlitev« (18,5 %) in »Starost, upad telesnih sposobnosti« (11,2 %).

Podobni razlogi za zaključek športne kariere so bili tudi med poljskimi anketiranci, saj je zaradi poškodb ali zdravstvenih razlogov kariero zaključilo 49,2 % anketirancev, zaradi starosti in upada telesnih sposobnosti 50,8 %, zelo pogosto naveden razlog pa je bil »Družina, ustvarjanje družine, nosečnost in skrb za otroka« (24,6 %).

Tabela 3: Prejeta priznanja po koncu športne kariere (Lastni vir)

Prejeta priznanja	Slovenija		Poljska	
	Število	%	Število	%
Mednarodno priznanje	12	5,8	5	7,7
Državno priznanje	36	17,6	9	13,9
Priznanje krovne športne organizacije	64	31,2	14	21,5
Priznanje lokalne skupnosti	69	33,7	31	47,7
Drugo	8	3,9	0	0,0
Nisem prejel nagrade	16	7,8	6	9,2
Skupaj	205	100,0	65	100,00

Največ slovenskih anketirancev je prejelo priznanje lokalne skupnosti (N = 69) in priznanje krovne organizacije (N = 64). 36 anketirancev je prejelo državno priznanje, 12 pa mednarodno priznanje. Slovenski anketiranci so navedli, da so štirje prejeli Bloudkovo priznanje, dva Bloudkovo nagrado in dva klubsko priznanje.

Med poljskimi anketiranci jih je največ (N = 31) prejelo priznanje lokalne skupnosti, priznanje krovne športne organizacije (N = 14), 9 jih je prejelo državno priznanje, 5 pa mednarodno.

Preverjanje prve hipoteze: Predvidevala sem, da ni razlike v zadovoljstvu z življenjem pri nekdanjih vrhunskih športnikih glede na državo (Slovenija in Poljska), zato sem oblikovala prvo hipotezo, ki se glasi:

Zadovoljstvo z življenjem pri nekdanjih vrhunskih športnikih se glede na državo ne razlikuje.

Za preverjanje hipoteze sem uporabila t-test za preverjanje enakosti aritmetičnih sredin.

Tabela 4 prikazuje, da imajo Slovenci statistično značilnost višjo pri skupni oceni zadovoljstva z življenjem in ocene ($p < 0,005$) pri dveh od petih trditve:

- zadovoljen/-na sem s svojim življenjem ($p < 0,01$),
- do sedaj sem dobil/-a in dosegel/-la vse, kar sem si v življenju želel/-a ($p < 0,007$).

Tabela 4: T-test razlik v zadovoljstvu (Lastni vir)

Zadovoljstvo	Država	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Standardna napaka	Levenov test enakosti varianc		t-test enakosti povprečij		
						F	Sig.	t	df	Statistična značilnost (dvostranska)
V večini pogledov je moje življenje blizu idealnemu.	SLO	165	4,94	1,328	0,103	4,302	0,039*	1,826	212	0,069
	POL	49	4,53	1,529	0,218			1,692	70,8	0,095
Moje življenjske razmere so izvrstne.	SLO	164	5,05	1,319	0,103	0,556	0,457	1,161	211	0,247
	POL	49	4,80	1,399	0,200			1,125	75,3	0,264
Zadovoljen/-na sem s svojim življenjem.	SLO	173	5,77	1,116	0,085	0,235	0,629	2,735	222	0,007**
	POL	51	5,27	1,250	0,175			2,570	75,0	0,012
Do sedaj sem dobil/-a in dosegel/-la vse, kar sem si v življenju želel/-a.	SLO	166	4,76	1,506	0,117	1,675	0,197	2,572	213	0,011**
	POL	49	4,12	1,576	0,225			2,509	75,7	0,014**
Če bi še enkrat živel/-a, ne bi hotel/-a skoraj ničesar spremeniti.	SLO	166	4,99	1,390	0,108	5,463	0,020*	3,007	213	0,003**
	POL	49	4,29	1,633	0,233			2,755	69,8	0,007**
Celotno zadovoljstvo z življenjem	SLO	164	25,52	5,363	0,419	1,616	0,205	2,810	211	0,005**
	POL	49	22,98	6,139	0,877			2,612	71,2	0,011**

* Statistično značilno na ravni 0,05 ** Statistično značilno na ravni 0,01

Glede na to, da obstajajo razlike v zadovoljstvu z življenjem pri nekdanjih vrhunskih športnikih glede na državo, lahko **hipotezo ovržem**.

Preverjanje druge hipoteze

Predvidevala sem, da ni razlike v motivih (videz, druženje, zdravje, kondicija, zabava in sprostitev) za vključevanje v športno aktivnost po karieri med prebivalci obravnavanih držav, zato sem oblikovala hipotezo: **Med nekdanjimi vrhunskimi športniki obravnavanih držav ni razlike v motivih za športno aktivnost po karieri.**

Za preverjanje hipoteze sem uporabila t-test za preverjanje enakosti aritmetičnih sredin.

Tabela 5 prikazuje, da so poljski anketiranci bolj ocenili motiv zaradi lepšega videza ($p < 0,01$), slovenski anketiranci pa zaradi zabave in sprostitve ($p < 0,05$).

Tabela 5: T-test razlik v motivih za športno aktivnost po karieri (Lastni vir)

Motivi za vključevanje v telesne aktivnosti Zaradi:	Država	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Standardna napaka	Levenov test enakosti varianc		t-test enakosti povprečij		
						F	Sig.	t	df	Statistična značilnost (dvostranska)
Lepšega videza	SLO	156	2,88	1,186	0,095	7,069	0,008	-	202	0,000
	POL	48	3,79	0,967	0,140			4,827	94,4	0,000**
Druženja s prijatelji in znanci	SLO	158	3,89	0,921	0,073	2,885	0,091	1,270	204	0,206
	POL	48	3,69	1,151	0,166			1,128	66,2	0,263
Zdravja in dobrega počutja	SLO	168	4,61	0,578	0,045	3,027	0,083	0,776	215	0,438
	POL	49	4,53	0,868	0,124			0,626	60,9	0,534
Terapevtskih učinkov športne vadbe	SLO	157	4,00	0,954	0,076	0,651	0,421	1,320	201	0,188
	POL	46	3,78	1,073	0,158			1,238	67,2	0,220
Ohranjanja telesne kondicije	SLO	162	4,55	0,601	0,047	0,161	0,689	0,383	209	0,702
	POL	49	4,51	0,711	0,102			0,350	70,0	0,727
Zabave in sprostitve	SLO	157	4,43	0,662	0,053	0,037	0,848	2,192	203	0,030**
	POL	48	4,17	0,883	0,127			1,885	63,9	0,064

* Statistično značilno na ravni 0,05 ** Statistično značilno na ravni 0,01

Hipotezo lahko ovržem, saj obstajajo razlike v motivih za športno aktivnost po karieri med anketiranci obravnavanih držav.

Preverjanje tretje hipoteze

Predvidevala sem, da med anketiranimi Slovenci in Poljaki ni razlike v vključevanju v športno rekreacijo po končani karieri, zato sem zastavila hipotezo: **Med nekdanjimi vrhunskimi športniki obravnavanih držav ni razlike pri vključevanju v športno aktivnost.**

Ker sem za preverjanje hipoteze izbrala dve opisni spremenljivki, sem za preverjanje hipoteze uporabila hi-kvadrat test. V Tabeli 6 je prikazano število anketirancev iz obeh držav, ki se vključujejo v športno rekreacijo po končani karieri.

Tabela 6: Vključevanje v športno rekreacijo (Lastni vir)

Ali se vključujete v športno rekreacijo?	Država		Skupaj
	Slovenija	Poljska	
ne	6	5	11
da	171	51	222
Skupaj	177	56	233

Izračun Pearsonovega hi-kvadrat testa je prikazan v Tabeli 7 in znaša 2,901, $p = 0,089$. Ker je statistična značilnost večja od 0,05, lahko **hipotezo potrdim**, saj ni statistično značilnih razlik v odvisnosti vključenosti v športno rekreacijo po zaključeni karieri glede na državo.

Tabela 7: Hi-kvadrat test (Lastni vir)

	Vrednost	df	Statistična značilnost (2-stranska)	Eksaktna statistična značilnost (2-stranska)	Eksaktna statistična značilnost (1-stranska)
Pearsonov hi-kvadrat test	2,901^a	1	0,089		
Korekcijski popravek ^b	1,801	1	0,180		
Stopnja verjetnosti	2,536	1	0,111		
Fisherjev eksaktni test				0,140	0,095
Linearna povezanost	2,889	1	0,089		
Št. enot	233				

a. 1 celica (25,0 %) ima pričakovano frekvenco manjšo od 5. Najmanjše pričakovano število je 2,64.

b. Izračunano samo za tabelo 2x2

* Statistično značilno na ravni 0,05 ** Statistično značilno na ravni 0,01

ZAKLJUČEK

Zelo pomembno je, da se s športom ukvarjamo celo življenje. Posledice redne telesne vadbe so vidne v zrelih letih in pri problemu staranja prebivalstva. Pomen aktivnega staranja in redne telesne vadbe je pripomogel h kakovostnejšemu staranju, kar dokazujejo nekateri starostniki, ki so dosegali vrhunske rezultate v visoki starosti in ohranjali kakovostno in zdravo starost. Ker je telesna neaktivnost prebivalstva svetovni problem, ki s staranjem prebivalstva le še narašča, so mednarodne organizacije z zdravstvenega področja spisale svetovni načrt o telesni aktivnosti starejših. V članku sem prikazala in analizirala rezultate, ki sem jih pridobila s pomočjo kvantitativne metode raziskovanja.

Izvedla sem raziskavo na vzorcu 270 anketirancev – 205 jih je bilo iz Slovenije in 65 iz Poljske. V Sloveniji je bilo največ anketirancev starih med 35 in 44 leti, na Poljskem pa od 45 let do 54 let. Na podlagi rezultatov sem lahko preverila zastavljene cilje v empiričnem delu naloge in zastavljene hipoteze. Ugotovila, da obstajajo razlike pri zadovoljstvu z življenjem pri nekdanjih vrhunskih športnikih v Sloveniji in na Poljskem, zato sem prvo hipotezo ovrgla. Razlike so bile minimalne, a so pri vseh postavljenih trditvah slovenski anketiranci postavili boljše rezultate oziroma so bili bolj zadovoljni z življenjem kot poljski anketiranci. Največja razlika je bila pri trditvah, da so »do sedaj dobili in dosegli vse, kar so v življenju želeli« ter »če bi še enkrat živeli, ne bi želeli spremeniti ničesar«. Tudi drugo hipotezo sem ovrgla, saj sem ugotovila, da obstajajo razlike v motivih za športno aktivnost po karieri med obema državama. S tretjo hipotezo sem predvidevala, da ni razlik v vključevanju v športno aktivnost med obema državama. Telesna aktivnost prispeva ne le k podaljšanju življenjske dobe, temveč tudi k zdravemu življenju.

Pri motivaciji posameznikov je potrebno pozornost nameniti razmerju med užitkom in telesno aktivnostjo. Dejstvo je, da nekdanjim vrhunskim športnikom ostane šport pomemben del njihovega življenja do smrti.

LITERATURA IN VIRI

1. Baker, J., Fraser-Thomas, J., Dionigi, R. A. in Horton, S. (2010). Sport participation and positive development in older persons. *European review of aging and physical activity*, 7(1), 3–12.
2. Batt, M. E., Tanji, J. in Börjesson, M. (2013). Exercise at 65 and beyond. *Sports medicine*, 43(7), 525–530.
3. Da Pero, R. et al. (2009). Motivation for sport participation in older Italian athletes: the role of age, gender and competition level. *Sport sciences for health*, 5(2), 61–69.
4. Dionigi, R. A. in Son, J. S. (2017). Introduction to critical perspectives on physical activity, sport, play and leisure in later life. *Annals of leisure research*, 20(1), 1–6.
5. Eurostat. (2020). *Elderly population across EU regions*. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno 1. 5. 2022 s spletne strani ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200402-1
6. Pendl Žalek, M. (2004). *Aktivno življenje – zdravo življenje*. Maribor: Rotis.
7. Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2023. (2014). *Uradni list RS*, št. 26. Pridobljeno 1. 5. 2022 s spletne strani www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2014-01-1071?sop=2014-01-1071
8. Teramoto, M. in Bungum, T. J. (2010). Mortality and longevity of elite athletes. *Journal of science and medicine in sport*, 13(4), 410–416.

9. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2020). *Poročilo o razvoju 2019* (Interni vir). Ljubljana: UMAR.
10. WHO Regional Office for Europe. (2016a). *Slovenia physical activity factsheet 2012–2016*. Copenhagen: WHO. Pridobljeno 1. 5. 2022 s spletne strani www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/288124/SLOVENIA-Physical-Activity-Factsheet.pdf
11. WHO Regional Office for Europe. (2016b). *Poland physical activity factsheet 2012–2016*. Copenhagen: WHO. Pridobljeno 1. 5. 2022 s spletne strani www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/288120/POLAND-Physical-Activity-Factsheet.pdf
12. WHO Regional Office for Europe. (2018). *Physical activity factsheets for the 28 European Union member states of the WHO European region*. Copenhagen: WHO. Pridobljeno 1. 5. 2022 s spletne strani www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/382334/28fs-physical-activity-euro-rep-eng.pdf
13. World Health Organization. (2018). *Global action plan on physical activity 2018–2030: more active people for a healthier world*. Geneva: World Health Organization.
14. Zakon o športu. (2017). *Uradni list RS*, št. 29. Pridobljeno 1. 5. 2022 s spletne strani www.uradni-list.si/_pdf/2017/Ur/u2017029.pdf

ANALIZA NOTRANJE KOMUNIKACIJE V ODDELKU LOGISTIKE PROIZVODNEGA PODJETJA

Povzetek: Organizacijska klima v podjetju vpliva na poslovne rezultate kar od 24 do 30 %, zato je to pomembno področje, ki ga je treba spremljati. Predvsem nam lahko ob različnih spremembah v okolju pove, v kakšnem stanju je organizacija. Zakaj je način obnašanja zaposlenih takšen, kot je, kje so ovire pri komuniciranju, kako si vodje predstavljajo cilje organizacije ipd. V enoti, kot je logistika, pa je zaradi same narave dela notranja komunikacija izredno pomembna. Cilj operativnega vodenja bi lahko navedli kot razvoj posameznika in skupine ter s strani vodje ustvarjanje aktivnega in uspešnega delovnega okolja, k čemur pa v veliki meri pripomoreta razumljivo ter točno posredovanje informacij po uradnih kanalih notranjega komuniciranja. S tem se izboljšajo motivacija, odgovornost in pripadnost zaposlenih, kar posledično povežemo z bolj ugodno organizacijsko klimo.

Ključne besede: notranje komuniciranje in informiranje, raziskava SiOK, OCS.

UVOD

Način obnašanja, vodenja in komuniciranja zaposlenih v organizaciji v veliki meri vpliva na kulturo organizacije ter na razumevanje organizacije kot celote. Ob različnih spremembah v organizaciji, spremembah v okolju in gospodarstvu pa se lahko spremeni tudi najbolj uspešna klima v organizaciji. Upravljanje organizacijske klime in njeno redno spremljanje nam lahko podata veliko odgovorov o stanju, v katerem je organizacija. Če se pri določenem segmentu pokažejo problemi, jih je smiselno raziskati.

V članku opravimo raziskavo dimenzije organizacijske klime, ki je izredno pomembna za uspešno in konkurenčno organizacijo, to je notranje komuniciranje in informiranje.

Organizacija, ki jo bomo preučevali, se ukvarja s težko industrijo in ima več kot 500 zaposlenih, več kot 70 % izdelkov izvozijo v tujino. Njihov logistični oddelek obsega 30 zaposlenih in je razdeljen na oddelke nabave, skladišča ter transporta. Organizacija redno spremlja rezultate merjenja organizacijske klime na nivoju celotne organizacije. Poznavalci razmer v organizaciji pa bi kot kritično točko v oddelkih logistike izpostavili ravno dimenzijo, ki jih bomo raziskovali. Za te oddelke bomo merjenje opravili še enkrat in rezultate analizirali ter jih primerjali s pridobljenimi rezultati zadnjega merjenja organizacijske klime na nivoju celotne organizacije, saj nas bo zanimalo, ali so med zaposlenimi na področju logistike in ostalimi zaposlenimi v proučevani organizaciji razlike pri ocenjevanju dimenzij organizacijske klime. Podatke bomo primerjali tudi po izobrazbi anketirancev in vrsti dela, ki ga opravljajo.

ORGANIZACIJSKA KULTURA IN KLIMA

Slovar slovenskega knjižnega jezika navaja pojem kulture kot »skupek dosežkov, vrednot človeške družbe kot rezultat človekovega delovanja, ustvarjanja«. Nadalje navaja, da je »kultura [...] lastnost človeka glede na obvladanje, uporabljanje splošno veljavnih načel, norm, pravil pri vedenju, ravnanju«. Kultura je tudi »lastnost človeka, družbe glede na obvladanje, uporabljanje delovnih načel, pravil, dosežkov določenih področij pri delu« (Kultura, b. l.).

Ena izmed najkrajših definicij organizacijske kulture bi se lahko glasila tudi tako kot pravi Kavčič (1998, str. 73): »Tako mi delamo pri nas.« Obstaja pa še veliko drugih definicij ali opisov organizacijske kulture in klime. Kot pravi Lipičnik (1998, str. 73) obstajajo različni izrazi, s katerimi lahko opredelimo organizacijsko klimo, in ti so organizacijska kultura, psihološka klima, osebnost podjetja, delovno ozračje ali atmosfera v podjetju.

In kaj pravzaprav je organizacijska kultura? »Organizacijska kultura je pojav, ki poleg opaznih vsebin vključuje tudi neopazne značilnosti,« definira organizacijsko kulturo Schein (v Vrčon Tratar & Snoj, 2001, str. 203–204) in nadaljuje, da je kultura nekakšen »vzorec skupnih predpostavk, ki jih je iznašla, odkrila ali razvila neka skupina, ko se je učila spopadati s problemi zunanje adaptacije in notranje integracije, ki so se pokazale dovolj dobre, da jih je sprejela kot veljavne in zato naučila nove člane skupine po tem vzorcu zaznavati, misliti in čutiti v odnosu do teh problemov«.

Kavčič (2010, str. 19–20) se strinja, da organizacijska kultura nekatera dogajanja ali dimenzije v podjetju pospešuje. Med drugim organizacijska kultura zagotavlja skupne vzorce čustvenega odnosa, ki se kažejo kot pripadnost zaposlenega podjetju, njegovim vrednotam in morali, zagotavlja čutno doživetje materialnega sveta ter poenoti njegovo miselno dejavnost doživetja. Organizacijska kultura deluje tudi kot kontrola, saj prepisuje ravnanje in vodenje zaposlenih, določa meje ter vzdržuje standarde glede članov v organizaciji. Organizacijska kultura pa vedno deluje v skladu z vrednotami podjetja ali organizacije, ki prek etičnih kodeksov postanejo norme.

Dobra organizacijska klima je povezana z uspešnostjo organizacije in v proizvodnih podjetjih je glavni cilj dober poslovni rezultat. Luckmann Jagodič (2007, str. 52) je ugotovil, da vpliv organizacijske klime v podjetju na poslovne rezultate in njegov uspeh ni zanemarljiv, saj znaša kar od 24 do 30 %.

V raziskavi, ki je trajala 11 let in v kateri so spremljali finančne učinke podjetij z močno organizacijsko kulturo ter jih primerjali s tistimi, ki niso imela izrazite kulture, so, kot poroča revija *Bulletpoint*, opazili, da so bili dosežki v operativnih prihodkih za 571 % večji, za 417 % večja so bila povračila na vložena sredstva in za 363 % je bila višja cena delnic (Gruban, 2003, str. 9).

Dimenzije organizacijske klime

Osnovnih dimenzij organizacijske klime ni možno enotno opredeliti in v razni strokovni literaturi obstaja več kot 80 opredelitev.

Musek Lešnik (2006) je različne opredelitve razdelil v osem skupin. Ena od dimenzij je pravica do samoupravljanja ali avtonomija pri zaznavanju odgovornosti pri delu, ciljih ter prioritetah podjetja. Povezanost, zaupanje in podpora so naslednje dimenzije, ki so med seboj zelo podobne. Tu gre za zaznavo povezanosti med zaposlenimi, pripravljenost na deljenje pomoči ali izkušenj, prosto komunikacijo med deležniki, ki temelji na zaupanju, in pravico, da se vsak uči iz lastnih napak, ter strpnost nadrejenih do zaposlenih. Pri tem je pomembno tudi zaznavanje stopnje opaženosti in priznanja za dosežke ali prispevke zaposlenega k uresničevanju ciljev podjetja. Dimenzija pritiska se kaže skozi zaznavanje časovnih omejitev oz. roka za dokončanje nalog. Organizacijski postopki in pravila morajo biti pravični, kar se zaznava skozi dimenzijo pravičnosti. Zadnja dimenzija je zaznavanje stopnje spodbujanja sprememb in ustvarjalnosti ali inovacije podjetja, kjer se sprejema tveganje pri uvajanju zaposlenih na nova delovna področja.

Osnovne dimenzije organizacijske klime, ki so vključene v vprašalnik pri projektu SiOK (slovenske organizacijske klime), so po Gorenaku (2012, str. 31–33) »odnos do kakovosti, inovativnost in iniciativnost, motivacija in zavzetost, pripadnost organizaciji, notranji odnosi, vodenje, organiziranost, strokovna usposobljenost in učenje, poznavanje poslanstva in vizije ter ciljev, notranje komuniciranje in informiranje, nagrajevanje in razvoj kariere«.

V članku je predstavljena dimenzija notranje komuniciranje in informiranje.

Dimenzija notranjega komuniciranja in informiranja

Pri dimenziji notranje komuniciranje in informiranje v raziskavah SiOK po Gorenaku (2012, str. 32) opazujemo: »vodje in sodelavci se pogovarjajo sproščeno, prijateljsko in enakopravno, delovni sestanki so redni, vodstvo posreduje informacije zaposlenim na razumljiv način, nadrejeni podrejene dovolj in kvalitetno informirajo, zaposleni so informirani o tem, kaj se dogaja v drugih enotah«.

Poslovodstvo (uprava, kolegij) mora informacije posredovati na razumljiv način direktno zaposlenim ali pa neposrednemu vodji, ki mora poskrbeti za izmenjavo informacij brez zamud, dati mora dovolj informacij za dobro opravljanje dela zaposlenih, prav tako pa mora izmenjava informacij z drugimi

enotami (oddelki, službami...) potekati popolno in brez zamud. Informacije prek orodij internega komuniciranja (intranet, e-pošta, glasilo, srečanja z vodstvom ...) morajo biti razumljive in aktualne, čim več za delo pomembnih informacij pa morajo zaposleni prejeti po uradnih kanalih v organizaciji in le malo iz govoric.

Med cilje notranjega komuniciranja lahko štejemo tudi izboljšanje motivacije, odgovornosti, samoiniciativnosti, pripadnosti in inovacijske sposobnosti, kar posledično povežemo z bolj ugodno organizacijsko klimo.

Mihalič (2006, str. 250) meni, da je komunikacija lahko dovolj učinkovita le v primeru, da enako intenzivno poteka tako od zgoraj navzdol, kot od spodaj navzgor, da ni omejena s hierarhičnimi nivoji in organizacijsko strukturo ter da je popolnoma demokratična z enakimi možnostmi komuniciranja za vse zaposlene.

NOTRANJE KOMUNICIRANJE IN INFORMIRANJE

Posameznik brez komunikacije z okoljem v družbi ne more obstajati, enako pa velja tudi za organizacije. Seveda se v vsaki organizaciji komunicira, vendar je način, kako si zaposleni med seboj izmenjavajo informacije in komunicirajo, tisti dejavnik, ki določi, ali je komunikacija v oddelku ali med oddelki uspešna. Informacije morajo biti aktualne, nadrejeni pa morajo informacije posredovati na razumljiv način, po kanalih, ki naj bi bili vnaprej določeni. Prav tako je pomembno, da izmenjava informacij v oddelku ali med seboj povezanimi oddelki poteka popolno in brez zamud. Način notranje komunikacije in izmenjave informacij lahko merimo. V nadaljevanju je podanih nekaj splošnih definicij o poslovnem komuniciranju, pri čemer smo se osredotočili predvsem na notranje komuniciranje.

Florjančič in Ferjan (2000, str. 15) dajeta pojmu »komunicirati« veliko širino. Beseda »komunicirati« izvira iz latinske besede »communicare« in pomeni občevati, razpravljati, posvetovati se, vprašati za nasvet. Definicij pojma »komunikacije« oziroma »komunicirati« je precej, vendar so si med seboj zelo podobne.

Kavčič (2011, str. 9) pravi, da je v organizaciji komuniciranje podlaga za izvajanje vseh funkcij in procesov kot dajanje nalogov, poročanje, spraševanje, pojasnjevanje idr.

Komuniciranje organizacij se je skozi desetletja razdelilo na tri dele. Gačnik, Merslavič in Zavrl (1999, str. 614) jih opredelijo na poslovno komuniciranje, ki se ukvarja s komuniciranjem v poslovnih procesih, z razporejanjem nalog, vodenjem sestankov, predvsem znotraj organizacij, pa tudi z njihovimi partnerji. Naslednje je oglaševanje, ki se je usmerilo na potrošnike in uporabnike storitev. Zadnje pa odnosi z javnostmi, ki se ukvarjajo z novinarji in z drugimi pomembnimi skupinami v okolju organizacij.

V nalogi se bomo osredotočili predvsem na poslovno komuniciranje oz. notranje ali interno komuniciranje, torej komuniciranje znotraj podjetja. Mumel (2008, str. 23) pravi, da je komuniciranje v poslovnem svetu izjemno zapleten proces, ki ga dodatno otežujejo še dejavniki, kot so motivi, medsebojni odnosi, situacije, razpoložljivi resursi in podobno. Boljše kot je notranje komuniciranje, bolj uspešno organizacija dosega želene cilje. Uspešnost organizacij z uspešnostjo komunikacije z notranjimi in zunanjimi javnostmi povezuje tudi Gorenak (2012, str. 37). Z vsemi potrebnimi informacijami so zaposleni bolj motivirani in lažje opravljajo svoje delo ter si izmenjujejo svoja mnenja in znanje. Napačno komuniciranje v organizaciji pa zelo hitro vpliva na motiviranost in zadovoljstvo zaposlenih ter posledično na produktivnost in kakovost dela (Mumel, 2008, str. 155).

Povezava med organizacijsko klimo in komuniciranjem

Kavčič (2011, str. 37) pravi, da med opazno sestavino organizacijske kulture lahko prištevamo tudi komunikacije, ki so »živčni sistem organizacij in ključnega pomena za njeno funkcioniranje – preprosto lahko rečemo, da se kultura organizacije izraža prav preko komunikacije«. Z vidika organizacijske kulture so zanimivi predvsem neformalno in dejansko komuniciranje ter odnos tega do načrtovanega formalnega komuniciranja.

Berlogar (1999, str. 141) meni, da je komuniciranje način oz. sredstvo za (iz)oblikovanje in ohranjanje kulture in da obenem kultura sama določa komuniciranje, torej gre za nekakšen recipročni vpliv.

Vpliv in moč komuniciranja

Avtorji Možina, Tavčar, Zupan in Knežević (2004, str. 34–36) menijo, da je eden od namenov poslovnega komuniciranja vplivanje na zaposlene, in da je uspešno takrat, če je vpliv pozitiven na stališča ter delovanje zaposlenih, tako da organizacija dosega svoje cilje. V praksi se navadno izkaže, da tako posamezniki kot skupine v organizaciji neradi spreminjajo svojo naravnost in delovanje. Posamezniki se upirajo vplivom zaradi navade, varnosti in sprememb, ki jih prinaša tveganje, zaradi strahu pred neznanim. Skupine pa zaradi sprememb struktur v skupini in ogroženosti ustvarjenih razmer moči, razporejenosti virov ... Avtorji nadaljujejo, da je način, kako se ljudje vedejo, odvisen od koristi in neželenih izgub. Vedenje je navadno vedno umerjeno v izpopolnjevanje potreb, pričakovanj in želja vsakega zaposlenega. Če je vpliv, ki ga ima komuniciranje, dovolj skladen z njihovimi interesi in cilji, temu vplivu sledijo. In ravno to je moč, zmožnost vplivanja na ljudi ali v organizaciji na zaposlene.

Berlogar (1999, str. 162) je prepričan, da je informacija, ki jo delimo, neke vrste moč. Komuniciranje igra zelo pomembno vlogo v razvijanju odnosov moči in v njenem izkazovanju oz. v obratni smeri moč ustvarja ter oblikuje strukturo in pravila komuniciranja.

Notranje komuniciranje

»Notranje komuniciranje je sistematičen način komuniciranja med zaposlenimi v organizaciji in je v funkciji upravljanja ter vodenja organizacije«. Kitchen (v Mumel, 2008, str. 154) pravi, da je cilj notranjega komuniciranja zgraditi in ohraniti zdrave ter pozitivne odnose v organizaciji, kar pozitivno vpliva na njeno funkcioniranje. Uspešen in učinkovit delavec je tisti, ki ima dovolj informacij in popolnoma razume cilje organizacije ter se zaveda svojega mesta v hierarhiji.

Mumel (2008, str. 154–159) je povzel nekaj ciljev notranjega komuniciranja, ki so: izboljšava informacijskega pretoka in na splošno izboljšanje komunikacije z vsemi deležniki, timsko delo ter uporaba dvosmernega komuniciranja in dvig ravni sodelovanja zaposlenih za doseganje ciljev organizacije.

Mumel (2008, str. 159) pravi, da »obravnavajo ti cilji le eno plat internega komuniciranja, kar je slabost pristopa avtorjev, ki izhajajo iz tradicije odnosov z javnostmi. Značilnost tega pristopa je zanemarjanje tistih dimenzij internega komuniciranja, ki se nanašajo na opravljanje delovnih nalog zaposlenih«.

Pri notranjem komuniciranju, kot pravi Berlogar (1999, str. 222–223), gre za potrebo, da zaposleni sodelujejo pri komuniciranju, ki je povezano s problemi podjetja in njihovega dela. Soudeležba pri komuniciranju je način samozavedanja in samovrednotenja, zaposleni mora imeti pravico komunicirati s komerkoli in o čemerkoli v podjetju, najbolj uspešno prek formalnih komunikacijskih tokov, ki morajo biti urejeni, nadzorovani ter vodeni.

Posebej pomembno je v času sprememb osebno komuniciranje, saj, kot pravi Mumel (2008, str. 210–211), nudi največji potencial za doseganje soglasij. V času sprememb je v organizaciji nujno dvotirno komuniciranje skozi več ravni. To pomeni, da nadrejeni posredujejo informacije zaposlenim na tisti ravni, kjer se bodo spremembe izvajale, če je le možno iz oči v oči, in da vodstvo komunicira neposredno z vodjem, nadrejenim tisti ravni, kjer se bodo izvajale spremembe. V nasprotnem primeru se lahko zgodi, da podrejeni ne bodo imeli vseh informacij ali pa bodo te popačene in nepopolne.

Komuniciranje znotraj organizacije razdelimo glede na več različnih kriterijev. Prvi od teh je možnost kontroliranja vsebine sporočanja. Tukaj delimo komuniciranje na neformalno in formalno komuniciranje.

Mumel (2008, str. 157) pove, da ima »pri formalnem komuniciranju oddajnik možnost kontrole nad vsebino sporočila, nad komunikacijskim kanalom, po katerem bo sporočilo poslano, nad časom pošiljanja in osebo, ki bo poslala sporočilo, kar pomeni, da so s strani organizacije vnaprej določeni po katerih komunikacijskih kanalih bo sporočilo potovalo, oblika ter vsebina sporočanja«. Kreps (v Berlogar, 1999, str. 115) pravi, da formalne kanale komuniciranja določa struktura, ki jo začrta organizacija in ki

vključuje razporeditev organizacijskih ravni, oddelkov ter enot, pa tudi specifične odgovornosti, delovna mesta in delovna navodila zaposlenim. Mumel dodaja, da ko imajo zaposleni potrebo po informacijah zadovoljeno, je formalno komuniciranje učinkovito in uspešno, pri tem pa se verjetnost neformalnega komuniciranja zmanjša.

Za neformalno komuniciranje pa je značilno, da, kot pravi Mumel (2008, str. 157), v organizaciji ni možno kontrolirati ne vsebine sporočila niti ne časa prenosa ali načina prenosa sporočila – komunikacijskih kanalov. Tipični primer so na primer govorice. Berlogar (1999, str. 121–122) doda, da neformalno komuniciranje med zaposlenimi ni formalno predpisano in se pojavlja nenačrtovano, vzroki za to pa so predvsem radovedno, socialna interakcija in medsebojna privlačnost med zaposlenimi.

Drugi kriterij je glede na smer komuniciranja. Možina et al. (2004, str. 66) glede na uporabo ločujejo enosmerno komuniciranje, ki je primerno za posredovanje enostavnih, nedvoumnih sporočil in dvosmerno komuniciranje, ki pa večkrat sestavljeno in zahtevnejše, prejemnik naj bi bil sposoben se odzvati, ker bi poznal pošiljateljeve potrebe in interese.

Pri enosmernem komuniciranju je proces podrejen pošiljatelju. Pošiljatelj odda sporočilo, ki ga prejemnik sprejme. Za dvosmernem komuniciranju pa je, kot pravijo Rozman, Kovač in Koletnik (1993, str. 229), značilno, da se vlogi pošiljatelja in prejemnika izmenjujeta.

Pri oblikah komuniciranja govorimo o besedni in nebesedni komunikaciji. Besedno komuniciranje je lahko govorno ali pisno. Možina et al. (2004, str. 54) povedo, da govorno komuniciranje obsega nagovore, formalizirane razgovore med dvema osebama, razgovore v skupini ljudi in neformalne govorice. Njegove prednosti so, da je hitro, omogoča sočasno komunikacijo z več ljudmi in navadno da tudi povratno informacijo. Pri tej obliki komuniciranja Mumel (2008, str. 169) loči neposredno in osebno komuniciranje, ko sta sogovornika skupaj, neposredno in neosebno komuniciranje, kot je recimo pogovor po telefonu ter posredno in neosebno komuniciranje, ko komuniciramo s pomočjo tehnologije, pošljemo email, pustimo sporočilo na elektronski tajnici ipd.

RAZISKAVA

Postavili smo si hipotezo: **Med zaposlenimi na področju logistike in ostalimi zaposlenimi v proučevani organizaciji ni razlik pri ocenjevanju notranjega komuniciranja.**

Po sistemu OCS so trditve, ki se nanašajo na dimenzijo notranjega komuniciranja in informiranja naslednje:

- Informacije iz orodij internega komuniciranja (intranet, e-pošta, glasilo, srečanja z vodstvom ...) so razumljive in aktualne.
- Poslovodstvo (uprava, kolegij) nam posreduje informacije na razumljiv način.
- Neposredni vodja nam daje dovolj informacij za dobro opravljanje našega dela.
- Izmenjava informacij v naši enoti poteka popolno in brez zamud.
- Veliko večino za delo pomembnih informacij dobim po uradnih kanalih in le malo iz govoric.
- Izmenjava informacij z drugimi enotami (oddelki, službami ...) poteka popolno in brez zamud.

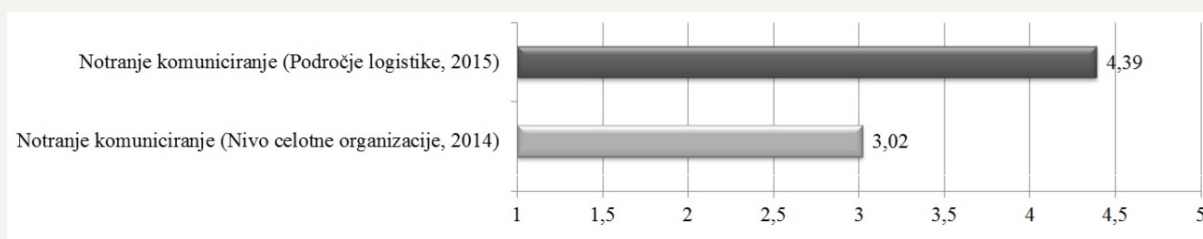
Za empirični del naloge smo uporabili metodo triangulacije, to je opazovanje problema, študijo dokumentov in anketiranje, neeksperimentalno raziskavo ter kvantitativno metodo. Uporabili smo anketni vprašalnik z vprašanji zaprtega tipa, ki se uporablja za merjenje organizacijske klime po metodi OCS, in ga v fizični obliki razdelili zaposlenim na področju logistike izbrane organizacije. Za obdelavo podatkov in ugotavljanje posameznih spremenljivk smo uporabili SPSS Statistics in Microsoft Office Excel, uporabljeni statistični metodi pa sta bili: opisna analiza in t-test. Opravili smo tudi analizo sekundarnih podatkov merjenja organizacijske klime SiOK na nivoju celotne organizacije, pri čemer smo preučili njihovo končno poročilo in jo primerjali z rezultati, pridobljenimi na podlagi podatkov iz naše raziskave.

REZULTATI

Organizacija, ki jo preučujemo, ima 30 zaposlenih na področju logistike. Anketo so izpolnili vsi zaposleni na področju logistike. 87 % anketiranih opravlja operativno delo, od tega 54 % na področju skladiščne logistike, 38 % na področju transportne logistike in 8 % na področju nabavne logistike. Vodstveno delo opravlja 13 % anketiranih, pri čemer jih 25 % opravlja delo na področju skladiščne logistike, enak odstotek je tudi za področje transportne in nabavne logistike. 25 % anketiranih opravlja vodstveno delo na vseh treh področjih logistike.

Med vodstvom je največ takšnih, ki imajo srednjo šolo (50 %), vodja logistike, ki pokriva vsa tri področja, ima zaključeno najmanj visoko šolo. Med zaposlenimi v operativi jih ima največ poklicno šolo (42 %), sledijo srednja šola (35 %), osnovna šola (15 %) in višja šola (8 %).

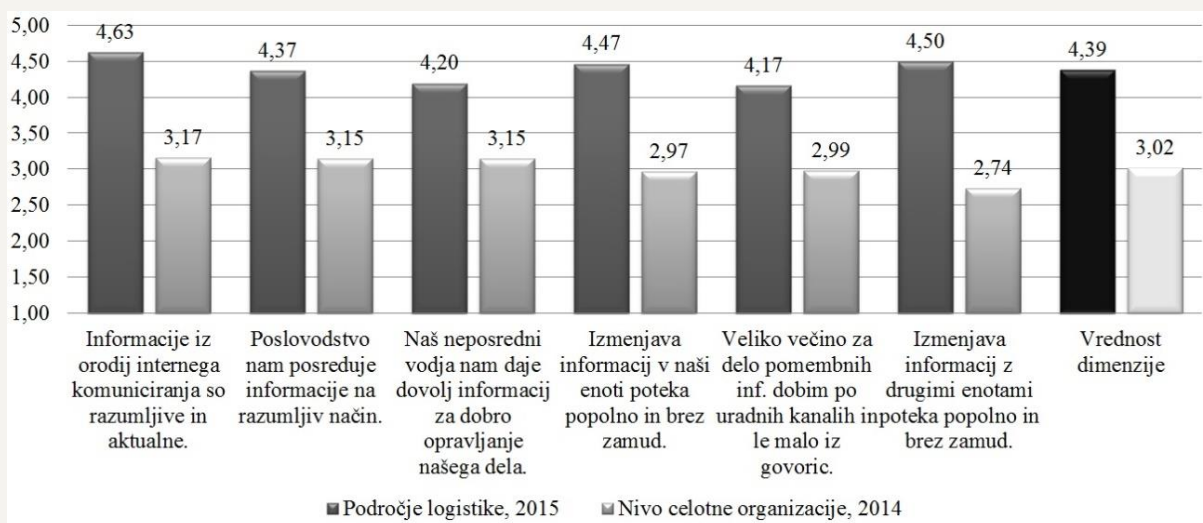
Zaposleni s področja logistike so povprečje vseh trditev dimenzije notranjega komuniciranja in informiranja ocenili z oceno 4,39. Na nivoju celotne organizacije pa so dimenzijo notranje komuniciranje in informiranje ocenili z oceno 3,02.

Graf 1: Ocena dimenzij notranjega komuniciranja (Lastni vir)

Notranje komuniciranje je na nivoju celotne organizacije najmanj razvita kategorija znotraj sistemov vodenja in razvoja, kar je presenetljivo, saj so jo zaposleni na področju logistike v razmiku enega meseca ocenili veliko boljše.

Zaposleni na področju logistike se najbolj strinjajo, da so informacije iz orodij internega komuniciranja razumljive in aktualne (4,63), najmanj pa s tem, da veliko večino za delo pomembnih informacij dobijo po uradnih kanalih in le malo iz govoric (4,20). V primerjavi te ocene z oceno na nivoju celotne organizacije je vidna očitna razlika povprečne ocene (- 1,46), vendar je tudi iz merjenj 2014 razvidno, da se zaposleni najbolj strinjajo, da so informacije iz orodij internega komuniciranja razumljive in aktualne (3,17).

Graf 2: Povprečne ocene za dimenzijo notranjega komuniciranja (Lastni vir)

Za vse trditve, ki se nanašajo na dimenzijo notranjega komuniciranja, velja, da so ocenjene boljše, ko so jih ocenjevali samo zaposleni s področja logistike, in sicer je ocena v povprečju za višja + 1,37, kot zaposleni na nivoju celotne organizacije, + 1 za merjenje OCS in za + 1,04 za panogo (proizvodnjo).

Ocena dimenzije je v letu 2014 na nivoju celotne organizacije višja za + 0,08 kot v letu 2013 in je prešla iz nizke v srednjo razvitost. Analiza kaže na zaostajanje - 0,37 za povprečjem OCS in - 0,32 za povprečjem panoge (proizvodnje) na nivoju celotne organizacije ter na pozitivno razliko v primerjavi ocen zaposlenih na področju logistike, in sicer + 1 za povprečje OCS in + 1,04 za povprečje panoge.

Tabela 1: Povprečne ocene dimenzije notranjega komuniciranja in razlike merenj med skupinami (Lastni vir)

DIMENZIJA NOTRANJE KOMUNICIRANJE	PODROČJE LOGISTIKE 2015	NIVO CEL. ORG. 2014	NIVO CEL. ORG. 2013	OCS 2013	PANOGA PROIZVO. 2013	RAZLIKA POD. LOG. 2015 IN CEL. ORG. 2014	RAZLIKA POD. LOG. 2015 IN OCS 2013	RAZLIKA POD. LOG. 2015 IN PANOGA 2013
Informacije iz orodij internega komuniciranja so razumljive in aktualne.	4,63	3,17	3,25	3,81	3,74	1,46	0,82	0,89
Poslovodstvo nam posreduje informacije na razumljiv način.	4,37	3,15	3,11	3,37	3,45	1,22	1,00	0,92
Neposredni vodja nam daje dovolj informacij za dobro opravljanje našega dela.	4,20	3,15	3,06	3,41	3,37	1,05	0,79	0,83
Izmenjava infor. v naši enoti poteka popolno in brez zamud.	4,47	2,97	2,91	3,37	3,21	1,50	1,10	1,26
Veliko večino za delo pomembnih inf. dobim po uradnih kanalih in le malo iz govoric.	4,17	2,99	2,86	3,39	3,38	1,18	0,78	0,79
Izmenjava informacij z drugimi enotami poteka popolno in brez zamud.	4,50	2,74	2,56	2,99	2,96	1,76	1,51	1,54
Vrednost dimenzije	4,39	3,02	2,94	3,39	3,35	1,37	1	1,04
N	30	167	163	/	/	/	/	/
Pričakovani N	30	185	186	/	/	/	/	/
Odzivnost	100 %	90 %	88 %	/	/	/	/	/

Po povprečnih ocenah smo takoj ugotovili, da obstaja velika razlika med ocenjevanjem dimenzije notranjega komuniciranja med zaposlenimi v logistiki, ki so jo ocenili veliko višje kot ostali zaposleni, vendar smo hipotezo preverili tudi s t-testom vzorcev. Raziskovalne hipoteze nismo potrdili, saj smo s t-testom dodatno potrdili, da obstajajo statistično značilne razlike pri ocenjevanju dimenzije notranjega komuniciranja med zaposlenimi na področju logistike in ostalimi zaposlenimi.

Glede na vrednost statistične značilnosti ($p < 0,0001$ in je manjši tudi od 0,05) ugotavljamo, da lahko zastavljeno hipotezo zavrnilo s 95-% zaupanjem, kar pomeni, da obstajajo statistično značilne razlike pri ocenjevanju dimenzije notranjega komuniciranja med zaposlenimi na področju logistike in ostalimi zaposlenimi. Glede na povprečne ocene lahko potrdimo, da zaposleni v logistiki (4,39) višje ocenjujejo dimenzijo kot ostali zaposleni (3,02). S tem se raziskovalna hipoteza ne potrdi, saj smo v njej predvidevali, da med zaposlenimi na področju logistike in ostalimi zaposlenimi v proučevani organizaciji ni razlik pri ocenjevanju notranjega komuniciranja.

Tabela 2: T-test za dimenzijo notranjega komuniciranja (Lastni vir)

	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Log_Cel_org.	32.5786	195	< 0,0001	1.37000	1.2870647	1.4529353

ZAKLJUČEK

Med zaposlenimi na področju logistike in ostalimi zaposlenimi v proučevani organizaciji so razlike pri ocenjevanju notranjega komuniciranja. Že po povprečnih ocenah smo takoj videli, da obstaja velika razlika med ocenjevanjem dimenzije notranjega komuniciranja med zaposlenimi v logistiki, ki so jo ocenili veliko višje kot ostali zaposleni. Glede na povprečne ocene lahko potrdimo, da zaposleni v logistiki (4,39) višje ocenjujejo dimenzijo kot ostali zaposleni (3,02).

Razlogov, da so zaposleni na področju logistike v povprečju za eno oceno boljše ocenili dimenzijo kot zaposleni na nivoju celotne organizacije, bi lahko bilo več. Ali je t. i. mikroklima v tej enoti dejansko toliko boljša, predvsem zaradi vodenja, izobrazbe, ki je včasih ključna za razumevanje dimenzij in vprašanj, ali pa zaradi boljše informiranosti zaposlenih zaradi narave dela? Vseeno pa smo dopustili tudi možnost, da so anketiranci odgovarjali z nekakšno ročno zavoro, ki je prisotna v manjših skupinah zaradi nezaupanja in okrnjene anonimnosti.

LITERATURA IN VIRI

- Berlogar, J. (1999). *Organizacijsko komuniciranje: od konfliktov do skupnega pomena*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Florjančič, J. in Ferjan, M. (2000). *Management poslovnega komuniciranja*. Kranj: Moderna organizacija.
- Gačnik, M., Merslavič, M. in Zavrl, F. (1999). Odnosi z mediji med ideologijo, normativi in pragmatizmom. *Teorija in praksa*, 36(4), 609–617. Pridobljeno 27. 2. 2015 s spletne strani www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-9SYQYHYS
- Gorenak, I. (2012). *Organizacijska kultura* (E-gradivo). Celje: Fakulteta za logistiko.
- Gruban, B. (2003). HRM: "človeški viri" ali ljudje z novimi vrednotami?:(nova) organizacijska kultura in vrednote. *HRM*, 1(1), 8–13.
- Kavčič, B. (1998). *Osnove poslovanja*. Novo mesto: Visoka šola za upravljanje in poslovanje.
- Kavčič, B. (2010). *Organizacijska kultura*. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
- Kavčič, B. (2011). *Organizacijska kultura*. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
- Kultura. (2014). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Pridobljeno 21. 2. 2014 s spletne strani bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=kultura&hs=1
- Lipičnik, B. (1998). *Ravnanje z ljudmi pri delu*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Luckmann Jagodič, B. (2007). Vodenje – večšina, ki se je je moč naučiti. *HRM*, 5(17), 52–53.
- Mihalič, R. (2006). *Upravljam organizacijsko kulturo in klimo*. Škofja Loka: Mihalič in Partner.
- Možina, S., Tavčar, M., Zupan, N. in Knežević, A. N. (2004). *Poslovno komuniciranje: evropske razsežnosti*. Maribor: Obzorja.
- Mumel, D. (2008). *Komuniciranje v poslovnem okolju*. Maribor: De Vesta.
- Musek Lešnik, K. (2006). *Poplava različnih dimenzij klime v literaturi*. Pridobljeno 14. 11. 2014 s spletne strani www.ipsos.si/web-data/Templates/podjetje-klima-dimenzijeorganizacijskeklime.html
- Vrčon Tratar, N. in Snoj, B. (2001). Pomen organizacijske kulture za kakovost izvajanja storitev v bančnih ustanovah. V *Management, kakovost, razvoj: zbornik 2. strokovnega posveta Visoke šole za management v Kopru z mednarodno udeležbo, Bernardin, 16.-17. november 2001* (str. 203-221). Koper: Visoka šola za management.

RAZISKAVA MEDKULTURNE INTELIGENTNOSTI PRI SLOVENCIH IN HRVATIH

Povzetek: Prepričanje, da poleg mentalne inteligentnosti obstaja še več drugih vrst inteligentnosti, ki pomembno prispevajo k delovanju in uspešnosti posameznika, je že dobro sprejeto in razširjeno med ljudmi. Ena izmed novejših vrst inteligentnosti pa je medkulturna inteligentnost, ki se razlikuje od čustvene in socialne inteligentnosti in je povezana s poznavanjem lastne in tuje kulture, zavedanjem in obvladovanjem ustreznega medkulturnega komuniciranja ter je pomembna pri učinkovitem soočanju s pripadniki različnih kultur. Zaradi globalizacije in migracij se srečevanju s predstavniki različnih kultur skoraj ni mogoče izogniti, zato je pomembno, da poznamo medkulturne razlike in se ustrezno odzivamo nanje. V članku je predstavljena opredelitev medkulturne inteligentnosti in raziskava medkulturne inteligentnosti ter razlik med Slovenci in Hrvati.

V raziskavi je sodelovalo 182 oseb. Uporabil sem anketni vprašalnik o medkulturnem izobraževanju in izkušnjah v medkulturnem komuniciranju, za merjenje medkulturne inteligentnosti pa lestvico CQS (Ang et al., 2007). Pripravil sem spletno anketo v slovenskem in angleškem jeziku. Ugotovil sem, da je stopnja medkulturne inteligentnosti pri obeh skupinah nad sredino sedem-stopenjske lestvice in da obstajajo statistično značilne razlike v stopnji medkulturne inteligentnosti med sodelujočima državama.

Ključne besede: medkulturna inteligentnost, lestvica medkulturne inteligentnosti, medkulturna komunikacija, medkulturne razlike.

UVOD

V članku obravnavam medkulturno inteligentnost, ki predstavlja novejšo področje sposobnosti, ki so ga uspeli raziskovalci potrditi šele v zadnjem desetletju. Poznavanje in zavedanje pomena te vrste inteligentnosti še ni dovolj razširjeno med ljudmi, še posebej ne med delodajalci, ki se soočajo z zaposlovanjem posameznikov iz različnih kultur in poslovanjem s predstavniki drugih kultur. Opravil sem raziskavo, s katero sem iskal odgovore na vprašanja, kakšna je medkulturna inteligentnost pri posameznikih iz Slovenije in Hrvaške, kakšne so razlike med njimi, kateri dejavniki so povezani z medkulturno inteligentnostjo. Namen raziskave je bil spoznati kakšna je medkulturna inteligentnost in izkušnje z medkulturno inteligentnostjo pri sodelujočih iz Slovenije in Hrvaške. Cilj raziskave je bil ugotoviti, ali obstajajo razlike v medkulturni inteligentnosti glede na državo, spol, starost, znanja tujih jezikov in delovno dobo sodelujočih. Predstavljeni so podatki lastne raziskave, v katero je bilo vključenih 182 oseb iz dveh držav.

Opredelitev kulture in medkulturne razlike

Kulture ne moremo opredeliti na enoten način, obstaja več definicij kulture, kar do neke mere nakazujejo raznolikost uporabe izraza kultura. Tako jo Collierjeva (2003) definira kot sistem simbolov, pomenov in norm, ki se zgodovinsko prenašajo (Fink, 2010). Tavčar (2008, str. 39) pa jo opredeljuje kulturo kot: »skupnost materialnih in duhovnih vrednosti, ki jih je ustvaril človek v svoji družbeno-zgodovinski praksi za obvladovanje naravnih sil, za razvoj proizvodnje in za reševanje nalog družbe nasploh«.

Kultura je pomembna v vseh človeških prizadevanjih, izraža se skozi razmišljanje, komuniciranje, izražanje in celotno delovanje. Zavedati se je potrebno, da prenašanje lastne kulture in pravil vedenja v drugo kulturo večinoma ni uspešno. Kulture ne podedujemo, je priučena, izhaja iz družbenega okolja in ne iz genov (Tavčar, 2008, str. 103). Kultura se v času razvija in je zavedno nadaljevanje preteklosti, ljudje oblikujejo kulturo in obenem kultura oblikuje ljudi (Tavčar, 2008, str. 40). Na oblikovanje kulture pri posamezniku vplivajo izobraževanje, spol in starost (Kersnik, 2004, str. 3).

Medkulturne razlike se kažejo predvsem v sestavinah kulture, ki predstavljajo osnovo za primerjavo med kulturami, najdemo jih v katerikoli kulturi. Sestavine so lahko bolj ali manj vidne. Najpogostejše se obravnavajo naslednje sestavine kulture: simboli, jezik, vrednote, norme, običaji, rituali ipd.

Medkulturna komunikacija

Medkulturnemu komuniciranju se pripisuje vse večji pomen, saj prihaja do vse pogostejših srečevanj različnih kultur. Za učinkovito komuniciranje v današnjem globalnem svetu je potrebno podrobno razumevanje tujih kultur, njihovih vrednot in običajev ter njihova pravilna interpretacija. Pri srečevanju z ljudmi iz različnih kultur moramo biti pozorni, da lahko imata verbalna in neverbalna komunikacija pri različnih kulturah različne pomene. S spoznanjem in razumevanjem medkulturnih razlik lahko razumemo obnašanje in vedenje pripadnikov drugih kultur. Ule (2005, str. 370) medkulturno komuniciranje opredeljuje kot zahtevno komuniciranje, saj gre za srečanje ali trk kulture in ne samo za srečanje dveh ali več oseb, omogoča pretok različnih znanj in izkušenj, tradicij, vrednostnih in življenjskih orientacij, razumevanje in sprejemanje različnosti in drugačnosti. Posebnost medkulturne komunikacije je, da pri komuniciranju prihaja do komunikacije med posamezniki, ki pripadajo različnim kulturam ali subkulturam, torej ne gre samo za komunikacijo med različnimi osebami, ampak tudi za srečanje različnih kultur. Srečamo se z razlikami v komunikaciji, kot so: različnost jezikov in jezikovne pragmatike, različni pomeni govornice telesa, razlike v izražanju čustev itd. Nepoznavanje teh razlik, neobčutljivost zanje, dojemanje navad drugih kot čudnih itd. predstavljajo veliko komunikacijsko oviro (Počkar, 2008, str. 87).

Uspešna medkulturna komunikacija povečuje družbeni in osebni razvoj za uspešno preživetje. Medkulturna komunikacija pomeni tudi sposobnost gibanja skozi kulturne ovire v širšem življenjskem okolju, sposobnost razvijanja in ohranjanja lastnih posebnosti in prilagajanja skupnemu (Čok, 2015, str. 2). Upoštevati je potrebno medkulturne razlike in različne socialne kontekste ter ozadja, povezana s temi razlikami, in ne samo medosebnih razlik. Medkulturno komuniciranje zahteva še več empatije, odnosnega sporazumevanja, postavljanja na stališča drugih, spreminjanja perspektiv, ki lahko povzročajo nesporazume, motnje v komuniciranju (Ule, 2005, str. 370).

Medkulturna inteligentnost

Medkulturnost

Jack Kozak (2008, str. 20) navaja, da je medkulturnost nekaj več kot le kultura. Gre za kulturo kot temelj človekove identitete, kot podlago za oblikovanje naše lastne zavesti, gre za osnovo, na podlagi katere si lahko začnemo odgovarjati na vprašanje, kdo smo.

Medkulturnost je sestavljena iz besed »med« in »kulturnost« in s tem nakazuje temeljne usmeritve medkulturnosti. Tako kot kultura ima tudi pojem medkulturnost različne opredelitve, na splošno bi jo lahko opredelili kot sobivanje različnih kultur.

Različne definicije in rabe so pripeljale do nove redefinicije koncepta multikulturalizem in interkulturalizem, ki ga pri nas slovenimo v medkulturnost. V Sloveniji se je že multikulturalizem prevajal v večkulturnost, interkulturalizem pa se prevaja v medkulturnost. Slovenjenje, ki ne sledi pomenski konotaciji pojma, vnaša dodatne zaplete, pomenske dvoumnosti in nesporazume (Lukič Hacin, 2011, str. 147).

Koncept medkulturnost ni nov, zasledimo ga lahko že leta 1959, vendar še vedno ni jasne definicije. Multikulturalnost skuša ohraniti kulturno dediščino, medtem ko medkulturnost priznava in omogoča kulturi, da se izmenjuje, kroži, se spreminja in razvija. Medkulturnost želi nadomestiti multikulturalnost in zagotoviti novo paradigmo za razmišljanje o rasi, prilagoditvi globalizaciji in raznolikosti. Pri medkulturnosti gre za spreminjanje miselnosti z ustvarjanjem novih priložnosti v različnih kulturah za podporo medkulturnega delovanja in razmišljanja (tedcantle.co.uk/publications/about-interculturalism/).

Po definiciji UNESCO medkulturnost pomeni interakcijo med kulturami, multikulturalnost pa pomeni vzajemno dopolnjevanje, mirno sožitje in razumevanje med narodnostnimi skupinami različnih kultur, živečih v isti družbi (Bernjak, 2009, str. 110).

Inteligentnost

Inteligentnost je širok pojem. Pomeni, kako se znajdemo in se znamo prilagoditi novim situacijam. Kako znamo razmišljati in reševati probleme. Kako se znamo učiti iz izkušenj, ne le iz knjig. To pomeni, kako

znamo opazovati okolje, razumeti ozadje in globlji smisel dogodkov ter si zamisliti nove korake in odpreti nove možnosti (www.custvena-inteligenca.org/o-inteligenци).

Gardner Howard pravi, da je "inteligentnost sposobnost ali vrsta sposobnosti, ki omogoča posamezniku reševati probleme, ki so pomembni v posebnem kulturnem okolju" (Smuc, 1996).

J. Musek opredeljuje inteligentnost kot sposobnost prilagajanja – prilagajanje novim situacijam, iznajdljivost, mišljenja in reševanja problemov, abstraktnega mišljenja, hitrost in točnost predelave informacij ter učenja (musek.si/Kurikuli/Psihologija_osebnosti/05b%20Inteligentnost.pdf).

Gardner Howard je leta 1983 razvil teorijo o osmih inteligentnostih: Logično-matematična, Jezikovna, Glasbena, Gibalna, Prostorska, Avtorefleksivna – intrapersonalna, Medosebna in Naravoslovna inteligentnost (Smuc, 1996)

Poleg že zgoraj naštetih inteligentnosti lahko omenimo še naslednje, pogosto omenjene:

Socialna inteligentnost, čustvena inteligentnost (Early in Ang, 2003, str. 45–47) in duhovna inteligentnost (www.bukla.si/?action=books&book_id=9132).

Medkulturna inteligentnost

Medkulturna inteligentnost je drugačna od splošne, socialne, čustvene in ostalih oblik inteligentnosti, je sposobnost za prepoznavanje, asimilacijo, razumevanje in ustrezno odzivanje na specifične kulturne značilnosti v kulturno raznolikih situacijah (Jakovljević, Kodrič, Prelog in Tumpelj, 2016, str. 20).

Različni raziskovalci različno opredeljujejo pojem medkulturne inteligentnosti, začetnika na tem področju Earley in Ang sta preprosto opredelila medkulturno inteligentnost kot sposobnost osebe za učinkovito prilagajanje novim kulturnim okoljem, gre za večdimenzionalno individualno lastnost (2003, str. 59). Med novjšimi opredelitvami medkulturne inteligentnosti je od avtorjev Thomasa in Inksona (2017, str. 9), in sicer sta medkulturno inteligentnost opredelita je spretnost, kako preživeti in uspeti v današnjem globalnem okolju

Medkulturna inteligentnost je širok pristop, ki se osredotoča na razvoj znanj in zavedanje, ki nam pomaga, da se prilagodimo številnim kulturam. Vedno je možnost za izboljšave in razvoj medkulturne inteligentnosti. Osebe z bolj razvito medkulturno inteligentnostjo imajo možnost upravljanja svoje poti skozi neznane kulturne interakcije (Moua, 2013, str. 78–80).

Medkulturna inteligentnost ni prirejena, možno se jo je priučiti z različnimi izobraževanji. Kar odlikuje medkulturno inteligentnost, je to, da nizka izraženost ne pomeni še nič dokončnega. Ob ustrezni motiviranosti lahko posameznik prek izobraževanja, različnih treningov in medkulturnih izkušenj izboljša raven lastne kulturne inteligentnosti (Jakovljević et al., 2016, str. 20).

Medkulturna inteligentnost je večdimenzionalni koncept, ki je sestavljen iz štirih delov oziroma dimenzij. Metakognitivna, kognitivna in motivacijska dimenzije se nanašajo na mentalne zmožnosti posameznika, vedenjska predstavlja posameznikovo zmožnost ustreznega delovanja v interakciji s posamezniki iz drugih kultur. Metakognitivna dimenzija medkulturne inteligentnosti se nanaša na posameznikovo raven kulturnega zavedanja v času medkulturnih interakcij. Kognitivna dimenzija medkulturne inteligentnosti se odraža v poznavanju norm, praks in navad; je v različnih kulturah pridobljena z izobraževanji in osebnimi izkušnjami. Motivacijska dimenzija medkulturne inteligentnosti odraža sposobnost za usmerjanje pozornosti in energije v smeri spoznavanja in delovanja v razmerah, za katere je značilna kulturna raznolikost (Ang et al., 2007, str. 338). Vedenjska dimenzija medkulturne inteligentnosti je uporaba primerne verbalnega in neverbalnega dejanja, kadar gre za potek interakcije med pripadniki različnih kultur (Ang et al., 2008, str. 17–19).

RAZISKAVA IN REZULTATI

Namen raziskave je bil spoznati kakšna je medkulturna inteligentnost in izkušnje z medkulturno inteligentnostjo pri sodelujočih iz Slovenije in Hrvaške. Cilj raziskave je bil ugotoviti, ali obstajajo razlike

v medkulturni inteligentnosti glede na državo, spol, starost, delovno dobo in znanje tujih jezikov sodelujočih.

Oblikoval sem osnovno **hipotezo**: Ni razlike v medkulturni inteligentnosti glede na državo sodelujočih.

V raziskavi je sodelovalo 182 sodelujočih iz dveh držav, in sicer iz Slovenije 120 sodelujočih in Hrvaške 62 sodelujočih. Podroben opis vzorca je razviden iz table spodaj.

Tabela 1: Vzorec sodelujočih v raziskavi (Lastni vir)

	Slovenija N=120	Hrvaška N=62
Ženski	64,2 %	54,8 %
Moški	35,8 %	45,2 %
Povprečna starost	AS = 35 let (SD = 9,72 let)	AS = 32 let (SD = 10,04 let)
Najstarejši	61 let	57 let
Najmlajši	19 let	19 let
Povprečna delovna doba	AS = 11 let (SD = 10,34 let)	AS = 8 let (SD = 9,63 let)
Brez delovnih izkušenj	16,7 %	32,3 %
Povprečno št. obvladanja tujih jezikov	AS = 2 (SD = 1,19)	AS = 2 (SD = 0,99)
Ne obvladajo tujih jezikov	3,3 %	3,2 %

Legenda AS: aritmetična sredina, SD: standardni odklon

Pripomočki in postopek

Pri raziskavi sem uporabil dva vprašalnika in sicer vprašalnik o medkulturnem izobraževanju in izkušnjah v medkulturnem komuniciranju ter vprašalnik medkulturne inteligentnosti. Vprašalnik medkulturne inteligentnosti, ki ga je razvila Soon Ang s sodelavci in se imenuje Cultural Intelligence Scale (CQS) (Ang et al., 2011, str. 586) meri štiri dimenzije medkulturne inteligentnosti: metakognitivno, kognitivno, motivacijsko in vedenjsko. Gre za samoocenjevalni vprašalnik, ki vsebuje dvajset trditev, na katere se odgovarja na sedemstopenjski lestvici, pri čemer 1 predstavlja najnižjo stopnjo strinjanja, 7 pa najvišjo stopnjo strinjanja s trditvijo.

Vprašalnika sta bila poslana skupaj v elektronski obliki preko spletnega obrazca na spletni strani www.1ka.si. Vsi sodelujoči v raziskavi so izpolnili oba vprašalnika. Vprašalnika, ki sta bila posredovana na Hrvaško sta bila v angleškem jeziku.

Uporabili sem kvantitativno metodo, ki je zajemala izvajanje in analizo anketiranja. Pridobljene podatke smo analizirali s statističnim programom SPSS (IBM SPSS Statistics 22), in sicer smo uporabili:

- univariatna statistična analiza (frequencies, descriptives, explore)
- bivariatna statistična analiza (t-testom za dva neodvisna vzorca)

Rezultati raziskave

Tabela 2: Opisna statistika medkulturne inteligentnosti (Lastni vir)

Dimenzije medkulturne inteligentnosti	SLOVENIJA		HRVAŠKA	
	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Metakognitivna dimenzija	4,72	1,47	4,19	1,54
Kognitivna dimenzija	3,78	1,47	3,59	1,59
Motivacijska dimenzija	5,04	1,61	4,52	1,70
Vedenjska dimenzija	4,65	1,55	4,14	1,60
Celotna medkulturna inteligentnost	4,56	0,98	4,11	1,03

Povprečna vrednost metakognitivne dimenzije medkulturne inteligentnosti sodelujočih v Sloveniji 4,72 (SD = 1,47) je višja v primerjavi s sodelujočimi iz Hrvaške 4,18 (SD = 1,54). Iz tega lahko sklepamo, da

se sodelujoči iz Slovenije bolj zavestno sprašujejo o svojih kulturnih predpostavkah in reflektirajo svoje kulturno znanje, ko so v interakciji s posamezniki iz drugih kultur, kot sodelujoči iz Hrvaške.

Povprečna vrednost kognitivne dimenzije medkulturne inteligentnosti sodelujočih v Sloveniji znaša 3,78 (SD = 1,47) in je višja v primerjavi s sodelujočimi na Hrvaški, ki znaša 3,59 (SD 1,59). Kognitivna dimenzija predstavlja znanje o normah, praksah in konvencijah v različnih kulturah, ki ga posameznik pridobi skozi izobraževanje in osebne izkušnje. Iz povprečnih vrednosti sodelujočih lahko sklepamo, da imajo sodelujoči iz Slovenije teh znanj več in bolje razumejo podobnosti ter razlike med kulturami kot sodelujoči iz Hrvaške.

Sodelujoči v Sloveniji imajo povprečno vrednost motivacijske dimenzije 5,05 (SD = 1,61), sodelujoči iz Hrvaške pa 4,51 (SD = 1,70). Glede na povprečno vrednost motivacijske dimenzije lahko trdimo, da so sodelujoči iz Slovenije bolj zmožni usmerjati svojo pozornost in energijo v učenje o delovanju v kulturno raznolikih situacijah ter se prilagajati na nove delovne položaje kot sodelujoči iz Hrvaške. Obe državi pa imata v primerjavi z ostalimi dimenzijami medkulturne inteligentnosti pri motivacijski dimenziji najvišjo povprečno vrednost.

Sodelujoči iz Slovenije imajo tudi v vedenjski dimenziji višjo povprečno vrednost kot sodelujoči iz Hrvaške, kar pomeni, da so sodelujoči iz Slovenije bolj prilagodljivi in fleksibilni pri interakciji v medkulturnem okolju. Povprečna vrednost vedenjske dimenzije sodelujočih iz Slovenije je 4,65 (SD = 1,55) iz Hrvaške pa 4,14 (SD = 1,60).

Glede na povprečne vrednosti dimenzij je pričakovano, da imajo sodelujoči iz Slovenije višjo vrednost celotne medkulturne inteligentnosti v primerjavi s sodelujočimi iz Hrvaške. Povprečna vrednost medkulturne inteligentnosti sodelujočih iz Hrvaške je 4,11 (SD = 1,03) in je za 0,45 nižja od sodelujočih iz Slovenije, ki znaša 4,56 (SD = 0,98).

Tabela 3: Primerjava medkulturne inteligentnosti glede na spol (Lastni vir)

Dimenzije medkulturne inteligentnosti	Spol	SLOVENIJA		HRVAŠKA	
		Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)	Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)
Metakognitivna Dimenzija	Ženske	4,56	1,50	4,06	1,50
	Moški	4,65	1,41	4,04	1,50
Kognitivna Dimenzija	Ženske	3,14	1,55	3,38	1,37
	Moški	3,79	1,47	3,25	1,55
Motivacijska Dimenzija	Ženske	5,52	1,50	4,38	1,37
	Moški	5,37	1,69	4,64	1,89
Vedenjska Dimenzija	Ženske	4,44	1,38	4,62	1,23
	Moški	3,98	1,47	3,82	1,89
Celotna medkulturna inteligentnost	Ženske	4,56	0,96	4,11	1,08
	Moški	4,50	1,03	4,12	0,98

Iz Tabele 3 vidimo, da ni večjih odstopanj med spoloma v povprečni vrednosti medkulturne inteligentnosti. Ženske in moški iz Slovenije imajo višje povprečne vrednosti v primerjavi s sodelujočimi iz Hrvaške.

Med sodelujočimi iz Slovenije imajo višjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti ženske 4,56 (SD = 0,96) v primerjavi z moškimi 4,50 (SD = 1,03). Medtem ko so razlike med spoloma med sodelujočimi iz Hrvaške minimalne, vendar imajo moški 4,12 (SD = 1,08) za 0,01 višjo povprečno vrednost kot ženske 4,11 (SD = 0,98).

Sodelujoči iz Slovenije imajo najvišjo stopnjo v motivacijski dimenziji, in sicer ženske 5,52 (SD = 1,50) in moški 5,37 (SD = 1,69). Iz rezultata lahko sklepamo, da imajo sodelujoči iz Slovenije večje zanimanje za druge kulture in se pričakuje, da bodo uspešni v tujih kulturah.

Moški, sodelujoči iz Hrvaške, imajo prav tako najvišjo stopnjo v motivacijski dimenziji 4,64 (SD = 1,89), ženske sodelujoče iz Hrvaške pa imajo najvišjo stopnjo v vedenjski dimenziji 4,62 (SD = 1,23).

Najnižje vrednosti imajo v obeh državah glede na spol v kongnitivni dimenziji, zato lahko sklepamo, da imajo vsi sodelujoči v raziskavi pomanjkanje znanja o ekonomskih, pravnih in socialnih sistemih različnih kultur. Samo v kongnitivni dimenziji imajo sodelujoče ženske iz Hrvaške (3,38, SD = 1,37) v primerjavi s sodelujočimi ženskami iz Slovenije (3,14, SD = 1,55) višjo povprečno vrednost za 0,24.

V Tabeli 4 je prikazana primerjava medkulturne inteligentnosti med državama glede na starostne razrede. Najvišjo povprečno vrednost med sodelujočimi iz Slovenije imajo stari do 20 let 4,72 (SD = 0,47), med sodelujočim iz Hrvaške pa imajo najvišjo povprečno vrednost stari od 21 do 30 let 4,51 (SD = 0,90).

Tabela 4: Primerjava medkulturne inteligentnosti glede na starost (Lastni vir)

Starost	SLOVENIJA		HRVAŠKA	
	Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)	Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)
do 20 let	4,72	0,47	3,90	1,41
od 21 do 30 let	4,63	1,03	4,51	0,90
od 31 do 40 let	4,63	0,83	3,89	0,79
od 41 do 50 let	4,29	1,02	3,93	1,29
nad 50 let	4,63	1,04	3,95	0,43

Med sodelujočimi iz Slovenije imajo najnižjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti stari od 41 do 50 let, 4,29 (SD = 1,02), medtem ko imajo stari od 21 do 30 let (SD = 1,03), od 31 do 40 let (SD = 0,83) in tisti nad 50 let (SD = 1,04) povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti 4,63. Zanimiva je porazdelitev povprečnih vrednosti medkulturne inteligentnosti glede na starost sodelujočih iz Hrvaške. Najvišjo vrednost imajo stari od 21 do 30 let, sledijo pa najstarejši sodelujoči (nad 50 let) s povprečno vrednostjo 3,95 (SD = 0,43). Stari od 41 do 50 let imajo povprečno vrednost 3,93 (SD = 1,29), povprečno vrednost 3,89 (SD = 0,79) imajo sodelujoči, stari od 31 do 40 let. Najnižjo povprečno vrednost med sodelujočimi iz Hrvaške imajo stari od 31 do 40 let, in sicer 3,89 (SD = 1,41).

Preveriti sem želel, ali so razlike v medkulturni inteligentnosti glede na delovno dobo sodelujočih. Najvišjo povprečno vrednost med sodelujočimi iz Slovenije imajo tisti, ki imajo do 10 let delovnih izkušenj, na Hrvaškem pa tisti, ki še nimajo delovnih izkušenj.

Tabela 5: Primerjava medkulturne inteligentnosti glede na delovno dobo (Lastni vir)

Delovna doba	SLOVENIJA		HRVAŠKA	
	Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)	Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)
Brez delovnih izkušenj	4,63	0,91	4,29	1,01
do 10 let	4,64	0,94	4,15	1,02
od 11 do 20 let	4,40	1,12	3,97	1,03
nad 20 let	4,45	0,95	3,74	0,91

V Sloveniji imajo najvišjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti 4,64 (SD = 0,94) tisti sodelujoči, ki imajo do 10 let delovnih izkušenj, sledijo sodelujoči brez delovnih izkušenj, ti imajo povprečno vrednost 4,63 (SD = 0,91). Najnižjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti imajo sodelujoči, ki imajo od 11 do 20 let delovnih izkušenj, in sicer 4,40 (SD = 1,12), malo višjo povprečno vrednost 4,45 (SD = 0,95) pa imajo sodelujoči z nad 20 let delovnih izkušenj.

Sodelujoči iz Hrvaške, ki še nimajo delovnih izkušenj, imajo najvišjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti, in sicer 4,29 (SD = 1,01). Nato so povprečne vrednosti z višino delovne dobe nižje. Tisti sodelujoči, ki imajo do 10 let delovnih izkušenj, imajo povprečno vrednost 4,15 (SD = 1,02), sledijo

sodelujoči, ki imajo od 11 do 20 let delovnih izkušenj s povprečno vrednostjo 3,97 (SD = 1,03), najnižjo povprečno vrednost 3,74 (SD = 0,91) pa imajo tisti sodelujoči iz Hrvaške z delovno dobo nad 20 let.

Obvladanje tujih jezikov pomembno vpliva na medkulturno inteligentnost, kar kažejo tudi rezultati raziskave v Tabeli 6. Sodelujoči v obeh državah, ki obvladajo tri ali več različnih tujih jezikov, imajo najvišje povprečne vrednosti.

Tabela 6: Primerjava medkulturne inteligentnosti glede na obvladanje tujih jezikov (Lastni vir)

Število tujih jezikov	SLOVENIJA		HRVAŠKA	
	Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)	Povprečna vrednost	Standardni odklon (SD)
Ne obvlada tujih jezikov	4,03	1,31	3,11	1,70
1 tuji jezik	4,53	0,94	3,94	0,89
2 tuja jezika	4,26	1,07	4,06	1,00
3 tuji jeziki ali več	4,77	0,91	4,51	1,09

Visoko povprečno vrednost 4,77 (SD = 0,91) dosegajo sodelujoči iz Slovenije, ki obvladajo tri tuje jezike ali več, sledijo tisti, ki obvladajo en tuji jezik s povprečno vrednostjo 4,53 (SD = 0,94), nekoliko nižjo povprečno vrednost imajo sodelujoči, ki obvladajo dva tuja jezika, najnižjo 4,03 (SD = 1,31) pa tisti, ki ne obvladajo tujih jezikov.

Tudi sodelujoči iz Hrvaške, ki ne obvladajo tujih jezikov, imajo najnižjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti, vrednost je zelo nizka, saj je pod polovico in znaša 3,11 (SD = 1,70). Sledijo sodelujoči, ki obvladajo vsaj en tuji jezik s povprečno vrednostjo 3,94 (SD = 0,89). Povprečno vrednost nad 4 dosegajo tisti, ki obvladajo dva tuja jezika, in sicer je vrednost 4,06 (SD = 1,00), najvišjo povprečno vrednost 4,51 (SD = 1,09) pa tisti, ki obvladajo tri tuje jezike ali več.

Ovrednotenje hipoteze

Hipoteza se je glasila: Ni razlike v medkulturni inteligentnosti glede na državo sodelujočih.

Pred preverjanjem zastavljene hipoteze sem najprej preverili, ali so številske spremenljivke normalno porazdeljene. Številska spremenljivka pri tej hipotezi je medkulturna inteligentnost.

Tabela 7: Preverjanje normalne porazdelitve (Lastni vir)

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistika	Stopnja prostosti	Statistična značilnost	Statistika	Stopnja prostosti	Statistična značilnost
Medkulturna inteligentnost	0,045	182	0,200*	0,988	182	0,120

Legenda: *. Spodnja meja dejanske značilnosti, a. Lilliefors korekcija značilnosti

Uporabili smo Kolmogorov-Smirnov test, saj je vzorec raziskave več kot 50 enot (sodelujočih).

Številska spremenljivka je normalno porazdeljena ($p = 0,200$) zato bomo pri preverjanju hipoteze uporabil parametrični test – t-test za dva neodvisna vzorca.

Tabela 8: Izračun t-testa za dva neodvisna vzorca (Lastni vir)

Medkulturna inteligentnost (celotna)				T test vrednost	Stopnje prostosti	Statistična značilnost
Slovenija		Hrvaška				
AS	SD	AS	SD			
4.56	0.98	4.11	1.03	2.769	180	0.006

Preverili smo homogenost varianc med Slovenijo in Hrvaško z Levenovim testom in ugotovili da sta varianci med obema skupinama homogeni ($p=0,813$). T-test za preverjene enakosti aritmetičnih sredin znaša 2,731, $p = 0,007$. Ker je statistična značilnost manj kot 0,05, lahko s 5% tveganjem ocenjujemo, da obstoja razlika v medkulturni inteligentnosti glede na državo sodelujočih. **Hipoteza se zavrne**, saj je pri sodelujočih iz Slovenije povprečna vrednost medkulturne inteligentnosti višja.

ZAKLJUČEK

Pri soočanju s pripadniki različnih kultur je pomembno poznavanja lastne in tuje kulture ter osnov medkulturnega komuniciranja. Pri učinkovitem soočenju s pripadniki tujih kultur pa je pomembna tudi medkulturna inteligentnost. Ko smo v tujem kulturnem okolju postavljeni pred izziv, nam medkulturna inteligentnost pomaga kako uporabiti in prilagoditi svoje spretnosti delovanja v tuji kulturi, da se bomo lahko kar se da uspešno odzival na novo in nepoznano okolje.

Pri preverjanje zastavljenih ciljev je bilo ugotovljeno, da imajo višjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti med sodelujočimi iz Slovenije ženske, med sodelujočimi iz Hrvaške pa je ravno obratno in imajo višjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti moški. Eden od ciljev, ki sem ga želel doseči z raziskavo, je bil ugotoviti, ali obstaja razlika v primerjavi medkulturne inteligentnosti glede na starost sodelujočih. Ker sem starost sodelujočih razvrstil v razrede, je bilo ugotovljeno, da imajo med sodelujočimi iz Slovenije najvišjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti stari do 20 let, med sodelujočimi iz Hrvaške pa tisti, ki so stari med 21 in 30 leti. Razlike v povprečni vrednosti medkulturne inteligentnosti med starostnimi razredi so minimalne. Primerjava medkulturne inteligentnosti glede na delovno dobo sodelujočih je v obeh državah pokazala, da imajo najvišjo povprečno vrednost tisti, ki imajo do 10 let delovnih izkušenj oziroma še nimajo delovnih izkušenj. Raziskava je pokazala tudi, da imajo višjo medkulturno inteligentnost sodelujoči ki obvladajo več tujih jezikov.

Na podlagi analize medkulturne inteligentnosti in vseh štirih dimenzij je bilo ugotovljeno, da imajo sodelujoči iz Slovenije višjo povprečno vrednost medkulturne inteligentnosti kot sodelujoči iz Hrvaške. Slovenija je mala država in Slovenci se svoje majhnosti zavedamo, zato imamo večjo potrebo po prilagajanju različnim kulturam, kot sodelujoči iz Hrvaške. Posledično se to kaže tudi v rezultatu povprečne vrednosti medkulturne inteligentnosti.

V današnjem času se sobivanju različnih kultur ni mogoče več izogniti, medkulturna inteligentnost je kot sposobnost ključna pri učinkovitem soočanju različnih kultur, vedno bolj je raziskana, pa vendar še vedno premalo poznana oziroma se ji posveča premalo pozornosti.

LITERATURA IN VIRI

1. Ang, S. et al. (2007). Cultural intelligence: its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation, and task performance. *Management and organization review*, 3(3), 335–371.
2. Ang, S., Van Dyne, L. in Koh, C. (2008). Development and validation of the CQS: the cultural intelligence scale. V S. Ang in L. Van Dyne (ur.), *Handbook of cultural intelligence* (str. 16–41). New York: M. E. Sharpe.
3. Ang, S., Van Dyne, L. in Tan, M. L. (2011). Cultural intelligence. V R. J. Sternberg in S. B. Kaufman (ur.), *Cambridge handbook on intelligence* (str. 582–602). New York: Cambridge University Press.
4. Bernjak, E. (2009). Medkulturna slovenistika v Sombotelu. *Jezik in slovstvo*, 54(2), 109–113.
5. Čok, L. (2015). *Jaz in drugi: jezikovni in kulturni stiki – okolje uspešnega odraščanja*. Pridobljeno 20. 3. 2017 s spletne strani wp-content/uploads/2015/03/Lucija-%C4%8Cok-Jaz-in-drugi1.pdf
6. *Duhovna inteligenca*. (2017). Pridobljeno 23. 3. 2017 s spletne strani www.bukla.si/?action=books&book_id=9132
7. Earley, P. C. in Ang, S. (2003). *Cultural intelligence: individual interactions across cultures*. Stanford, Calif: Stanford University Press.
8. Fink, I. (2010). Medkulturne razlike v poslovni komunikaciji. *IBS poročevalec*, 2(3). Pridobljeno 8. 3. 2017 s spletne strani porocevalec.ibs.si/sl/component/content/article/38september/116-medkulturne-razlike-v-poslovni-komunikaciji
9. *Interculturalism*. Pridobljeno 20. 3. 2017 s spletne strani tedcantle.co.uk/publications/about-interculturalism
10. Jacek Kozak, K. (2008). Kultura in umetnost v okviru medkulturnega dialoga. V V. Mikolič in K. Jacek Kozak (ur.), *Medkulturni dialog kot temeljna vrednota EU* (str. 19–26). Koper: Univerza na Primorskem, Založba Annales.
11. Jakovljevič, I., Kodrič, A., Prelog, N. in Tumpej, V. (2016). Kulturna inteligentnost – le še ena v naboru inteligentnosti ali pomembna kompetenca za delovno uspešnost v tujini? V M. Cizel, G. Kolerin in S. Sever (ur.), *Delo v tujini – priložnost ali tveganje* (str. 19–21). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
12. Kersnik, J. (ur.). (2004). *Družinska medicina na stičišču kultur: 21 učne delavnice za zdravnike družinske medicine*. Ljubljana: Združenje zdravnikov družinske medicine SZD.
13. Lukšič Hacin, M. (2011). Multikulturalizem kot spoštljivo sobivanje v raznolikosti. V M. Lukšič Hacin, M. Milharčič Hladnik in M. Sardoč (ur.), *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo* (str. 147–159). Ljubljana: Založba ZRC.

14. Moua, M. (2013). *Leading with cultural intelligence*. Pridobljeno 9. 3. 2017 s spletne strani [www.saylor.org/site/textbooks/Leading%20with%20Cultural %20Intelligence.pdf](http://www.saylor.org/site/textbooks/Leading%20with%20Cultural%20Intelligence.pdf)
15. Musek, J. *Psihologija osebnosti* [Powerpoint predstavitev]. Pridobljeno 12. 3. 2017 s spletne strani [musek.si/Kurikuli/Psihologija_osebnosti/05b%20 %20 Inteligentnost.pdf](http://musek.si/Kurikuli/Psihologija_osebnosti/05b%20%20Inteligentnost.pdf)
16. Počkar, M. (2008). *Poslovno komuniciranje*. Ljubljana: Zavod IRC.
17. Smuc, S. (1996). *O sedmih vrstah inteligenc*. Pridobljeno 8. 3. 2017 s spletne strani <http://www.educa.fmf.uni-lj.si/izodel/ponudba/1996/smuc/slavica.html>
18. Tavčar, M. I. (2008). *Kultura, etika in olika managementa* (2. izd.). Kranj: Moderna organizacija.
19. Thomas, D. C. in Inkson, K. (2017). *Cultural intelligence: surviving and thriving in the global village* (3rd ed.). Oakland (CA) : Berrett-Koehler
20. Ule, M. (2005). *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

IZKUŠNJE IN STALIŠČA PEDAGOŠKIH KADROV DO PRILAGAJANJA ŠTUDIJA ŠPORTNIKOM

Povzetek: Znanje je vrlina in investicija vase, ki ti je nihče ne more vzeti. Nadarjenost za šport pa je življenjsko poslanstvo in na posamezniku je odločitev, ali ga bo izkoristil ali ne. Kombinacija obojega je združljiva, vendar zahteva od človeka prilagajanje tako na eni kot na drugi strani. Članek v teoretičnem delu opredeljuje vrhunski šport, pogoje za pridobitev statusa športnika in pravice, ki izhajajo iz obstoječe zakonodaje. V raziskovalnem delu pa so predstavljene izkušnje in stališča pedagoških kadrov – visokošolskih učiteljev, sodelavcev in višješolskih predavateljev do prilagajanja študija športnikom. Raziskava je bila narejena s pomočjo spletnega vprašalnika na vzorcu stotih visokošolskih učiteljev, sodelavcev in višješolskih predavateljev. Analiza rezultatov je pokazala, da imajo pedagoški delavci pozitiven odnos do študentov vrhunskih športnikov. Kljub slabem poznavanju pravilnika o statusu športnika visokošolski učitelji, sodelavci in višješolski predavatelji izkazujejo pozitivno stališče glede načina in števila prilagoditev študija študentom vrhunskim športnikom.

Ključne besede: vrhunski športnik, prilagoditve študija, status športnika, stališča pedagoških kadrov.

UVOD

Vrhunski šport je v Sloveniji opredeljen s kategorizacijo Olimpijskega komiteja Slovenije – Združenja športnih zvez, nekatere pravice in dolžnosti vrhunskih športnikov pa so zapisane v Zakonu o športu. H kakovosti slovenskega vrhunškega športa, k odkrivanju in razvoju potencialnih šampionov prispevajo stroka, ustrezna infrastruktura, profesionalna in prostovoljna športna organiziranost na različnih ravneh, raznovrstni programi in projekti. Politika terciarnega izobraževanja vrhunskih športnikov v Sloveniji je v rokah univerz in visokošolskih zavodov, sistem prilagojenega izobraževanja pa je opredeljen s pravilniki. Pri ugotavljanju stališča visokošolskih učiteljev, sodelavcev in višješolskih predavateljev do izobraževanja vrhunskih športnikov bom izhajala iz veljavne zakonodaje, ki ureja področje visokega šolstva.

Skrb za izobraževanje športnikov izkazuje humanost dela v športu. Država mora zagotavljati enake možnosti izobraževanja vrhunskim in nadarjenim športnikom. Po končani športni karieri večina vrhunskih športnikov ni več sponzorsko zanimiva, zato jim pridobljena izobrazba zagotavlja ustrezno socialno varstvo. S prilagoditvami med izobraževalnim procesom lahko nadarjenim in vrhunskim športnikom omogočimo lažji prehod v po športno obdobje, da imajo svoj poklic in eksistenco (Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji 2014–2023, 2014, str. 34).

Skrb za vzgojo in izobraževanje vrhunskih športnikov je v domeni šolske zakonodaje. Ministrstvo za šolstvo bdi nad izobraževalnimi programi, zagotavljanje ustreznih razvojnih pogojev in podpore pa je v pristojnosti letnega programa športa (Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji 2014–2023, 2014, str. 34).

Mladim športnikom je na področju osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja omogočeno bistveno več usklajevanja učnih obveznosti, medtem ko na področju visokošolskega izobraževanja še ni vzpostavljenih ustreznih ukrepov in praks (prav tam, ista stran).

Glede na to, da športniki živijo drugače kot običajni ljudje, menim, da bi bilo prav, da bi imeli svojemu načinu življenja prilagojene tudi možnosti za izobraževanje. Skozi raziskavo bom poskušala ugotoviti, v kolikšni meri jih v tem pedagoški kadri podpirajo oziroma jim lahko ponudijo in približajo priložnost za izobraževanje.

Vrhunski športnik

Vrhunski šport je preplet človeških potreb po samopotrjevanju, igri, druženju ustvarjanju in medsebojnem tekmovanju. Pogostokrat se zgodi, da so poti do vrhunskih rezultatov in učinki vrhunskega športa protislovni, zato so deležni tudi kritik. Po drugi strani pa vrhunski šport prinaša ogromno pozitivnih vrednot tako posamezniku kot naciji, da ima vsaka družba interes podpirati svoje športnike pri doseganju vrhunskih dosežkov (Jurak, Kovač in Strel, 2005, str. 97–98).

Šport je torej ljudem v nacionalnem in narodnem interesu, zato smo dolžni tudi športnike obravnavati v tem kontekstu. Ne samo v obdobju športnih vrhuncev, ampak tudi v času razvijanja njihove športne kariere in tudi takrat, ko jo zaključijo (Laznik Mokotar, 2017, str. 23).

Z uspehom mednarodne vrednosti si lahko posameznik v Sloveniji pridobi naziv vrhunskega športnika. Vrhunski športniki koristijo pravice od zdravstvenega, nezgodnega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja, porodniškega varstva in do prilagoditev obveznosti v izobraževalnem programu. Udeleževati se morajo mednarodnih tekmovanjih, nastopov reprezentanc in se ravnati po pravilih mednarodnih in nacionalnih športnih zvez ter dosegati rezultate (Šugman, 1998, str. 47).

Vrhunski šport zajema programe priprav in tekmovanj vrhunskih športnikov, usmerjenih v doseganje vrhunskih športnih dosežkov na mednarodni ravni. V sistemu registracije in kategorizacije športnikov so udeleženci programov vrhunskega športa evidentirani v olimpijskem ali svetovnem ali mednarodnem razredu

(www.olympic.si/datoteke/Pogoji%2C%20pravila%20in%20kriteriji%20za%20registriranje%20in%20kategoriziranje%20športnikov.pdf).

Kategorizacija športnikov

Zakon o športu (2017) v 32. členu navaja, da je registriran športnik vsaka fizična oseba, stara najmanj 12 let, je član športnega društva, ki je včlanjeno v Nacionalni panožni športni zvezi ali Zvezi za šport invalidov Slovenije – Paraolimpijskem komiteju in ima s strani OKS-ZŠZ potrjen nastop na tekmovanju uradnega tekmovalnega sistema ter je vpisan v evidenco registriranih in kategoriziranih športnikov. Športnik je tudi posameznik, mlajši od 12 let, vendar ne mlajši od 10 let, ki je registriran v olimpijskih športnih disciplinah individualnih športnih panog, pri katerih lahko na svetovnih prvenstvih v članski kategoriji nastopajo športniki mlajši od 18 let.

Olimpijski komite Slovenije – združenje športnih zvez v sodelovanju z nacionalnimi panožnimi športnimi zvezami in Zvezo za šport invalidov Slovenije – para olimpijski komite, oblikujejo pogoje in kriterije za registriranje in kategoriziranje športnikov v Republiki Sloveniji.

Registriranega športnika, ki je star najmanj 14 let, se glede na dosežen rezultat na uradnem tekmovanju razvrsti v naziv mladinskega, državnega, perspektivnega, mednarodnega, svetovnega ali olimpijskega razreda, skladno s pogoji in kriteriji za razvrstitev v naziv kategoriziranega športnika (Zakon o športu, 33. člen, 2018).

Kategoriziran športnik je športnik, ki je državljan Republike Slovenije, star najmanj 14 let in ima naziv mladinskega, državnega, perspektivnega, mednarodnega, svetovnega ali olimpijskega razreda. Kategorizirani športnik je status, ki športnika amaterja loči od aktivnega športnika.

(www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/sport/pdf/Kriteriji_kategorizacija_2017.pdf).

Vrhunski športnik je športnik mednarodnega, svetovnega ali olimpijskega razreda, ki je dosegel vrhunski rezultat na mednarodnem tekmovanju v absolutni starostni kategoriji in je vpisan v evidenco registriranih in kategoriziranih športnikov kot vrhunski športnik (Zakon o športu, 2017, čl. 2).

Nazivi kategoriziranih športnikov

Športniki, ki izpolnjujejo kriterije za pridobitev naziva kategorizirani športnik, so razvrščeni v šest razredov: športniki olimpijskega, svetovnega, mednarodnega, perspektivnega, državnega in mladinskega razreda. Naziv mladinskega in državnega razreda traja eno leto (12 mesecev), naziv

perspektivnega in mednarodnega razreda 2 leti (24 mesecev), naziv športnik svetovnega razreda in športnik olimpijskega razreda pa posameznik pridobi za dobo štirih let (48 mesecev) (www.olympic.si/datoteke/Pogoji%2C%20pravila%20in%20kriteriji%20za%20registriranje%20in%20kategoriziranje%20športnikov.pdf).

IZOBRAŽEVANJE ŠPORTNIKOV

Posameznik oblikuje svojo življenjsko pot že z izbiro srednješolskega izobraževanja in ko se odloča za nadaljnje izobraževanje. V Sloveniji obstaja veliko možnosti za izbiro visokošolskih študijskih programov, na voljo je velika paleta različnih študijskih programov. Populacija mladih je razdeljena na skupino mladih, ki imajo jasno razdelano vizijo o izbiri študija in o osvoji poklicni kariere. Ta skupina je osredotočena zgolj na študij, kamor vloga svojo energijo in ves razpoložljivi čas, da uspešno rešuje zahteve študijskih programov za doseg svojega izobraževalnega načrta (Laznik, Mokotar, 2017, str. 28). Drugi del populacije predstavlja skupina mladih, katerih energija, napor in cilji niso povezani zgolj z izobraževanjem in so vzporedno aktivni še na športnem področju. Ob gradnji svoje športne kariere pa ne želijo in ne smejo pozabiti na svoje izobraževanje (Laznik Mokotar, 2017, str. 28).

Športniki se pri združevanju svoje športne kariere z izobraževanjem pogosto srečujejo s težavami. Doseganje visoke ravni uspeha v športu od njih zahteva intenzivne treninge, sodelovanja na različnih tekmovanjih, posledično pa daljše izostanke od pouka in odsotnosti pri nekaterih drugih šolskih dejavnostih. Vse skupaj je zelo težko uskladiti s šolskimi obveznostmi in omejitvami izobraževalnega sistema (Smernice EU za dvojno kariero športnikov, 2012, str. 3).

Izobraževanje je del dvojne kariere in predstavlja mnogim športnikom izziv. Zato je za obstanek v izobraženih programih za njih potrebna podpora mentorjev, tutorjev in sistemov za pomoč pri učenju kot orodje za spodbujanje in vztrajanje. Zaradi raznolikosti športov in načinov priprav v posameznih športih, stopenj razvoja športnikov in raznolikosti ponudnikov izobraževanja je potrebno najti prilagojene rešitve za posamezne skupine študentov športnikov (Smernice EU za dvojno kariero športnikov, 2012, str. 17).

Zakonske podlage za prilagoditev študija v Sloveniji

Visokošolski zavodi v Sloveniji s Statuti urejajo pravila za prilagoditve študija za študente športnike, upoštevajoč obstoječo zakonsko podlago:

- Zakon o visokem šolstvu,
- Pravilnik o razpisu za vpis in izvedbi vpisa v visokem šolstvu,
- Zakon o športu in
- Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja.

Pogoji za dodelitev statusa športnika in pravice do prilagoditev na javnih univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih

Univerza v Ljubljani je status kandidatov s posebnimi potrebami opredelila v Pravilih za dodelitev statusa kandidata s posebnimi potrebami v prijavno sprejemnem postopku za vpis na Univerzo v Ljubljani. V skladu s temi pravili se status kandidata s posebnimi potrebami dodeli kandidatom, ki s pisnimi dokazili izkazujejo status vrhunskega športnika v skladu z Zakonom o športu Uradni list RS, št. 29). Pravila opredeljujejo, da je kot ustrezna listina, ki dokazuje status vrhunskega športnika, potrdilo Olimpijskega komiteja Slovenije o statusu kategoriziranega športnika, potrdilo gimnazije o športnem statusu A ali potrdilo najvišjega organa za športe, ki niso olimpijska disciplina (www.uni-lj.si/studij/studenti-s-posebnim-statusom/status-studenta-vrhunskega-sportnika).

Univerza v Ljubljani nima enotnega pravilnika ki bi opredeljeval uveljavljanje pravic iz naslova statusa vrhunskega športnika. Vsaka fakulteta članica ima svoj pravilnik. Nekaj pravic za študente s posebnimi potrebami/statusom ureja Statut Univerze v Ljubljani.

Na **Univerzi v Mariboru** pogoje za dodelitev statusa kandidata s posebnimi potrebami ureja Poslovnik komisije za prošnje in pritožbe v prijavnem postopku. Status kandidata s posebnimi potrebami se po

tem Poslovniku dodeli kandidatom, ki s pisnimi dokazili izkazujejo status vrhunškega športnika v skladu z Zakonom o športu.

Prilagoditve študijskega procesa so opredeljene v Statutu Univerze v Mariboru in omogočajo vrhunskim športnikom izjemen vpis v višji letnik brez ustreznega števila doseženih kreditnih točk, ponavljanje letnika, podaljšanje statusa študenta, vendar največ za eno leto. Podrobnejše prilagoditve, do katerih so upravičeni vrhunski športniki, pa so opredeljene s Pravilnikom o študentih s posebnim statusom na Univerzi v Mariboru ([www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike\(2\).pdf](http://www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike(2).pdf)).

Univerza na Primorskem v Statutu uvršča športnike med študente s posebnimi potrebami. Prilagoditve študija so podrobno zapisane v internem aktu »Pravila o načinu opravljanja študijskih obveznosti in pogojih za prehode za študente s posebnim statusom«, ki velja za vse fakultete. Pravila vsebujejo podrobnejša določila o merilih in postopku za uveljavljanje statusa študenta športnika ter o pravicah in dolžnostih študenta športnika ([www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike\(2\).pdf](http://www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike(2).pdf)).

Študenti športniki, ki so jim priznani posebni pogoji izobraževanja, imajo naslednje pravice; pravica do zmanjšanja obvezne prisotnosti pri študijskih obveznostih, pravica do vpisa v višji letnik oz. absolventski staž, če imajo opravljenih vsaj 50 % predpisanih pogojev za vpis v višji letnik, pravica do opravljanja izpitov zunaj rednih izpitnih rokov po predhodnem dogovoru z nosilcem predmeta, pravica do pomoči študenta – tutorja (www.upr.si/sl/resources/files//univerza/interniakti/2016pravilazastudentesposebnimstatusomcisto.pis.pdf).

Univerza v Novi Gorici je status športnika opredelila z aktom »Pravila o prilagajanju študijskih obveznosti študentom športnikom na univerzi v Novi Gorici«. Študent lahko skladno z izpolnjenimi pogoji kriterijev za kategorizacijo zaprosi za uveljavitev statusa z izdajo ustrezne listine Olimpijskega komiteja ali za status športnika brez naziva Olimpijskega komiteja Slovenije (www.ung.si/media/storage/cms/attachments/2018/02/03/09/48/10/pravila_status_sportnika.pdf).

Skladno z aktom športnikom znižajo predpisane obveznosti pri opravljanju izpitov in drugih študijskih obveznosti, potrebnih za vpis v višji letnik, nudijo zmanjšane obvezne navzočnosti pri predavanjih in drugih vrstah usposabljanja, posebej razpišejo izpitne roke in prilagajajo urnik predavanj glede na športno-tekmovalne obveznosti. Ena od prilagoditev pa je udi študij na daljavo (www.ung.si/media/storage/cms/attachments/2018/02/03/09/48/10/pravila_status_sportnika.pdf).

Samostojni visokošolski zavodi opredeljujejo pogoje za dodelitev statusa kandidatov s posebnimi potrebami v Statutih zavodov. Pravice in prilagoditve študentov športnikov opredeljujejo s Pravilniki o študentih s posebnim statusom in s Pravilniki o statusu športnika. Študentom ponujajo številne prilagoditve, nekatere tudi individualno obravnavo, individualni izobraževalni načrt ali študij na daljavo ([www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike\(2\).pdf](http://www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike(2).pdf)).

Postopek pridobitve statusa športnika

Študent na pristojni organ izobraževalne ustanove (Komisija za študijske zadeve, Dekan ali Prodekan) poda vlogo s predpisanimi ustreznimi dokazili. Vlogo lahko poda študent dodiplomskega ali podiplomskega študija. V vlogi navede kategorijo študenta s posebnim statusom, za katerega prosi. Študent mora podati vlogo pred vpisom v študijsko leto. Vloge sprejema tajništvo ali referat za študijske zadeve. Ustrezna dokazila za pridobitev statusa študenta športnika so (www.fkpv.si/wp-content/uploads/2016/09/pravilnik-o-atudentih-s-posebnim-statusom-5-3-2013-uo.pdf):

- potrdilo Olimpijskega komiteja Slovenije o statusu kategoriziranega športnika (športnik svetovnega razreda, športnik mednarodnega razreda, športnik perspektivnega razreda, športnik državnega razreda, športnik mladinskega razreda) ali potrdilo o športnih dosežkih na državni ali mednarodni ravni za neolimpijske športne discipline ali potrdilo Zveze za šport invalidov Slovenije – Paraolimpijskega komiteja Slovenije o športnih dosežkih na državni ali mednarodni ravni ali
- potrdilo pristojnega športnega organa v matični državi za tujce ali

- potrdilo Olimpijskega komiteja Slovenije o uradnem imenovanju za trenerja reprezentance ali trenerja posameznega kategoriziranega športnika ter o neposredni vključitvi v priprave in realizacijo programa kategoriziranega športnika.

Predloženo dokumentacijo pregleda in uredi ustrezna komisija fakultete. Pristojni organ odobri posebne pogoje izobraževanja, opredeljene v Statutu in Pravilnikih (Pravilnik o študentih s posebnim statusom).

Prilagoditve študija za študente športnike

Pregled normativnih aktov na vseh štirih univerzah v Sloveniji kaže neenotne pogoje za podelitev statusa kandidata s posebnimi potrebami s področja športa in v vpisnem postopku in v postopku pridobitev naziva statusa športnika. Tudi med visokošolskimi ustanovami je opaziti precej razlik. Večinoma se študente športnike uvršča v pravilnik o študentih s posebnim statusom. Visokošolski zavodi se avtonomno odločajo, ali in v kolikšni meri omogočajo prilagoditve za študente s statusom. Zaradi neenotnega sistema se kategorizirani športniki v različnih izobraževalnih ustanovah ne izobražujejo pod enakimi pogoji oz. nimajo enakih pogojev za študij, čeprav uveljavljajo enak status (status kategoriziranega športnika).

Poenotenje pravic študentov športnikov in poenotenje prilagoditev njihovih študijskih obveznosti bi študentom omogočalo lažje usklajevanje športnih in študijskih obveznosti, posledično pa uspešnejši zaključek študija. Poenotenje pravil za vpis bi bodočim študentom športnikom omogočilo, da bi se vpisali v študijski program, ki bi jih res zanimal, in na njihovo odločitev o vpisu ne bi vplivali pogoji posameznega visokošolskega programa (Laznik Mokotar, 2017, str. 33–35).

Za doseganje optimalnih rezultatov na področju izobraževanja bi morali študentom kategoriziranim športnikom ponuditi naslednje prilagoditve (Laznik Mokotar, 2017, str. 34–35):

- znižanje kriterija za vpis v prvi letnik,
- možnost brezplačnega vpisa v izredni študij,
- vpis v višji letnik brez ustreznega števila kreditnih točk, predpisanega za napredovanje po študijskem programu,
- podaljšan čas študija (en letnik na dve leti),
- prilagojen oz. individualiziran učni načrt,
- dodatna študijska gradiva v povezavi s tutorstvom,
- zmanjšanje obvezne prisotnosti na predavanjih ali vajah,
- opravičena odsotnost terenskih vaj, taborov,
- možnost opravljanja vaj izven razporeditve po urniku ali druge obveznosti namesto sodelovanja pri vajah,
- možnost kasnejšega pričetka predavanj v dopoldanskem času oz. možnost prilagoditve urnika v obliki krajšega opravljanja vseh študijskih obveznosti,
- sprotno preverjanje znanja,
- Izredni izpitni roki, dodatni izpitni roki, individualni dogovori za termine izpita
- opravljanje študijskih obveznosti preko videokonference (zagovori seminarskih, projektnih nalog, kolokvij, izpiti)
- študij na daljavo,
- e-učilnica (navodila za sodelovanje pri predmetu, literatura, naloge, oddaja vaj),
- video gradivo (posnetki), video predavanja.

RAZISKAVA O IZKUŠNJAH IN STALIŠČIH PEDAGOŠKIH KADROV DO PRILAGAJANJA ŠTUDIJA ŠPORTNIKOM

Namen raziskave je predstaviti in opredeliti mnenje visokošolskih učiteljev, sodelavcev in višješolskih predavateljev do izobraževanja vrhunskih športnikov ter ugotoviti, v kolikšni meri in na kak način so učitelji in visokošolski predavatelji pripravljeni na prilagajanja v povezavi z izobraževanjem vrhunskih športnikov. Izraz pedagoški kadri se v članku nanaša na visokošolske učitelje, sodelavce in višješolske predavatelje.

Populacijo raziskave so predstavljali habilitirani visokošolski učitelji in višješolski predavatelji, ki poučujejo v kateremkoli javno veljavnem izobraževalnem programu v Republiki Sloveniji. Ker je bila

populacija prevelika, da bi jo lahko v celoti zajela v raziskavo, sem raziskavo naredila na osnovi vzorca, ki je vključeval 100 visokošolskih učiteljev in višješolskih predavateljev. Povprečna starost anketirancev je bila 50,88 let, najmlajši 25 let, najstarejši pa 76 let. Povprečna delovna doba je 27,8 let, najmanjša delovna doba je 7 let, najdaljša pa 46 let. Glede spolne strukture ugotavljam, da je v anketi sodelovalo 42 moških in 51 žensk. Med anketiranci je bilo največ pedagoških delavcev z nazivom predavatelj 32 in višji predavatelj 21. Tretjina jih je imela naziv docent, izredni ali redni profesor. Na vprašanje o zaposlitvi je odgovorilo 92 anketirancev, določeni anketiranci predavajo na različnih zavodih. Anketo je izpolnilo največ pedagoških delavcev iz zasebnih visokošolskih zavodov (55 %), sledijo sodelavci javnih višješolskih zavodov (24 %), javnih visokošolskih zavodov (24 %) in zasebnih višjih strokovnih šol (17 %).

Tabela 1 prikazuje stališča anketirancev glede izobraževanja študentov športnikov.

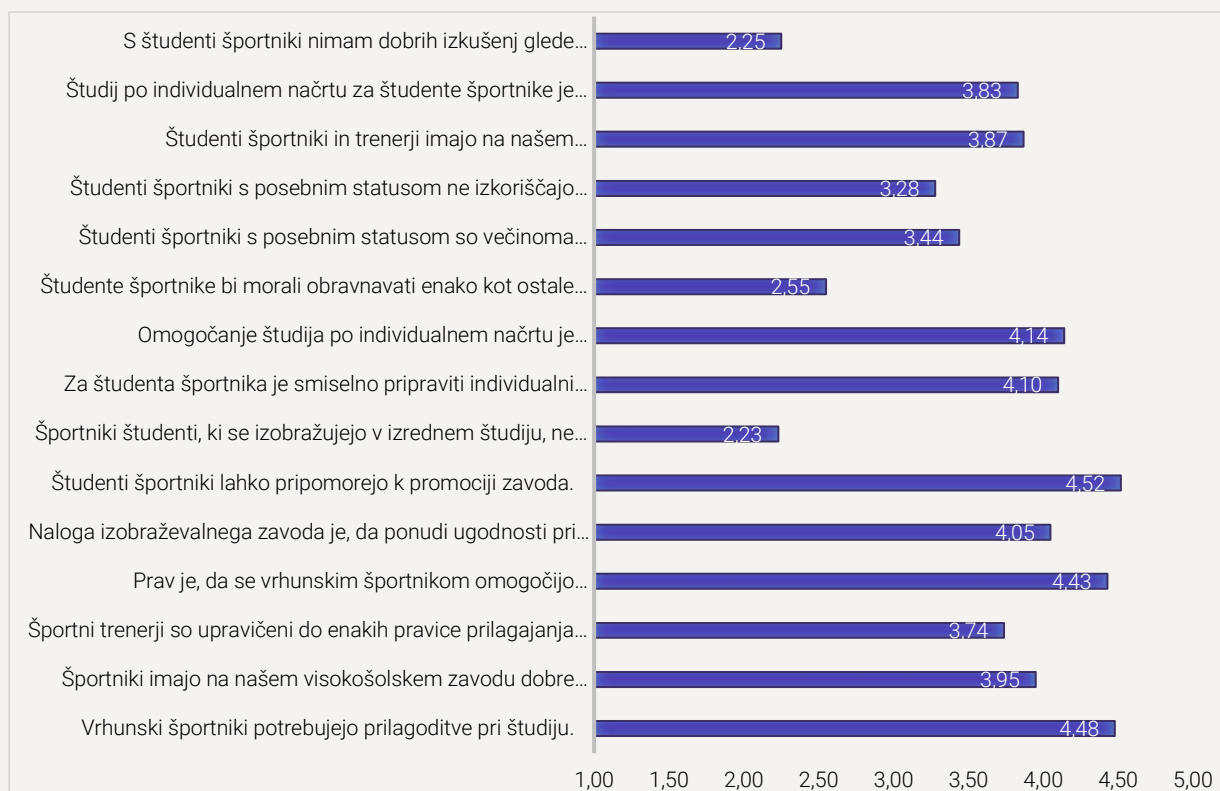
Tabela 1: Strinjanje anketirancev s trditvami glede študentov športnikov (Lastni vir)

Stališča	Odgovori						Povprečje	Stand. odklon
	sploh se ne strinjam	ne strinjam se	niti - niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam	Skupaj		
Vrhunski športniki potrebujejo prilagoditve pri študiju.	0 (0 %)	3 (3 %)	3 (3 %)	37 (37 %)	57 (57 %)	100 (100 %)	4.5	0.7
Športniki imajo na našem visokošolskem zavodu dobre možnosti za usklajevanje študija in športa.	2 (2 %)	1 (1 %)	19 (19 %)	56 (56 %)	22 (22 %)	100 (100 %)	4.0	0.8
Športni trenerji so upravičeni do enakih pravic prilagajanja pri študiju kot športniki.	2 (2 %)	8 (8 %)	27 (27 %)	40 (40 %)	23 (23 %)	100 (100 %)	3.7	1.0
Prav je, da se vrhunskim športnikom omogočijo prilagoditve pri študiju.	0 (0 %)	0 (0 %)	5 (5 %)	47 (47 %)	48 (48 %)	100 (100 %)	4.4	0.6
Naloga izobraževalnega zavoda je, da ponudi ugodnosti pri študiju svojim študentom športnikom.	3 (3 %)	5 (5 %)	14 (14 %)	40 (40 %)	38 (38 %)	100 (100 %)	4.1	1.0
Študenti športniki lahko pripomorejo k promociji zavoda.	0 (0 %)	2 (2 %)	3 (3 %)	36 (36 %)	59 (59 %)	100 (100 %)	4.5	0.7
Športniki študenti, ki se izobražujejo v izrednem študiju, ne potrebujejo posebnih prilagoditev študija.	22 (22 %)	47 (47 %)	18 (18 %)	12 (12 %)	1 (1 %)	100 (100 %)	2.2	1.0
Za študenta športnika je smiselno pripraviti individualni načrt izobraževanja.	1 (1 %)	1 (1 %)	18 (18 %)	47 (47 %)	33 (33 %)	100 (100 %)	4.1	0.8
Omogočanje študija po individualnem načrtu je konkurenčna prednost zavoda.	1 (1 %)	3 (3 %)	11 (11 %)	51 (51 %)	34 (34 %)	100 (100%)	4.1	0.8
Študente športnike bi morali obravnavati enako kot ostale študente.	17 (17 %)	35 (35 %)	28 (28 %)	16 (16 %)	4 (4 %)	100 (100 %)	2.6	1.1
Študenti športniki s posebnim statusom so večinoma uspešni pri študiju.	3 (3 %)	9 (9 %)	37 (37 %)	43 (43 %)	8 (8 %)	100 (100 %)	3.4	0.9
Študenti športniki s posebnim statusom ne izkoriščajo posebnih pogojev.	3 (3 %)	15 (15 %)	39 (39 %)	37 (37 %)	6 (6 %)	100 (100%)	3.3	0.9
Študenti športniki in trenerji imajo na našem visokošolskem zavodu dobre možnosti za	1 (1 %)	1 (1 %)	25 (25 %)	56 (56 %)	17 (17 %)	100 (100 %)	3.9	0.7

Stališča	Odgovori						Povprečje	Stand. odklon
	sploh se ne strinjam	ne strinjam se	niti - niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam	Skupaj		
uveljavljanje prilagoditev pri študiju.								
Študij po individualnem načrtu za študente športnike je odvisen od pripravljenosti posameznega profesorja za sodelovanje.	1 (1 %)	7 (7 %)	18 (18 %)	56 (56 %)	18 (18 %)	100 (100 %)	3.8	0.8
S študenti športniki nimam dobrih izkušenj glede spoštovanja dogovorov in izpolnjevanja obveznosti.	24 (24 %)	37 (37 %)	31 (31 %)	6 (6 %)	2 (2 %)	100 (100 %)	2.3	1.0

Visokošolski učitelji in sodelavci ter višješolski predavatelji so najvišje ocenili trditvi, da »vrhunski športniki potrebujejo prilagoditve pri študiju« in da »študenti športniki lahko pripomorejo k promociji zavoda«. Visoko je tudi njihovo strinjanje s trditvijo »Prav je, da se vrhunskim športnikom omogočijo prilagoditve pri študiju«. Strinjajo se s trditvijo, da je za športnike študente smiselno pripraviti individualni načrt izobraževanja oziroma študija. Pedagoški kadri v terciarnem izobraževanju se ne strinjajo, da športniki študenti, ki se izobražujejo v izrednem študiju, ne potrebujejo prilagoditev študija. S trditvijo, da bi morali športnike študente obravnavati enako kot ostale študente, se niti strinjajo niti ne strinjajo.

Ugotavljam, da imajo pedagoški kadri pozitivna stališča do prilagoditev izobraževanja študentov športnikov. Rezultati so prikazani v Grafu 1.

Graf 1: Stališča pedagoških delavcev glede prilagoditev študentom športnikom (Lastni vir)

Na vprašanje, kako dobro poznajo vsebino pravilnika o statusu športnika, je kar 33 % vseh visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter višješolskih predavateljev odgovorilo, da vsebino okvirno poznajo. Slaba tretjina navaja, da pravilnika ne poznajo. 49 % anketiranih daje odgovor, ki je pod sredino ocenjevalne lestvice. Pravilnik v celoti pozna le 6 anketiranih (6 %). Dobro pozna pravilnik le petina (12 %) anketiranih.

Poznavanje pravilnika o statusu športnika je na 5-stopenjski lestvici ocenjeno s povprečno oceno 2,5, kar kaže na to, da visokošolski učitelji in sodelavci ter višješolski predavatelji bolj slabo poznajo pravilnik o statusu športnika.

Tabela 2: Poznavanje pravilnika o statusu športnika (Lastni vir)

Odgovori	Število	Odstotek
Ne poznam.	29	30 %
Slabo poznam vsebino, vem pa, da ta pravilnik obstaja.	19	19 %
Okvirno poznam vsebino.	32	33 %
Dobro poznam vsebino.	12	12 %
V celoti poznam vsebino pravilnika.	6	6 %
Drugo	0	0 %
Skupaj	98	100

Na vprašanje, kdo je po njihovem mnenju upravičen do prilagajanja študija, je največ anketirancev, in sicer 31 % izbralo odgovor, da so do prilagoditve študija upravičeni vsi vrhunski športniki, ki imajo kategorizacijo po pravilih OKS (svetovni, mednarodni, perspektivni razred) in trenerji, ki trenirajo te športnike. Skoraj enako število anketirancev je bilo mnenja, da so do prilagoditve študija upravičeni tudi vsi kategorizirani športniki (po pravilih Olimpijskega komiteja Slovenije – svetovni, mednarodni, perspektivni, državni in mladinski razred) in trenerji, ki trenirajo kategorizirane športnike. Anketiranci so bili enotni pri odgovoru, da se o vsakem primeru odloča posamično in da so do prilagoditev upravičeni tudi vsi športniki in trenerji, ki so registrirani pri panožnih zvezah oz. se ukvarjajo s tekmovalnim športom.

Tabela 3: Stališče anketirancev o upravičenosti do prilagoditve študija (Lastni vir)

Odgovori	Število	Odstotek
Vsi vrhunski športniki, ki imajo kategorizacijo po pravilih Olimpijskega komiteja Slovenije (svetovni, mednarodni, perspektivni razred) in trenerji, ki trenirajo kategorizirane športnike v teh razredih.	30	31 %
Samo vrhunski športniki s svetovnega ali mednarodnega razreda po pravilih Olimpijskega komiteja Slovenije in trenerji, ki trenirajo športnike s to kategorizacijo.	6	6 %
Vsi kategorizirani športniki (po pravilih Olimpijskega komiteja Slovenije – svetovni, mednarodni, perspektivni, državni in mladinski razred) in trenerji, ki trenirajo kategorizirane športnike.	29	30 %
Vsi športniki in trenerji, ki so registrirani pri panožnih zvezah oz. se ukvarjajo s tekmovalnim športom.	10	10 %
Vsi športniki in trenerji, ki se redno vključujejo v organizirane športne aktivnosti, ne glede na registracijo in kategorizacijo.	5	5 %
Samo športniki, ne pa tudi trenerji.	5	5 %
O vsakem primeru odločamo posebej.	10	10 %
Nihče.	0	0 %
Drugo.	3	3 %
Skupaj	98	100 %

Zanimalo nas je še v kolikšni meri anketiranci omogočajo študentom športnikom prilagajanje študija pri svojih predmetih. Skoraj polovica anketirancev je izbrala odgovor, da omogočajo športnikom študentom prilagoditve skladno z določili pravilnika, ki ureja status športnika. Dobra četrtina pa jih pravi, da upoštevajo pravila v večji meri, kot predvideva pravilnik, ki ureja status športnika (oz. predpisih ali v odločitvah organov).

Med odgovori »drugo« so zapisali:

- nimam izkušenj, nimamo takih študentov, še nisem imel takega primera, pri mojem predmetu ni športnikov, zaenkrat ni bilo študentov športnikov;

- iščem individualne rešitve, od primera do primera različno, prilagajam študentu glede na športne obveznosti, posebnosti in individualne zmožnosti;
- ne poznam zadev;
- obveznih vaj ne morem opraviti na daljavo;
- pri mojih predmetih veljajo enaka pravila, kot za vrhunske športnike, tudi za ostale študente; prisotnost na predavanjih in vajah ni pogoj, gradiva so vsem dostopna, prav tako moj e-mail, osebni telefon in jaz osebno v času govorilnih ur;
- verjetno skladno s pravilnikom ali še malo več (ni potrebna prisotnost, časovno skupaj določimo termine za npr. oddajo seminarskih ali celo izpita, vsebinsko pa mora dosegati enake standarde kot ostali).

Tabela 4: Stopnja upoštevanja prilagoditev študija študentom športnikom (Lastni vir)

Odgovori	Frekvence	Odstotek
Skladno z določili pravilnika, ki ureja status športnika (oz. skladno s predpisi ali odločitvami organov).	50	45 %
V večji meri kot je zapisano v pravilniku, ki ureja status športnika (oz. predpisih ali v odločitvah organov).	29	26 %
Ne upoštevam vseh določil pravilnika, ki ureja status športnika (oz. predpisov ali odločitev organov).	0	0 %
Odvisno od uspešnosti študenta na športnem področju.	4	4 %
Odvisno od športne panoge in obremenitev študenta s športnimi aktivnostmi.	7	6 %
Pri mojem predmetu ni možnosti prilagajanja študija športnikom.	2	2 %
Drugo:	19	17 %
Skupaj		100 %

Ugotavljala sem še, katere ugodnosti in načine ter možnosti prilagoditve študija nudijo predavatelji študentom športnikom pri svojem predmetu. Najbolj pogoste oblike prilagajanja študija študentom športnikom, ki jih nudi vsaj polovica anketirancev, so:

- individualni dogovor za opravljanje izpita« (57 % anketirancev),
- manjši obseg obvezne prisotnosti na predavanjih (56 % anketirancev),
- individualni študij (51 % anketirancev),
- študijska pomoč (51 % anketirancev),
- e-gradivo (50 % anketirancev).

Anketiranci se v manjši meri poslužujejo naslednjih oblik prilagajanja študija:

- sprotno preverjanje znanja (13 % anketirancev),
- video gradiva (13 % anketirancev),
- opravljanje obveznosti preko videokonference (18 % anketirancev).

ZAKLJUČEK

Za razumevanje obstoječega stanja pri prilagoditvah opravljanja študijskih obveznosti sem pregledala in v teoretičnem delu najprej pojasnila in opredelila trenutno veljavno zakonodajo, ki obravnava prilagoditve izobraževanja vrhunskih športnikov. Pojasnila sem uraden postopek pridobitve naziva registriran, kategoriziran in vrhunski športnik.

Preverila sem pogoje za dodelitev statusa vrhunškega športnika in pravice do prilagoditev na vseh treh javnih univerzah v Sloveniji in na zasebni univerzi v Novi Gorici ter pregledala pogoje na visokošolskih izobraževalnih zavodih.

Raziskavo sem izvedla med pedagoškimi delavci, zaposlenimi v javnih in zasebnih, višjih in visokošolskih izobraževalnih zavodih. Na anketo se je odzvalo največ pedagoških delavcev z nazivom

predavatelj in višji predavatelj, malo manj odgovorov pa so podali pedagoški kadri z nazivom redni profesor in docent. Več kot polovica sodelujočih pedagoških delavcev se s športom ne ukvarja, ostali pa se s športom ukvarjajo tudi sami oz. se s športom ukvarjajo ožji družinski člani.

Analiza anketnega vprašalnika je pokazala stališče visokošolskih učiteljev, sodelavcev in višješolskih predavateljev, da študenti, ki so vrhunski športniki, potrebujejo prilagoditve pri študiju in da bi se jim le te morale omogočiti. Poenoteni so tudi v mnenju, kdo je upravičen do prilagoditev študija, in navajajo, da so do prilagoditev upravičeni tako vrhunski športniki, ki imajo kategorizacijo po pravilih Olimpijskega komiteja Slovenije (svetovni, mednarodni, perspektivni razred) kot trenerji, ki trenirajo kategorizirane športnike v teh razredih.

Smiselna se jim zdi prilagoditev v obliki individualnega učnega načrta oziroma prilagoditve, ki so skladne z določili pravilnika za urejanje statusa. Najbolj pogoste prilagoditve, ki jih visokošolski učitelji in sodelavci ter višješolski učitelji nudijo študentom športnikom, so individualni dogovori opravljanja izpitov, zmanjšana obveznost prisotnosti na predavanjih ali vajah, študijska pomoč, e-gradivo. Manj se poslužujejo sprotnega preverjanja znanja in video-gradiva. Kot dodatne možnosti prilagoditev študija so izpostavili tutorstvo, svetovanje, dodatno motivacijo ob večjih naporih in daljši čas študija.

Raziskava, koliko sodelujoči pedagoški kadri poznajo pravilnik o statusu športnika na izobraževalni ustanovi, kjer so zaposleni, je pokazala, da slabo.

V veliki meri so sodelujoči pedagoški kadri enotni tudi v mnenju, da so študenti športniki odlična promocija izobraževalnega zavoda in da so lahko vzor ostalim študentom. Obenem navajajo, da delo s študenti športniki pomeni za predavatelje tudi večjo obveznost.

Ugotavljam, da imajo pedagoški kadri do prilagoditev izobraževanja študentom športnikov sicer pozitivna stališča, vendar je poznavanje vsebine pravilnika o statusu športnika precej slabo.

LITERATURA IN VIRI

1. Fakulteta za komercialne in poslovne vede. (2013). *Pravilnik o študentih s posebnim statusom*. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede. Pridobljeno 25. 3. 2018 s spletne strani www.fkpv.si/wp-content/uploads/2022/11/pravilnik-o-studentih-s-posebnim-statusom-28-10-2022.pdf
2. Fakulteta za komercialne in poslovne vede. (2015). *Informator za športnike študente in bodoče študente*. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede. Pridobljeno 7. 2. 2018 s spletne strani [www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike\(2\).pdf](http://www.fkpv.si/uploads/Informator%20za%20sportnike(2).pdf)
3. Jurak, G., Kovač, M. in Strel, J. (2005). Analiza statusa športnika v srednjih šolah. V G. Jurak (ur.), *Športno nadarjeni otroci in mladina v slovenskem šolskem sistemu* (str. 96–113). Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo; Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Inštitut za kineziološke raziskave, Založba Annales.
4. Laznik Mokotar, J. (2017). *Možnosti prilagoditve študija za športnike na visokošolskih zavodih v Sloveniji* (Magistrska naloga). Celje: [J. Laznik Mokotar].
5. *Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji 2014–2023*. (2014). Pridobljeno 15. 1. 2018 s spletne strani www.ljubljana.si/assets/Uploads/nacionalni-program-sporta-RS-2014-2023.pdf
6. *Smernice EU za dvojno kariero športnikov: priporočeni ukrepi v podporo dvojni karieri vrhunskih športnikov*. (2016). Koper: Univerzitetna založba Annales.
7. Strokovni svet Republike Slovenije za šport. (2017). *Pogoji, pravila in kriteriji za registriranje in kategoriziranje športnikov v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Strokovni svet RS za šport. Pridobljeno 25. 1. 2018 s spletne strani www.olympic.si/datoteke/Pogoji%20C%20pravila%20in%20kriteriji%20za%20registriranje%20in%20kategoriziranje%20C5%A1portnikov.pdf
8. Šugman, R. (1998). *Organiziranost športa doma in v svetu* (2., razširjena in dopolnjena izd.). Ljubljana: Fakulteta za šport.
9. Univerza na Primorskem. (2005). *Pravila o načinu opravljanja študijskih obveznosti in pogoji za prehode za študente s posebnim statusom*. Koper: Univerza na Primorskem. Pridobljeno 7. 2. 2018 s spletne strani www.famnit.upr.si/sl/resources/files/studenti/pravilnik-inobrazci/pravilaposebnistatus.pdf
10. Univerza na Primorskem. (2016). *Pravila o načinu opravljanja študijskih obveznosti in pogojih za prehode za študente s posebnim statusom*. Koper: Univerza na Primorskem. Pridobljeno 15. 2. 2018 s spletne strani www.upr.si/sl/resources/files/univerza/interni-akti/2016 pravilazastudentesposebnimstatusomcistopis.pdf
11. Univerza v Ljubljani. (2002). *Posebni pogoji izobraževanja študentov-športnikov na UL*. Ljubljana: Univerza. Pridobljeno 7. 1. 2018 s spletne strani <https://www.uni-lj.si/studij/studenti-s-posebnim-statusom/status-studenta-vrhunskega-sportnika>
12. Univerza v Novi Gorici. (2014). *Pravila o prilagajanju študijskih obveznosti študentom športnikom*. Nova Gorica: Univerza. Pridobljeno 13. 2. 2018 s spletne strani www.ung.si/sl/studij/studentski-vodnik/sportniki
13. Zakon o športu. (2017). Uradni list RS, št. 29. Pridobljeno 8. 1. 2018 s spletne strani www.uradni-list.si/_pdf/2017/Ur/u2017029.pdf

NASILJE V DRUŽINI

Povzetek: V prispevku obravnavamo nasilje v družini z vidika razčiščevanja, kaj nasilje v družini je. Veliko se govori o nasilju in nasilju v družini, interpretacij je še več, vendar z nekaterimi skupnimi značilnostmi. Uvodoma pojasnimo osnovne pojme družine in nasilja na splošno. Nasilje je izjemno širok pojem, ki ga srečujemo na vsakem koraku. Z nasiljem se srečujemo v šoli, delovnem mestu, prostem času, družini ... Ne glede kje se nasilje izvaja, ima nekatere skupne značilnosti. Govorimo o fizičnem, psihološkem, ekonomskem in spolnem nasilju. Vsa ta nasilja se lahko poleg družine pojavljajo tudi drugje, kot so npr. šole, domovi za starejše, delovna mesta, ulica. Nasilje v družini je skrito očem, saj se v večini primerov dogaja v zaprtem okolju družine. To je najpomembnejša značilnost in posebnost nasilja v družini. Podrobneje bomo pogledali nekatere posebnosti družinskega nasilja. Poleg najbolj pogostega in najbolj poznane nasilja moškega nad žensko poznamo tudi nasilje ženske nad moškim, nasilje nad otroki, spolne zlorabe otrok, nasilje nad starejšimi, nasilje v istospolni zvezi. Poleg same obravnave nasilja v družini je potrebno poudariti tudi možnosti in načine izhoda iz takšnega okolja, ki pa niso nikoli lahke in enostavne. Na koncu prispevka bomo predstavili tudi sankcije, katere so zagrožene na podlagi kazenskega zakonika v Republiki Sloveniji ter predloga alternativne oblike reševanja tega družbenega problema, ki pa ni zadostno zastopan in izvajan zato tudi ni rezultatov na tem področju. Namen prispevka je torej povzeti nekatere ključne značilnosti nasilja v družini, ki bralcu omogoči strnjen pregled in pridobitev kratkega uvida v problematiko, ki pa je veliko kompleksnejša kot je videti na prvi pogled.

Ključne besede: nasilje v družini, družina, nasilje, žrtv.

UVOD

Nasilje v družini je nasilje, ki je skrito, ne vidno dokler ne doseže takšnih razsežnosti, da to opazi okolica ali pa so žrtve pripravljene narediti korak in izstopiti iz takšnega okolja. O nasilju v družini slišimo, še posebej veliko v zadnjih letih v medijih. Pogosto so zelo odmevna različna poročanja o nasilnih smrtih znotraj družine, za katero se kasneje izkaže, da je posledica dolgotrajnega fizičnega, psihičnega in tudi ekonomskega in spolnega nasilja znotraj družine. V prispevku želim strniti nekatere značilnosti nasilja v družini. Še vedno govorimo o nasilju, le da je ta zaradi povezave z družinskim okoljem zavzema posebno mesto in obravnavo. Pri družinskem nasilju združujemo dve nasprotujoči si obliki. Družino, ki naj bi nam pomenila neko varno okolje, prostor dobrega počutja in nasilje, ki s svojimi značilnostmi ruši vse značilnosti družine. Varo okolje postane nevarno. Prostor umirjanja od javnega življenja postane prostor stresa. Izražanje mnenja in drugačnih stališč postane podrejanje in sprejemanje razmišljanja nekoga drugega. Znotraj družine že zaradi različnih ljudi z različnimi karakterji, pogled na svet, razmišljanje in prioriteta prihaja do konfliktov. Popolne družine ni. Težava nastane, ko se namesto reševanja konfliktov močnejša oseba (ženska ali moški, otrok ali odrasel) odloči, da bo namesto pogovora in sprejemanja ter razrešitve konflikta uporabil argument moči in na ta način ostale člane družine spravil v podrejen položaj, jih ustrašoval, trpinčil, poniževal ali kako drugače nad njimi izvajal nasilje. Posebno pozornost pri obravnavi nasilja v družini si zagotovo zaslužijo otroci. Otroci so odvisni od svoje družine in odraslih, da zanje skrbimo. Kot družba smo dolžni poskrbeti zanje, v kolikor so žrtve družinskega nasilja. Zakonodaja in tudi različne organizacije skrbijo za dobrobit otrok na najrazličnejše načine. Kljub temu pa ravno zaradi zaprtosti družinskega življenja o nasilju nad otroki nikoli ne izvemo. V nadaljevanju prispevka ob značilnostih družine in nasilja poskušala strniti nekaj glavnih misli o nasilju v družini z vidika njegove posebnosti, obravnave možnosti izhoda iz nasilnega okolja ter sankcij, ki so predvidene za nasilneže. Pri slednjih je morebiti za razmisliti, kako so učinkovite in kaj želimo kot družba z njimi doseči.

DRUŽINA

Pojem družine si vsak posameznik razlaga nekoliko drugače. Za marsikoga pojem družine ne predstavlja le mame, očeta in otrok ampak tudi drugo sorodstveno razmerje. Definicija družine se

spreminja glede na družbeno ureditev in vedno novih interpretacij ter pojmovanj. Primarne družine iz katere izhajamo, si ne moremo zbrati sami, si pa zato lahko ustvarimo sekundarno družino takšno, kot si jo želimo in v njej združujemo vrednote in način življenja, ki ustreza njihovim članom. V družinskem zakoniku RS je družina »življenjska skupnost otroka ne glede na starost otroka, z obema ali enim od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene obveznosti in pravice« (Kraljič, 2019, str. 34). Skupina strokovnjakov ob mednarodnem letu družine izdelala študijo o tipih sodobnih družin. Družine so razvrstili v jedrne, razširjene in reorganizirane družine. Jedrne družine se v nadaljevanju delijo na biološke, socialne, enostarševske in adoptivne družine. Med razširjene družine so vključene več generacijske družine, sorodniške in plemenske družine. Reorganizirane družine pa tvorijo sestavljene družine, komune in družine istospolnih partnerjev (povz. po Renner, 1995).

NASILJE

Nasilje je vedenje posameznika, s katerim želi drugo osebo nadzorovati, ustrahovati, škodovati, ponižati, podrediti. V osnovi izhaja iz neravnovesja moči in jo praviloma povzroča oseba, ki je ima več bodisi zaradi družbenega položaja, starosti telesnih značilnosti. Nasilja ne smemo enačiti s konfliktom. Slednji so namreč pričakovani in naraven del medsebojnih odnosov. Konflikti so sicer neprijetni vendar nenevarni. Cilj konflikta je doseči dogovor, medtem ko je namen nasilja drugo osebo nadzorovati, jo ponižati, prestrašiti ali ji kako drugače škodovati (www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/kaj-je-nasilje.html).

Vrste nasilja

Poznamo več vrst nasilja. Posameznik je lahko v nekem nasilnem odnosu izpostavljen eni vrsti, pogosteje pa več vrstam nasilja hkrati.

Fizično nasilje je najpogostejša oblika nasilja v družini, katerega so po podatkih Policije v 99 % povzročitelji moški. Policija ga najpogosteje obravnava verjetno zaradi dejstva, da je najpogosteje prijavljeno. Razlog je v lažjem prepoznavanju z obstojem, vidnim dokazom, poleg tega pa prevladuje tudi stereotip, da je fizično nasilje edino pravo in hudo nasilje (Mušič, 2010, str. 55).

Psihično nasilje je kompleksnejši pojav od fizičnega nasilja in je tudi težje dokazljiv. V partnerskih odnosih zajema širok spekter ravnanj od verbalnega nasilja do manipulacij. K psihičnemu nasilju lahko štejemo tudi zalezovanje (Mušič, 2010, str. 55–56).

Spolno nasilje se še vedno povezuje bolj z nasiljem v drugih okoljih kakor za nasiljem v družini. Kljub temu da posilstvo v partnerski zvezi žensko lahko prizadene že bolj kot posilstvo neznanca, se tej tematiki še vedno ne namenja dovolj pozornosti (Mušič, 2010, str. 56).

Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje družinskega člana pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem s katerim družinski član samostojno razpolaga. Prav tako je ekonomsko nasilje nadzorovanje, omejevanje upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov (pic.si/clovekove-pravice/enakost-spolov).

Trpinčenje otrok pomeni ogrožanje telesnega in čustvenega razvoja otrok, pri čemer je treba izhajati iz dejstva, da se redko pojavi kot izoliran problem ampak gre za situacijo, ki traja dlje časa. Javnost pogosto domneva, da so zlorabljeni samo majhni otroci, saj bi se starejši otroci (nad 12 let) lahko že sami vplivali na svoje vedenjske probleme. Če starš fizično kaznuje 5 letnega otroka, je to nesprejemljivo, v kolikor pa kaznuje 15 letnika, se krivda prenese na žrtev (Filipčič, 2002, str. 151–152).

Pri trpinčenju otrok je potrebno posebej poudariti spolno zlorabo otrok. Pomembna razlika med posilstvom otroka in odrasle osebe je, da storilec pogosto brez sile doseže spolne aktivnosti otroka. Največkrat izkoristi svoj nadrejeni položaj in odvisnost otroka od starša. Posledice spolne zlorabe otrok so različne in odvisne od starosti otrok, sile, časa trajanja zlorabe in razmerja s storilcem). Pri otrocih poleg fizičnih poškodb povzročajo stres in dolgotrajne travme, ki se lahko kažejo v depresiji, samomorilnosti, motnje v prehranjevanju, težave z zaupanjem in druge psihične težave (Filipčič, 2002, str. 152–154).

Težko govorimo, od kje izvira nasilje. V osnovi poznamo človeka kot nasilno osebo skozi zgodovino. V pradedninu je silo uporabljal za preživetje. Z razvojem človeštva je vse bolj uveljavljal svojo moč in nadvlado. Primer je nastanek vojn, kjer človek želi pokazati svojo moč in nadvlado nad drugimi. Rečemo lahko, da nasilje izvira iz pradednine, skozi stoletja pa je raslo in se preoblikovalo. Pri pregledu literature najdemo razloge za nasilna dejanja posameznikov najpogosteje v alkoholu, vzgoji in vplivu okolice. Verjetneje je, da bo posameznik nasilen, če je odrasčal v okolju, kjer je bilo nasilje sprejemljivo ali morebiti celo odobravano. Tukaj lahko govorimo tako z vidika družine kakor tudi okolice, ki sprejema fizično kaznovanje kot vzgojni ukrep. Če posplošimo, lahko rečemo, da je razlogov za nasilna dejanja toliko kot je tudi nasilnežev.

NASILJE V DRUŽINI

»Zakon o preprečevanju nasilja v družini je prvi zakon, ki opredeljuje nasilje v družini kot poseben družbeni pojav, potreben specifične obravnave.« (Filipčič, 2008, str. 27)

Po podatkih Policije za leto 2021 je ta obravnavala 1.478 kaznivih dejanj nasilja v družini (Letno poročilo o delu Policije, str. 96). Glede na podatke predhodnih let bistvenega odstopanja rasti ali upada zaznanih kaznivih dejanj v obdobju zadnjih petih let ni zaznati.

Posebnosti nasilja v družini

Da bi imelo nasilje v družini kakšne posebnosti, je z vidika nasilja težko govoriti. Nasilje je nasilje ne glede na to, kje se krajevno oziroma v kakšni obliki se izkazuje. Govorimo o fizičnem, psihičnem, spolnem nasilju, ki jih najdemo na vseh ravneh družbe tako na delovnem mestu, v šoli, domovih za starejše, zdravstvu, prireditvah ... Posebnost nasilja v družini je v samem kraju izvajanja nasilja.

»Družina in dom predstavljata varno okolje kamor se posamezniki vsak dan vračajo iz javnega življenja. Družina je torej kraj, kamor se posamezniki umaknejo pred očmi javnosti in se zato lahko sprostijo.« (Filipčič, 2002, str. 42)

Družinski člani veliko časa preživijo skupaj v medsebojni interakciji, opravljajo skupne aktivnosti, imajo skupne interese. Družinski člani vplivajo na ravnanje drugih članov na drugi strani pa obstaja potreba po prilagajanju, sklepanju kompromisov. Na ta način lahko pride do nezadovoljstva zaradi neuspešnega vplivanja včasih tudi najbolj enostavne odločitve kot je izbira radijske postaje v vozilu. Drug vidik nasilja v družini je tudi družbena sprejemljivost in opravičljivost uporabe nasilja nad družinskimi člani. To najbolj velja za uporabo fizične sile staršev nad otroci (Filipčič, 2002, str. 40–44).

Oblike nasilja v družini

Ko govorimo o nasilju v družini, običajno pomislimo na nasilje med partnerjema, moškim nad žensko. Vendar pa v družini poznamo tudi druge oblike nasilja, ki so manj pogoste, manj medijsko obravnavane pa vendar pomembne in prisotne.

Nasilje med sorojenci je ena najpogostejših oblik družinskega nasilja s katerim pa se ne ukvarja niti družba niti stroka, saj ga večina ljudi dojema kot običajen del odraščanja otrok v družini. Udarce med brati in sestrami dojemamo kot del odraščanja saj pogostost nasilja med sorojenci upada z njihovo starostjo. Ne glede na to da je fizično nasilje najpogostejše med sorojenci, pa so prisotne tudi vse druge oblike družinskega nasilja (Filipčič, 2002, str. 225–227).

Kadar govorimo o nasilju otrok nad starši, je smiselno ločiti med nasiljem mlajših otrok nad starši kateri izvajajo predvsem psihično nasilje v smislu izsiljevanja za doseganje nekaterih ugodnosti ali odpravo disciplinskih ukrepov, za katere so se določili starši. Pogoste so lahko grožnje staršem o odhodu otroka od doma (Filipčič, 2002, str. 229). Na drugi strani pa odrasli otroci nad svojimi starši izvajajo ekonomsko nasilje z odvzemom lastnine ali pogojevanjem oskrbe v starosti, ko so starejši najbolj odvisni od svojih otrok. Ne glede na zapisano pa starejši v družini lahko doživljajo vse oblike nasilja v družini in ne samo s strani svojih otrok ampak tudi njihovih partnerjev ali vnukov (Mugnaioni, 2019, str. 4–5).

Kljub dejstvu, da so večinoma v družini nasilni moški, ne smemo zanemariti vloge ženske kot nasilnice. Kadar govorimo o ženski, ki izvaja nasilje nad moškim, je potrebno poudariti, da so že zaradi fizične

šibkosti vidne poškodbe manj vidne, kot če je nasilnež moški. Ženske se zaradi fizičnih lastnosti pogosteje poslužujejo psihičnega in ekonomskega nasilja, ki ga izvajajo nad moškim. Redkost prijav moških nasilja s strani svojih partneric je pripisati tudi sramu moškega in nerazumevanju tovrstnega nasilja v družbi, saj bi s takšno prijavo razkril svojo nesposobnost in bi ga negativno stigmatiziralo (Filipčič, 2002, str. 235–236).

Ne smemo pozabiti tudi na nasilje med istospolnimi partnerji kljub temu, da je malo podatkov o nasilju v homoseksualnih skupnostih, saj niso vse tovrstne zveze javne. Marsikateri homoseksualni pari še vedno ne želijo, da okolica ne izve za njihovo spolno usmerjenost. Ne glede na to, da je podatkov malo pa lahko govorimo o enakih pojavnih oblikah nasilja, se pravi telesnem, spolnem in psihičnem nasilju (Filipčič, 2002, str. 231–233).

Pri obravnavi nasilja v družini je potrebno omeniti tudi nasilje, kateremu je priča otrok v družini kljub temu, da ni ta neposredno deležen npr. fizičnega nasilja. Čeprav pogosto velja, da se otroci ne zavedajo, kaj se v družini dogaja, temu ni tako. Z umikom v druge prostore otroci še vedno lahko slišijo kričanje, opazijo poškodbe fizičnega nasilja ali pa čutijo napetost, ki vlada v družini (www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/poti-iz-nasilja.html).

Izhod iz nasilnega okolja

Nasilje v družini je splet fizičnega, psihičnega, spolnega obnašanja, ki izvaja trenutni ali nekdanji partner oziroma partnerka z namenom doseganja kontrole, manipulacije in prevlade v medsebojnem odnosu, kateri pa se običajno prenaša na otroke v družini tudi že pred njihovim rojstvom (Hornor, 2005, str. 1–4). Nasilje nad otroki je bilo najprej prepoznano kot oblika nasilja v družini. Otroci zaradi svoje nemoči in nezmožnosti samostojne izbire družine potrebujejo posebno varstvo države. Dolžnost organov in organizacij ter nevladnih organizacij je, da v kolikor zaznajo nasilje v družini, v katerem je udeležen otrok, tega tudi prijavijo. Nekoliko drugače je pri polnoletnih osebah, kjer imajo takšne osebe pravico odločati o svojem življenju (Filipčič, 2008, str. 34–37).

Žrtev nasilja v družini težko sprejme odločitev za prijavo nasilja pri državnih organih ali nevladnih organizacijah. Veliko žrtev nasilja med samo obravnavo odkloni nadaljnjo obravnavo zaradi vpliva storilca ali pa zaradi preveč obremenjujočega postopka. Zakon o preprečevanju nasilja v družini nalaga vsem državnim organom, nosilcem javnih pooblastil, izvajalcem javnih služb in organom javnih skupnosti, da v sodelovanju z nevladnimi organizacijami pomagajo žrtvam nasilja v družini. Nevladne organizacije so dolžne nuditi pomoč v okviru svojih programov, ki jih izvajajo (Filipčič, 2008, str. 41–45).

Kadar gre za nasilje v družini, v kateri je žrtev samo otrok je naloga CSD, da ugotovi, ali ga bo starš, ki ne izvaja nasilja, ustrezno zaščitil. V kolikor bo starš otroka zaščitil, je naloga CSD, da mu pri tem pomaga in mu nudi ustrezno podporo. V kolikor pa se izkaže, da starš otroka ne želi ali ne more zaščititi, je CSD dolžen zaščititi otroka. Pri polnoletnih osebah je nekoliko drugače, saj CSD ne more vstopiti v družino in zaščititi žrtve, v kolikor ta tega ne želi. Če pa se odloči za takšen korak, je njegova naloga nuditi ustrezno strokovno pomoč in možnost umika v varno okolje (Murgel, 2010, str. 118–120).

Pri prekinitvi nasilnega odnosa je pomembna podpora tudi nevladnih organizacij, ki jih je v slovenskem prostoru kar nekaj: Društvo SOS telefon za ženske in otroke, Društvo ženska svetovalnica, društvo za nenasilno komunikacijo, zavod EMMA in druge.

Pogosto se sprašujemo, zakaj ženske ne zapustijo nasilnega partnerja ali pa odnos z njim pretrgajo in ga nato ponovno obudijo. Vzroki se nahajajo v osebnostnih značilnostih, psihičnem stanju, finančnem stanju, v izkušnjah iz odnosov med njenimi starši ali pa dinamiki razmerja med žensko in njenim partnerjem. Pri ženski se občutku nemoči pridruži še občutek odgovornosti za dejanja njenega partnerja. Ženske tudi zaradi obsojanja okolice ne želijo, da se izve za zlorabo. Nekatere ženske se tudi bojijo ostati same in iz tega razloga ne prekinajo odnosa. Zaradi strogega nadzora nasilneža so ženske lahko izolirane, nimajo prijateljev, odtujijo se od družine, kar jim še dodatno oteži odhod iz nasilnega razmerja. Ekonomski razlogi za vztrajanje v nasilnem okolju so predvsem finančna odvisnost od partnerja in občutek nezmožnosti preživljanja sebe in otrok v kolikor jih imajo (Filipčič, 2002, str. 94–99).

»Večina žrtev nasilja si želi samo to, da bi se nasilje ali zloraba končala. Ne želijo pa si nujno tudi tega, da bi se končalo razmerje s povzročiteljem nasilja. Pogosto si ne želijo izgubiti svojega partnerja ali starša, saj so vezi, ki jih delijo s svojim partnerjem ali staršem, premočne. Nekatere žrtve nasilja se ne zavedajo, da je to, kar doživljajo, nasilje. Vse to so pomembni dejavniki, ki se jih moramo zavedati, če želimo žrtvam nasilja nuditi ustrezno pomoč in podporo.« (Štirn, 2017; Minčič Štirn, str. 44)

Ko se žrtev nasilja v družini odloči za izhod iz nasilnega okolja v družini, je pomembno sodelovanje različnih služb, ki ji pomagajo na poti. Poleg Policije, ki je dolžna obravnavati vsako prijavo nasilja v družini, so Centri za socialno delo (CSD) tisti, ki žrtvi pomagajo reševati socialne in materialne stiske.

Sankcije

Nasilje v družini obravnava Policija kot kaznivo dejanje. 191. člena kazenskega zakonika pravi »1. Kdor v družinski skupnosti z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj, se kaznuje z zaporom do 5 let. 2. Enako se kaznuje, kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka v kakšni drugi trajnejši življenjski skupnosti. 3. Če je dejanje iz prvega odstavka storjeno proti osebi, s katero je storilec živel v družinski ali drugi trajnejši skupnosti, ki je razpadla, je pa dejanje s to skupnostjo povezano, se storilec kaznuje z zaporom do 3 let.« 191. člen Kazenskega zakonika se uporablja v primeru, da je oškodovanec polnoletna oseba. V primeru mladoletnega oškodovanca pa se uporablja 192. člen kazenskega zakonika, ki pravi: 1. Starši, skrbnik, rejnik ali druga oseba, ki hudo krši svoje dolžnosti do mladoletne osebe, se kaznuje z zaporom do 3 let. 2. Starši, skrbnik, rejnik ali druga oseba, ki sili mladoletno osebo k pretiranemu delu ali k delu, ki ni primerno njeni starosti ali k opuščanju dela, ali jo iz koristoljubnosti navaja k beračenju ali drugim dejanjem, ki so škodljiva za njen razvoj, ali z njo surovo ravna ali jo trpinči, se kaznuje z zaporom do 5 let.« (Kazenski zakonik, Uradni list RS, št. 50/12)

Zakonodaja sicer opredeljuje kaznovanje v smislu zaporne kazni, vendar pa ostaja odprto vprašanje ali se po prestani zaporni kazni storilci kaznivih dejanj nasilja družini spremenijo ali pa nadaljujejo s takšnim načinom naprej v obstoječi oziroma novi družini. Zaporna kazen velja kot sankcija v primeru ugotovitve obstoja kaznivega dejanja, vendar pa bi za prekinitev nasilja verjetno potrebovali več.

Za moške, ki so bili kaznovani z zaporno kaznijo zaradi nasilja v družini in so se v času prestajanja kazni udeležili in zaključili program o nenasilju, je značilno, da so se bistveno manjkrat pojavili v evidencah policije kot storilci kaznivih dejanj nasilja v družini (Smith Stover, 2005, str. 451).

CSD s povzročiteljem nasilja prav tako kot z žrtvijo opravi storitev prve socialne pomoči, kjer se mu nudi pomoč pri prepoznavanju stisk in težav, pri oceni možne rešitve, seznani se ga z možnostmi vključitve v različne programe raznih izvajalcev, ki mu lahko nudijo pomoč. Teh programov ni dovolj, če bi želeli pretrgati krog nasilja. Društvo za nenasilno komunikacijo je eno izmed organizacij, ki se ukvarjajo in izvajajo programe za povzročitelje nasilja v družini (Murgel, 2010, str. 122–123).

ZAKLJUČEK

Nasilje je globoko zakoreninjeno v naravi človeka. Če so prvi ljudje uporabljali nasilje za preživetje v naravi (prehranjevanje, obramba pred divjimi živalmi), pa lahko rečem, da je človek s svojim razvojem in napredkom zagotovo napredoval tudi na tem področju in to ne v pozitivnem smislu. Danes radi rečemo, da smo civilizirana bitja, naprednejši, sposobnejši, pametnejši. Pa smo res? Če bi problem nasilja poenostavila, bi lahko celo rekla, da z razvojem človeka raste tudi njegova nasilnost.

Ljudje imamo neverjetno željo po moči, prevladi in dominanci nad drugimi. Splošno je nasilje v družini družbeno nesprejemljivo. Če je bilo še pred stoletjem in tudi še kasneje v zahodni družbi fizično kaznovanje otrok nekaj povsem običajnega, je to danes, ne le družbeno nesprejemljivo, ampak tudi zakonsko prepovedano. Poraja pa vprašanje ali se je dejansko takšna oblika kaznovanja zmanjšala ali le še bolj skrila v prostor znotraj družine, v katerega nimamo vpogleda. Nasilje v družini je dejansko

posebno ravno zaradi tega. Skrito je očem, odvija se znotraj družine, ki naj bi v osnovi nudila neko varno zatočišče in prostor razumevanja, podpore, sodelovanja in seveda ljubezni med partnerjema in otroci. S tega vidika vidim nasilje v družini še bolj problematično. Nasilje poruši vse tisto, kar naj bi družina predstavljala. Namesto veselja ob vrnitvi domov žrtve občutijo strah, nelagodje, žalost, skrb.

Nasilje v družini z vsemi svojimi oblikami, ki jih je običajno več, saj redko lahko govorimo o samo eni vrsti nasilja uničuje vse okrog sebe. Negativno vpliva na žrtvino življenje z izgubo samozavesti, odvisnostjo v čustvenem in ekonomskem smislu, pri otrocih pa povzroča travme, katerih nekateri nikoli ne uspejo preseči.

Strinjam se z dejstvom, da je za vsako nasilje kriv vedno nasilnež. Kazenski zakonik v Republiki Sloveniji predvideva zaporno kazen v primeru nasilja v družini. Je ukrep, ki odstrani nasilneža iz družine in ga kaznuje. S tem pa nismo prekinili nasilja. Prekinili smo ga v točno določeni družini za določen čas. Nikjer pa ni zagotovila, da se nasilje v družini ne bo nadaljevalo ob vrnitvi nasilneža nazaj v družbo. Morebiti celo v prvotno družino. Danes imamo veliko organizacij, ki pomagajo žrtvam nasilja v družini. Prav je tako. Zaskrbljujoče pa je dejstvo, da skoraj ni organizacij, ki bi se ukvarjale z nasilneži. Če želimo zmanjšati, da bi ga popolnoma odpravili, je nerealno pričakovati. Pri nasilju v družini je smiselno več delati na odpravi vzrokov nasilja, ki pa so seveda na strani nasilneža.

Če povzamem, lahko rečem, da je nasilja v družini veliko in se izraža v najrazličnejših oblikah. Veliko nasilja je zabeleženega, evidentiranega in poznanega, dejstvo pa je, da zaradi zaprtosti družinskega življenja ne vemo točno, koliko nasilja dejansko obstaja. Verjetno veliko več, kot si lahko predstavljamo. Za izhod iz nasilnega družinskega življenja je potrebno veliko moči, energije in poguma ter podpore žrtvi s strani okolice, vladnih ter nevladnih organizacij.

Družba kot celota bi se morala bolj intenzivno ukvarjati s problemom družinskega nasilja ne le z občasnimi propagandnimi aktivnostmi ampak s sistematičnim delom na skrbi za žrtve in tudi nasilneže, kar je pogosto pozabljeno.

LITERATURA IN VIRI

1. Dvoršek, A. in Selinšek, L. (2010). *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi*. Maribor: Univerza, Pravna fakulteta.
2. *Enakost spolov, nasilje v družini*. (2012). Ljubljana: Pravno informacijski center nevladnih organizacij. Pridobljeno 4. 12. 2022 s spletne strani pic.si/clovekove-pravice/enakost-spolov
3. Filipčič, K. (2008). *Zakon o preprečevanju nasilja v družini*. Ljubljana: GV Založba.
4. Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex založba.
5. Hornor, G. (2005). Domestic violence and children. *Journal of pediatric healthcare*, 19(4), 206-212. Pridobljeno 3. 12. 2022 s spletne strani www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0891524505000891
6. *Kaj je nasilje?* (2022). Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 4. 12. 2022 s spletne strani www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/kaj-je-nasilje.html
7. Kazenski zakonik. (2012). *Uradni list RS*, št. 50. Pridobljeno 5. 12. 2022 s spletne strani www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050
8. Kraljič, S. (2019). *Družinski zakonik s komentarjem*. Maribor: Poslovna založba MB.
9. Lešnik Mugnaioni, D. [2019]. *Nasilje nad starejšimi*. Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije. Pridobljeno 4. 12. 2022 s spletne strani www.zbornica-zveza.si/wp-content/uploads/2019/09/NASILJE-NAD-STAREJ%C5%A0IMI.pdf
10. *Letno poročilo o delu Policije za leto 2021*. (2022). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija, Služba generalnega direktorja policije. Pridobljeno 3. 12. 2022 s spletne strani www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2021.pdf
11. Renner, T., Potočnik, V. in Kozmik, V. (1995). *Družine različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.
12. Smith Stover, C. (2005). Domestic violence research what have we learned and where do we go from here?. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(4), 448-54. Pridobljeno 3. 12. 2022 s spletne strani www.researchgate.net/publication/8010136_Domestic_Violence_Research_What_Have_We_Learned_and_Where_Do_We_Go_From_Here
13. Štirn, M. in Minič, M. (2017) *Psihosocialna podpora žrtvam nasilja v družini in nasilja zaradi spola*. Ljubljana: ISA Institut.

Strokovne revije FKPV

fakulteta
za komercialne
in poslovne vede